

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

на тему

**«МІСЦЕ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПІСЕНЬ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконав: студент 2 курсу групи СЦ-63
другого (магістерського) рівня освіти
спеціальності 054 – Соціологія
Макєєв М.О.

Керівник: Зінюк А.В., кандидат
соціологічних наук

Рецензент:

Харків — 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	6
1.1 Визначення та концепції національної ідентичності.....	6
1.2 Формування національної ідентичності в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ ЯК ВИРАЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	33
2.1 Історичний розвиток музики як елемента культурної спадщини	33
2.2 Соціологічний вимір музики у контексті національної ідентичності.....	42
2.3.Сучасне положення музики в українському суспільстві	53
РОЗДІЛ 3: АНАЛІЗ МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ УКРАЇНЦІВ	67
3.1 Основні аспекти дослідження.....	67
3.2 Основні тенденції у виборі музики українцями.....	70
3.3 Порівняння музичних уподобань за гендерною ознакою	77
3.4 Порівняння музичних уподобань за місцем проживання	92
ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ	115

У контексті сучасних геополітичних викликів і збройної агресії проти України проблема формування національної ідентичності набуває особливої актуальності. Українські пісні, зокрема створені в умовах війни, стають важливим елементом культурного спротиву, інструментом консолідації суспільства та виразником національної ідентичності. Музичне мистецтво, що поєднує історичну пам'ять, патріотизм та сучасні підходи, має потужний вплив на формування колективної свідомості, підвищення морального духу та зміцнення національної самобутності.

В українському контексті національна ідентичність є явищем особливо складним через історичні передумови, що вплинули на її формування. Більшість дослідників сходяться на думці, що українська національна ідентичність досі перебуває у процесі формування. Ця проблематика набула особливого значення в сьогоденних умовах війни, адже воєнні дії, зокрема повномасштабне вторгнення, суттєво вплинули на культурні, соціальні та політичні фактори, прискоривши процес формування української національної ідентичності.

Особливу складність у вивченні цього явища становить велика кількість чинників, які його формують. У цьому контексті значна увага приділяється культурі як одному з визначальних елементів національної ідентичності. Проте культура здебільшого розглядається як цілісне явище, що може призводити до недостатнього аналізу окремих її складових. Одним із таких елементів є сучасні українські пісні, які в умовах війни відіграють важливу роль у консолідації суспільства, збереженні історичної пам'яті та формуванні патріотичних цінностей.

Дослідження ролі сучасних українських пісень у цьому процесі є важливим для розуміння культурної динаміки в умовах війни та визначення їх впливу на суспільство. Музичне мистецтво в умовах війни не лише відображає суспільні настрої, а й слугує потужним інструментом впливу на колективну свідомість, сприяючи зміцненню культурної самобутності та морального духу.

Це дослідження є важливим для осмислення динаміки соціокультурних процесів, які визначають розвиток української національної ідентичності в сучасних умовах.⁴

Об'єктом дослідження є національна ідентичність як соціокультурне явище.

Предметом дослідження є місце сучасних українських пісень у формуванні та трансформації національної ідентичності

Мета даної роботи дослідити національну ідентичність як соціокультурне явище та описати місце сучасних українських пісень у її формуванні, зміцненні та трансформації.

Згідно з метою роботи визначимо **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до формування явищ ідентичності та національної ідентичності, розглянувши основні концепції та наукові підходи;
2. Дослідити процес становлення національної ідентичності України, акцентуючи увагу на його проблемних аспектах у сучасних умовах;
3. Розкрити розвиток музики як важливого соціокультурного феномена, що впливає на формування суспільної свідомості;
4. Визначити роль музики, зокрема сучасних українських пісень, у процесі формування національної ідентичності України в сьогоденні;
5. Провести емпіричне дослідження, спрямоване на аналіз впливу сучасних українських пісень на формування національної ідентичності методом анкетування;
6. Здійснити порівняльний аналіз музичних вподобань українців за гендерною ознакою та залежно від місця проживання.

Теоретичний аспект дослідження базується на постструктуралістських і конструктивістських концепціях, а також на засадах символічного інтеракціонізму. Такий підхід обумовлений міждисциплінарним характером та багатогранністю феномену національної ідентичності, що вимагає інтеграції різних наукових парадигм для його всебічного аналізу.

У теоретичному обґрунтуванні теми національної ідентичності вагомий

5
внесок зробили численні вчені, які розглядали це явище з різних наукових перспектив. До класиків, що заклали основи вивчення ідентичності, належать Ерік Еріксон. Також, серед авторів, що вивчали ідентичність та національну ідентичність можемо зазначити Г. Тенор, Р. Тіппельт, У. Різ-Шефер, Г. Таджфел, К. Ясперс, Дж. Г. Мід, З. Фройд, П. Бергер і Т. Лукманн, Дж. Фірон, Ю. Габермас, М. Фуко, П. Коненко, М. Рябчук, В. Цвих, О. Литвиненко, Т. Полухтович, Т. Любива, Л. Нагорна тощо.

У рамках соціології музики тема впливу пісень на суспільні процеси розглядалася в працях таких вчених, як Теодор Адорно, який акцентував увагу на ролі популярної музики у формуванні культурних цінностей, а також автори, серед яких Г. Бекер, Ф. Болман і П. Бурдьє, серед вітчизняних авторів можемо зазначити О. Семашка, О. Костюка тощо.

Методи дослідження, що були використані для написання роботи: метод опису, систематизації фактів, метод комплексного аналізу, узагальнення та вторинного аналізу даних.

Емпіричну складову формує авторське дослідження проведене методом анкетування. У дослідженні взяли участь **194 респонденти** різного віку, статі та місця проживання, що дозволяє отримати комплексне уявлення про досліджувану проблему. Анкетування та подальший аналіз результатів було проведено з метою визначення впливу музики на формування національної ідентичності, зміну музичних уподобань в умовах війни та роль мови у сприйнятті музики.

Наукова новизна даної роботи обумовлюється оновленим підходом до вивчення національної ідентичності українців. Замість комплексного аналізу даного явища буде розглянуто окремий аспект, а саме сучасні українські пісні в умовах війни.

Робота складається зі вступу, двох теоретичних та одного практичного розділу, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

1.1 Визначення та концепції національної ідентичності

Точне розмежування «національної ідентичності» від інших форм ідентичності можна зробити лише після визначення слова «ідентичність». Використання терміну «ідентичність» викликає різні асоціації та захисні реакції в реципієнтів залежно від контексту. Розуміння ідентичності як «досконалої рівності» (ідентичність від лат. «idem» = «те саме») супроводжується певними специфічними аспектами, зокрема в таких галузях, як психологія, антропологія, соціологія та інші.

Керівними принципами використання поняття ідентичності були, зокрема, роботи Дж. Г. Міда. Водночас, вони мають зв'язок з психоаналізом З. Фрейда, що вказує на їх давнє походження. Це, своєю чергою, призвело до численних спроб надати точне визначення цього поняття. Рікен визначає ідентичність наступним чином: «Ідентичність [...] розуміється як відповідь на питання про те, ким хтось бачить себе та визнає інших» [50]. Далі він формулює: «Відповідь на питання про те, ким хтось бачить себе, не може бути відокремлена ні від соціальної реакції на інших, ні від тимчасового ставлення до себе (біографії) і підлягає постійним змінам» [50]. Рікен вказує на те, що власна ідентичність завжди додатково залежить від ідентичностей соціального середовища. Тенор і Тіппельт сформулювали це так само: «Ідентичність «представляє усвідомлення, яке має людина про себе, і пов'язане як з досвідом своєї унікальності, так і з її індивідуальністю» [55]. Як видно з цього твердження, Тенор і Тіппельт також надають велике значення соціальній структурі. Незважаючи на численні визначення, більшість погоджується, що включення (участь) і виключення (маргіналізація) на різних рівнях слід розглядати як фундаментальну динаміку у формуванні ідентичності. У ході розвитку наукові дослідження розробили різні форми ідентичності, які

спочатку стосуються градації між індивідуальною та колективною ідентичністю. По суті, колективна ідентичність завжди спочатку починається з відповідного індивіда, тобто з індивідуальної ідентичності. В рамках індивідуальної ідентичності дослідники соціальної психології розрізняють особисту та соціальну ідентичність. Перший із цих двох вимірів відноситься до аспектів особистості, які стосуються самої людини та впливають на самооцінку. Персональна ідентичність відноситься до характеристик, які становлять особисту ідентифікацію та є видимими для всіх. Ви можете, серед іншого, використовувати дані з ідентифікаційних документів, щоб проілюструвати та позначити особу особливим і безпомилковим способом. У другому вимірі, який виникає через «інтеграцію біографічного досвіду та конфігурації соціальних мереж» [18], соціальна ідентичність розвивається з почуття приналежності до групи та емоційної цінності, що додається до нього. Воно впливає на формування ідентичності особистості дwoяко. Кожна людина протягом свого життя є членом різних колективів (асоціацій, клубів тощо) і таким чином виконує різні соціальні ролі або уникає їх. У більшості випадків вибір приналежності не є довільним, оскільки можливість участі обмежена зовнішніми обставинами. Крім того, інтенсивність приналежності різниться від індивіда до індивіда та від колективу до колективу. Релігійний зв'язок із певною релігійною громадою інколи є більш інтенсивним, ніж зв'язок із спортивним клубом. Ці групові ідентичності, що складаються з, наприклад, сім'ї, клубів, міста, країни, релігії та вечірок можуть будуватися одне на одному або існувати поруч. Вони навіть можуть бути взаємовиключними. Наприклад, людина рідко є прихильником двох партій одночасно.

У традиції постструктуралізму ідентичність трактується як процесуальний склад «самості» з рефлексій про себе, що є суб'єктивним простором між людьми. Це визначення є основою деяких конструктивістських концепцій щодо феномену нації та ідентичності етнічної й національної. У цьому контексті поняття «ідентичність» функціонує не лише в базових цінностях особистості, які потребують постійного підтвердження та переосмислення в сучасному світі, а й у значенні спілкування та дискурсу, як

елемента інтенціональної діяльності людини. і позиціонування в суспільстві. Зокрема, П. Бергер і Т. Лукманн у своїй праці «Соціальне конструювання реальності» розглядали ідентичність як важливий елемент у конструюванні реальності [46].

У своїх працях Г. Гегель трактував ідентичність як відношення протилежностей і її роль в історичному розвитку. Нація складається з сімей, і коли різні родини збираються разом, ця єдність породжує опозицію і породжує ворогів. Тому, як зазначав Гегель, війна відіграє певну роль у відтворенні національної ідентичності: «Держава опиняється в нездоланих суперечностях, не тільки війні, яка ще більше посилюється зовнішньою війною, в якій вона діє, але також виникає з внутрішнього миру» [33].

Більшість науковців сходяться на думці, що термін «ідентичність» увів у науковий дискурс Е. Еріксон. Проте значну увагу вивченню ідентичності в рамках філософської концепції «Я» приділяли Ясперс, Мід, Фройд. У своїй основоположній праці «Ідентичність: молодість і криза» Еріксон також посилався на визначення «я» Вільяма Джеймса як «суб'єктивно витлумаченої ідентичності».

Міждисциплінарне походження поняття ідентичності призвело до проблеми накопичення дискурсу. Відсутність узгодженого визначення та чіткого поняття ідентичності не дозволяє створити критерії та умови її реалізації. Таким чином, усі визначення цього поняття, такі як нація та етнічність, є правильними в контексті їх позитивних аргументів та аналізу, що призводить до численних визначень, розроблених у різних наукових дискурсах. Крім того, деякі автори не пропонують опису цього явища, оскільки вони схильні сприймати ідентичність як соціально та повсякденно очевидну. Слушними є пояснення Т. Адорно, який стверджує, що поняття ідентичності набуло такого поширення, що стало застосовним до всього. Дж. Фірон у своїй книзі «Що таке ідентичність? (Як ми тепер використовуємо це слово?)» висвітлює понад 14 описів, узятих лише з кількох проаналізованих ним праць, і зазначає, що загалом їх набагато більше. [31]

Тож, ідентичність кожної людини розглядається як гарантія себе в її

соціальному контексті. Кожна людина має різні змішані ідентичності, ⁹ які складаються з різних сильних зв'язків з різними групами. З цієї соціальної ідентичності разом із особистісною ідентичністю формується Я-концепція людини. Вся справа протиставляється колективній ідентичності, яка також включає національну або культурну ідентичність як підкатегорію. Він формується з групових характеристик, приписуваних групі індивідом елементів колективу та описує колективний самопогляд групи. Переживання групи організуються за допомогою колективної ідентичності. У той же час, колективна ідентичність формує ідеї та світогляд окремих членів і, таким чином, їхню індивідуальну ідентичність. У той момент, коли колективна ідентичність визнається важливою для індивіда для його власних думок і дій, індивід готовий взяти на себе зобов'язання групової ідентичності і відповідно узгоджувати всі свої дії та думки. Під культурною ідентичністю розуміють сукупність цінностей, що виникли під культурним впливом, включно з впливаючими з них світоглядом і способами мислення, а також способами поведінки та способом життя під впливом культури, які формують самооцінку культурної спільноти – особливо нації. Культурна ідентичність, що розуміється таким чином, визначається як елементами приналежності до (вищої) культурної групи, так і елементами приналежності до окремої культури спільноти, про яку йде мова. Інституційний порядок через ідентифікацію з державою, територією чи подібною структурою. Комунікативні процеси забезпечують спілкування та узгодження об'єктивних спільних рис, які відчують члени групи. Постійне спілкування є основною причиною постійного перетворення ідентичності. Соціальні передумови є керівним принципом ідентичності, що постійно змінюється. Залежно від внутрішніх і зовнішніх мотивацій індивід постійно змінює свою особисту ідентичність. Ці процеси можна спостерігати насамперед у ситуаціях великих потрясінь (наприклад, переселення). Тут дуже важливу роль відіграють національні процеси. Зважаючи на це, питання інтеграції є центральним питанням майбутньої життєздатності нації. Це вимагає сильної та позитивної національної ідентичності, оскільки інтеграція означає, що метою членів нації має бути моделювання позитивної національної ідентичності для

потенційних іммігрантів. У цьому контексті іммігрантам слід надати¹⁰ можливість побачити себе представниками обраної нації з усіма своїми позитивними та негативними характеристиками.

Точна концепція національної ідентичності не була чітко з'ясована навіть після років досліджень. На сьогоднішній день у науковій літературі немає переконливої теорії національної ідентичності [21]. Навпаки, багато різних дослідницьких підходів інколи є суперечливими, тому різні визначення та, отже, вся концепція національної ідентичності часто ставляться під сумнів дослідниками в різних наукових дослідженнях [40]. Однак досі існує згода щодо того, що національна ідентичність переживає постійний історичний розвиток. На думку дослідників, ідентичність країни розвивається протягом століть і проявляється в різних деталях. Усе це можна підсумувати як спосіб життя окремих індивідів та їх асоціаціях. Важливим у цьому відношенні є те, як люди взаємодіють один з одним, тобто у тому, як святкуються свята, яка їжа є типовою для нації, які місця мають національне значення та які (національні та культурні) звички в одязі переважають. Але перш за все важлива індивідуальна та ззовні виражена віра в спільність нації. Тому дослідники сходяться на думці, що національна ідентичність створює відчуття єдності, чи то через спільність релігійних вірувань, чи то через етичне походження чи історичний досвід окремих людей, особливе значення у зв'язку з нацією має спільна мова того самого. Це один із вирішальних людиноутворюючих факторів, які мають величезний вплив на формування національної ідентичності [27]. Згідно з останніми дослідженнями, мова є важливішою за фактичне місце народження [47]. Дослідники Pew Research Center прийшли до висновку, що мова є особливо важливою серед європейців, яка вважається необхідною для досягнення національної ідентичності. Крім того, дослідження показало, що літні люди частіше, ніж молоді, надають більшого значення місцю народження з точки зору національної ідентичності. Особливо це стосується представників японської культури. Те саме співвідношення розподілу є очевидним у дослідженні при оцінці важливості спільних культурних елементів. 55% тих, хто старше 50 років, вважають це дуже важливою складовою, а серед тих, кому

від 18 до 34 років, такої ж думки дотримуються лише 28% [47]. Відмінності¹¹ поколінь, виявлені в дослідженні, підтверджують думку дослідників про те, що національна ідентичність зростає протягом століть спільної історії та, безсумнівно, залежить від відповідних членів нації.

У попередній частині було запропоновано суб'єктивну складову щодо ідентифікації з нацією. Цей суб'єктивний компонент відіграє важливу роль у відповіді на запитання: що таке національна ідентичність? «Нація» відноситься до більших колективів або асоціацій індивідів, які визначаються спільними характеристиками. До них належать, серед іншого: мова, традиції, звичаї та предки. Емпіричні висновки сучасності все ще свідчать про те, що жодна нація не здатна досягти вищезгаданого визначення на 100% [37], оскільки розуміння нації залежить від відповідної культури та членів нації. Андерсен описує націю як «уявну спільноту» індивідів, які створюють об'єднуючу націю через спільні характеристики [17]. У загальних рисах слово «нація» часто використовується як синонім до «народу». Отже, націю можна розуміти як конструкт, який стає ефективним лише через використання. Після попередніх пояснень ми розглянемо питання про те, що мається на увазі під терміном «ідентичність», як з'явився термін «національна ідентичність». Різ-Шефер пояснює, що сприйняття себе як члена «нації» сприяє розвитку почуття приналежності і в той же час є складовою частиною власного самоопису [49]. У цьому контексті ідентифікація особистості не відбувається виключно на індивідуальному рівні «Я», але також на неї впливає рівень «ми». Крім того, дії, пов'язані з громадою, опосередковано передбачають більш часту взаємодію чи спілкування між членами спільноти. Відповідно до Estel, ці міжетнічні стосунки, у свою чергу, вимагають свідомості «ми» [30]. Цей факт свідчить про те, що Я визначається під впливом суб'єктивної ідеї соціального «ми». Таким чином, індивід розуміння людини у зв'язку з її соціальним середовищем, що дає змогу відчувати причетність і, таким чином, розвиток соціальних структур. Саме це відчуття соціального зв'язку з іншими індивідами має вирішальне значення для розвитку соціальної ідентичності. Виходячи з цього, соціальна ідентичність описує ту частину ідентичності людини, яка є результатом приналежності до

соціальних, культурних груп. У соціальних структурах люди самостійно¹² відносять себе до груп або опосередковано приписують до цих груп іншими. Такі референтні групи складаються з сімей, друзів, клубних груп або інших конкретних особистих характеристик, таких як стать, національне походження або професійна група. Що стосується останнього, дослідники говорять про соціальну категорію, а не про групу, оскільки всередині цієї категорії бракує солідарності [34]. Незважаючи на все це, групова динаміка особливо сильна в такій соціальній категорії, оскільки її послідовники сильно орієнтовані на досягнення спільних цілей. Процес, що лежить в основі, можна пояснити наступним чином: у межах категорій відбувається трансформація характеристик, які передбачаються як «нормальні», у нормативні очікування та вимоги. Це, у свою чергу, дає послідовникам категорії певний рівень визначеності в очікуваннях і поведінці. Однак пов'язане з цим можливе структурування сприйняття несе в собі ризик звести його лише до однієї характеристики, як-от відмінність між резидентами та іноземцями. Ця небезпека є особливо великою у зв'язку з етнічними характеристиками групи і сьогодні є дуже актуальною темою. Люди однієї категорії зазвичай сприймаються як «однакові» або «схожі». через характеристики, які використовуються для оцінки, хоча вони в реальності часто мають набагато більше відмінностей. Особливо на фоні диференціації від людей інших категорій, які оцінюються як «чужі» або «інші», часто можна спостерігати переоцінку відмінностей від людей інших категорій і недооцінку відмінностей між людьми однієї категорії. Це означає, що існуючі міжіндивідуальні відмінності між членами групи часто вважаються менш важливими або навіть другорядними. З іншого боку, є відмінності від представників інших груп, які часто навіть менш помітні та розглядаються як надзвичайно важливі та нездоланні. Ця оцінка обумовлена суб'єктивно сприйманою спільністю між членами групи. За допомогою певних паттернів оцінки люди відносять себе до однієї або іншої категорії або відносять до декількох категорій. Це призначення має прямий вплив на поведінку членів групи, при цьому процеси зовнішньої та самокатегоризації залежать від відповідної ситуації та контексту і

використовуються залежно від відповідної категорії [56]. У таких ситуаціях¹³ соціальна ідентичність займає центральне місце. Вона, у свою чергу, впливає на категоріальне призначення та залежить від суб'єктивних відчуттів приналежності. У ході процесів само- та зовнішньої атрибуції етнонаціональна приналежність все більше сприймається як належна. Ці властивості передаються з покоління в покоління і є вирішальними для формування особистості, її психічної конституції та характерних звичок.

Національна ідентичність – це ступінь особистої відданості людини нації. Національна ідентифікація людей зі своєю нацією є результатом соціальної категоризації себе та інших. Таким чином, ідентичність включена в образ себе як соціальна ідентичність і може бути пов'язана з сильними емоціями. Таким чином, суб'єктивне значення нації є центром індивіда. Тій соціальній ідентичності, яку суспільство мимоволі приписує людині, як у випадку з національністю, індивід не надає великого значення порівняно з іншими соціальними ідентичностями. Крім того, ступінь почуття приналежності в таких приписаних групах може сильно відрізнятись, тому в групі представлені члени з різними рівнями почуття приналежності. За певних обставин це відчуття приналежності може мати навіть негативні конотації. У 1986 році Таджфел описав у своїй теорії соціальної ідентичності, що індивідуальне ставлення до «нації» можна диференціювати за трьома вимірами: когнітивним, емоційним і оціночним, і узагальнює їх як суб'єктивну «відданість нації». Якщо член групи визнає, що він є членом цієї групи, і це зізнання також супроводжується позитивними емоціями, то говорять про міцні, національні переконання [54]. У цьому контексті національність виступає як керівний каркас дій індивіда. Це також працює так само, коли розуміння «нації» має негативне значення. Особливо під час кризи, у незвичайних ситуаціях, почуття приналежності, будь то позитивне чи негативне – стає центром сприйняття, з суб'єктивної «прихильності до нації» соціальна ідентичність окремої людини в кінцевому підсумку розвивається в колективну ідентичність нації. До цього зміненого погляду на речі мають відношення характеристики, які члени нації явно сприймають як об'єднуючі засоби чи спільні риси всіх індивідів у нації і, таким

чином, роблять їх нацією. Таким чином стає зрозумілим, що національна ідентичність є особливою формою соціальної ідентичності. Проте слід зазначити, що коли йдеться про національну ідентичність, то йдеться про ідеологічне використання мови. Нація сама по собі не може побудувати власну «ідентичність». Тим не менш, члени нації «ХУ» можуть розвинути ідентичність для цієї нації, про яку йде мова, не маючи можливості говорити прямо про типову «ідентичність нації ХУ». Немає жодної «національної ідентичності». Навпаки, у всьому світі існує різноманітність культурних ідентичностей, і, як уже пояснювалося вище, національна ідентичність залежить від індивіда та його зовнішніх і внутрішніх впливів у ході його розвитку ідентичності. Як було сказано спочатку, ідентичність визначає членство в колективах. Це дозволяє досягти згоди щодо певних цінностей і таким чином забезпечує соціальну інтеграцію в групи/категорії [43]. Ідентичність, у свою чергу, залежить від рівня підтримки видимих цінностей групи/категорії. Звідси національна ідентичність та її зміст визначаються класифікацією себе та інших індивідів як членів колективу.

Як згадувалося раніше, національна ідентичність пов'язана з інтеграцією та відчуженням. На цьому етапі зростаюча глобалізація та спричинена цим етнічна плюралізація також повинні стати проблемою. Глобалізація – це опис процесу міжнародної взаємозалежності між окремими людьми, суспільствами та державами в сферах економіки, культури, політики тощо. Термін вперше був використаний у соціальних науках у США в 1960-х роках. Лише майже через 30 років цей термін почав використовуватися частіше в країнах Європи. Культурна глобалізація прогресувала все більше. Зростаюча віртуалізація суспільства призводить до того, що просторові відстані між різними культурами практично зникають, а регіональні зв'язки відіграють дедалі меншу роль. Тому виникає питання, якою мірою цей розвиток впливає на формування національної ідентичності, чи якою мірою існуюча національна ідентичність підлягає зміні. Як пояснює Естель у своїй книзі, етнічна плюралізація ускладнює інтеграцію всього населення [30]. Причина цього, на думку Естель, полягає в соціокультурній плюралізації, виправдане скорочення спільного, яке

базується на суспільно спільному чи обов'язковому знанні національного суспільства. Проте будь-які культурні відмінності уможливають спілкування на міжкультурному рівні. Завдяки такій комунікації без нав'язування чужих культурних цінностей, національна ідентичність окремих осіб може залишатися недоторканою, якщо всі залучені групи виявляють прийняття відповідної сторони. Однак національна ідентичність іноді може викликати негативні асоціації. Підсумовуючи, кожен індивід зі своєю специфічною національною ідентичністю в певній місцевій культурі життя. Універсалізацію культури, спричинену глобалізацією, слід розглядати як трамплін до розвитку неоднорідності. Кожна культура сама по собі універсальна. Цьому фактору сприяє унікальний склад різних індивідів з різними історичними та культурними впливами. Оскільки національна ідентичність підлягає постійному розвитку через її залежність від соціальної ідентичності, можна припустити, що національна ідентичність також сприймається кожною людиною по-різному. Для людей об'єктивна реальність відіграє лише другорядну роль у розвитку поглядів і вчинків. Радше вони орієнтуються на те, що вважають реальністю. Під час розвитку національної ідентичності мова йде більше про розвиток прийняття інших осіб та/або груп. Таким чином, національна ідентичність забезпечує потенціал для розвитку сприйняття інших етнічних груп, які формують соціокультурні групи «ми» в ході процесів глобалізації і таким чином створюють переплетення моделей дій, які, у свою чергу, уможливають почуття єдиного «ми».

Особливо це стосується теоретичного осмислення етнічної та національної ідентичності. Прикметник «національний» має громадянсько-політичний зміст, призначений для всіх громадян нації. Націю політично розуміють як суверенний простір; її жителів об'єднує розуміння існування самостійних територій і визначення соціально важливих якостей, таких як права жителів, як індивідуальні, так і колективні і культурної самосвідомості. Водночас ідентичність нації являє собою комплексне явище, що включає елементи культурної ідентичності (історичної пам'яті, культури, мови, релігії тощо), що виникають внаслідок тривалого впливу етнокультурних чинників, і

16
громадянської ідентичності (на основі угоди про норми соціально-політичного співіснування) [14].

З точки зору змісту, національна ідентичність – це царина культурних якостей, ціннісних та ідейних розумінь, які визнаються і уточнюються більшістю громадян. Воно не є наслідком розвитку етнічних спільнот, бо перестає бути постійно фіксованою реальністю. Особи з певними ультраетнічними спільнотами, зі своїми правилами та власними принципами побудови своєї ідентичності. На момент свого виникнення жодна з сучасних націй не мала стійких культурних ознак, таких як мова, спільні звичаї, традиції.

Тому існують різні ступені стабільності етнічної та національної ідентичностей. Етнічна ідентичність індивідів визначається їхнім походженням, приналежністю конкретному об'єднанню, себто спільноті, яка зазнає впливу політичних, економічних, соціальних та історичних факторів, стаючи ситуативною та динамічною, припускаючи, що вони не завжди змінюють свій вибір національної ідентичності. Ідентичність етносу має свої конкретні сталі характеристики, оскільки ґрунтується на стабільній і незмінній спільній культурі та походженні. І навпаки, колективна ідентичність не є вродженим явищем; може формуватися, змінюватися і розвіюватися під тиском розрізнених факторів, зокрема й економічних, соціокультурних або економічних чинників. Особливо це актуально в епоху глобалізації, коли включення нації в наднаціональні утворення йде поруч із переробленням власного формування та ієрархії ідентичності колективу, коригуванням цінностей і світогляду людей, зсувом системи символів і значень – зміна координатних осей, наприклад «себе», «зарубіжжя», «співвітчизники», «брати» тощо.

Злагода нації є також результатом формування спільних духовних і культурних цінностей у людей. Під час суспільної трансформації зміни ціннісних пріоритетів громадян не завжди узгоджуються з макрозмінами в економічній, політичній чи соціокультурній сферах. Їх спрямованість і швидкість залежать насамперед від послідовності та ефективності реалізованих реформ. По-друге, характер ціннісних пріоритетів громадян визначається

17

приналежністю до конкретних соціальних утворень. Ціннісні пріоритети малозабезпечених і неосвічених людей можуть істотно відрізнятися від ціннісних пріоритетів заможних і освічених громадян.

Таким чином, суспільство інтегрується через соціальну наступність, спільну пам'ять, колективну долю – тобто культурну спорідненість, втілену в унікальних міфах, спогадах, символах і цінностях, збережених суспільством. Колективна ідентичність формується як суперечливий союз почуттів, вірувань, спільних спогадів та ідей різних поколінь. Це частково пояснює труднощі державотворення в Україні, яка станом на 2024 рік так і не оговталася від «синців» радянського минулого.

Деякі труднощі в реалізації національної ідентичності виникають, коли нація включає кілька етнічних, релігійних або мовних груп. Якщо почуття національної ідентичності слабше регіональної, релігійної чи культурної ідентичності, країна може розпастися, про що свідчать події в колишній Югославії. Загалом, після глобальних геополітичних змін 1990-х років складність із формуванням ідентичності нації: терактів 11 вересня 2001 р. та зростання міграційних процесів внаслідок революцій в Африці та на Близькому Сході – знову постала в Україні з новою силою. Нині ми спостерігаємо підйом нового почуття національної ідентичності в Україні, пов'язаний як із зовнішніми, так і з внутрішніми факторами, що дає українцям можливість продовжувати розбудову ще не до кінця сформованої національної ідентичності.

1.2 Формування національної ідентичності в Україні

Національна ідентичність України перебуває у процесі становлення та переживає етап розвитку європейської національної держави, що склалася в сучасну епоху. Для більшості цей період завершився формуванням стійкої національної ідентичності, у нашому випадку це ще «незавершений проєкт».

Крім впливу «російського чинника», існує кілька інших пояснень історичної відсутності в Україні тривалої державності. Традиційно в Україні не

було створено узгодженої системи управління серед князів, козаків, вольниць та старшини. Легітимність держави випливає з усталених норм, традицій, вірувань і ефективної бюрократії, які колективно регулюють суспільне та індивідуальне життя. Насамперед регулювання життєдіяльності передбачає розподіл прав і обов'язків людини, забезпечення їх пропорційного балансу як фундаментальної основи функціонування держави.

У багатьох релігіях регламентація земного буття людини становить суттєвий аспект віри, виступаючи ідеологічною основою державотворення. Навпаки, християнство, особливо у своїх візантійських ритуалах, зосереджується на грішниках, наголошуючи на спасінні душі в потойбічному світі як головній місії церкви. Це свідчить про те, що інші світові релігії (іудаїзм, іслам, конфуціанство та ін.), на відміну від християнських традицій (як західних, так і східних), земному існуванню людини приділяли мінімальну увагу.

Розвиток західної держави та реформування християнської церкви, які не відповідають світоглядним основам секуляризованої і демократичної держави, а також становлення церкви в Росії, можуть бути розглянуті як початок підкорення церкви державному контролю за часів правління Петра I. Несумісність цих процесів зрештою призвела до відокремлення церкви від держави, що є характерним для багатьох країн, де це не закріплено в законодавстві. Деякі дослідники вважають, що механізм примусової соціалізації великих громад зазнав змін лише після прийняття християнства, зокрема, в середовищі комуністичних ідеологів.

Михальченко М. та Самчук З. писали: «Направлення на Візантію стало справжнім прокляттям в Україні. Спочатку київські князі Олег, Ігор і Святослав із параноїдальною наполегливістю працювали над тим, щоб прибити щит до воріт Константинополя, а все інше: цезаропапізм, шахрайство, відокремлення, московська зверхність, вибрана історія, традиції, мови, експортована релігійна святині, вкрадені назви споконвічної української держави Русь, поразка на Полтавщині, неможливість захистити державу, голод, виселення в Казахстан, Сибір, знущання на Далекий Схід, насилля, розстріли Тепер горить на чужій

орбіті, ніби українська комета тисячу років тому впала в смертоносне демонічне гравітаційне поле і вичерпала свій останній енергетичний потенціал» [5].

Подібну точку зору висловлює П. Коненко. Досліджуючи національні ідеї України, він стверджує, що християнство лежить поза її рамками. Він цитує митрополита Іларіона, який вважає, що Росії потрібна не Біблія, а своя християнсько-візантійська (болгарська, римська) віра. «Іменем моєї батьківщини, мого народу, моєї держави» [2].

В контексті України одні громадяни вважають себе українцями та сповідують українські традиції та цінності, а інші тримаються радянських звичаїв, що не відповідають культурі наших предків. Дехто з громадян навіть ідентифікують себе як росіян. На думку М. Рябчука, еволюція місцевого переднаціоналізму змінюється від «академічної» стадії до «культурно-освітньої», а зрештою до «політичної», де остаточно артикуються вимоги автономії та незалежності, що веде до «національно-державного» етнокультурного націоналізму [8]. Сучасний виклик в Україні полягає в тому, що значна частина нації не бере участі в жодному з переходів й не виступає на підтримку загалом.

В Україні є бажання поділити серед населення всіх регіонів і всіх етносів, мов, релігій, політики тощо універсально підтримувану групу, засновану на національній ідеї, яка може об'єднати її представників. Натомість відбувається змагання та обговорення різноманітних проектів національної ідентичності зі своїми національними ідеями та ідеалами. Загалом ці проекти можна розділити на дві основні групи, засновані на етнічних цінностях (етнічна група) та пріоритетах громадянських прав і свобод (громадянська група).

Відсутність проекту універсальної національної ідентичності передбачає ідею альтернативних єдностей (етнічних, релігійних, мовних, регіональних тощо), їх заохочення. Проблема об'єднання української національної ідеї між різними верствами українського народу, тобто тих, хто проживає на території України, є комплексною, щоб уникнути таких негативних явищ, як регіоналізм, міжрегіональні, мовні, професійні, міжнаціональні, політичні конфлікти,

ксенофобії та сепаратизму. Ця складність виникає не лише через її багатовимірність, а й через методологію, яка визначає ідею про асиміляцію інтересів усіх етнічних груп, які проживають на території України, тобто інтересів українського народу.

Якщо ми сприймаємо націю як соціокультурну цілісність, то форма етнічного походження дозволяє розрізнити державні інтереси та інтереси нації, що часто ж не одним і тим самим і можуть перетинатися лише в конкретних історичних умовах, не повністю збігаючись. Водночас відомо, що нація може прийняти різні форми організації: державні політичні рухи, політичні партії, регіональні автономії тощо, які значно підвищують життєздатність етнічних груп. Однак, за невеликими винятками, національна держава не є окремим етнічним утворенням. В ідеалі кожна нація прагне створити власну національну, регіональну, економічну, політичну та, зрештою, державну організацію, яка б захищала її інтереси. Тому необхідною умовою народного суверенітету є узгодження принципу природних і невідчужуваних прав номінальних етнічних груп із узгодженням прав та свободі культурного виявлення кожного з етносів, що проживають у регіоні, а також захист і розвиток їхньої культури та ідентичності.

На цій стадії ідентичності українців важливим є не розуміння примордіалістами чи конструктивістами нашого стану, а скоріше відповідь на питання: «Що нас об'єднує і як нам вирішувати спільні проблеми соціуму?». Для відповіді на це питання ми можемо поєднати механізми етнокультурного відродження та своєчасного вирішення життєво важливих питань (на благо всіх громадян). Тільки «демократичний націоналізм», що ми можемо трактувати за Ю. Габермасом як «конституційний патріотизм» може стати дієвою ідеологічною складовою інтеграції суспільства та утворенню ідентичності всієї нації, тобто загальноукраїнської.

На думку дослідників, громадянство передбачає постійну активність громадян в політиці, здатність впливати на політику та безпосередньо брати участь в управлінні. Така діяльність має бути пов'язана зі створенням суспільством матеріальних і духовних благ, участю в суспільній діяльності

загалом, здатністю до самоврядування, що сприяє формуванню культури громадянства. Останнє, як зазначав В. Цвях, є «якісною ознакою громадянської свідомості прав і обов'язків усіх громадян перед суспільством, державою та іншими громадянами» [12].

Важливим фундаментом формування цілісної української ідентичності є інтеграція суспільства, орієнтована на українські цінності. Для політичного, соціального, економічного та військового розвитку українське суспільство потребує колективної пам'яті, моралі та спільних цінностей. Як слушно зазначає О. Литвиненко, за 20 років незалежності України особливістю її розвитку є базова соціальна інтеграція, заснована на ідеях і напрямках майбутнього розвитку, що є центральним чинником ефективності суспільних дій, що потребують колективного розуму. і зусилля, особливо щодо стратегічних цілей – явище, без цього неможливо.

Можливості лінгвістичної інтеграції багатогранні. Відповідно до концепції французького філософа М. Фуко, по-перше, акт мовлення – це прояв влади – пригнічення, контроль чи опір волі. По-друге, лінгвістичні дискурси, засновані на існуючих владних відносинах, покладаються на відповідні соціальні інститути, щоб відобразити та підтримати (або, навпаки, підірвати) їх.

Можливо, тому питання єдиної державної мови в Україні стало центром політичних спекуляцій і постійних розбіжностей між різними політичними силами. На початку 20 століття французькі дослідники, зокрема А. Мейє, приділяли особливу увагу факторам корисності мови [15]. Корисність англійської мови як комплексного засобу спілкування та передачі інформації багато в чому пояснює її поширення в пострадянських країнах. Однак рідна мова також корисна для створення відчуття соціальної гармонії, тобто єдності та цілісності соціальних організмів, де регіональне та соціальне розмаїття мають спільні засоби спілкування та ефективної взаємодії.

Наразі відсутня комплексна програма розширення соціальної інфраструктури української державної мови. Така ситуація не забезпечує реальних умов для адаптації населення, щоб вони могли користуватись мовою в різних напрямках життєдіяльності. Розробка та впровадження спеціальних

освітніх програм, заохочення вивчення української мови, забезпечення необхідним матеріалом для науково-дослідницького процесу, вивчення та використання міжнародного досвіду, підготовка вчителів, удосконалення видавничої справи є надважливою задачею. Без такої популяризації та користування української у якості національної неминучий відкритий опір російськомовного населення, що гальмує процес інтеграції. Наразі мовний чинник, який є об'єктом політичних маніпуляцій для досягнення економічних інтересів певних кланів та задоволення політичних амбіцій місцевих еліт, має бути трансформований у чинник суспільної інтеграції, розумінням громадян що це єдина можлива державна мова в Україні.

Злагода нації є також результатом формування спільних духовних і культурних цінностей у людей. Під час суспільної трансформації зміни ціннісних пріоритетів громадян не завжди узгоджуються з макрозмінами в економічній, політичній чи соціокультурній сферах. Їх спрямованість і швидкість залежать насамперед від послідовності та ефективності реалізованих реформ. По-друге, характер ціннісних пріоритетів громадян визначається приналежністю до конкретних соціальних утворень. Ціннісні пріоритети незабезпечених і неосвічених людей можуть істотно відрізнятися від ціннісних пріоритетів заможних і освічених громадян.

Таким чином, суспільство інтегрується через соціальну наступність, спільну пам'ять, колективну долю – тобто культурну спорідненість, втілену в унікальних міфах, спогадах, символах і цінностях, збережених суспільством. Колективна ідентичність формується як суперечливий союз почуттів, вірувань, спільних спогадів та ідей різних поколінь. Це частково пояснює труднощі державотворення в Україні, яка станом на 2024 рік так і не оговталася від «синців» радянського минулого.

Протягом життя індивіди свідомо визначають себе по відношенню до багатьох соціальних утворень: сім'ї, етносу, релігії, мови, держави, країни, партії, спільноти, нації, місця проживання тощо. Це самовизначення, або ідентичність, може мати різні форми, іноді дуже екзотично.

Національна ідентичність являє собою багатогранну суміш культурних і

громадянських факторів, включаючи консенсусні соціальні та політичні норми, такі як колективна історична пам'ять, культурні традиції, мова та релігія, а також етнокультурні елементи, які еволюціонували з часом. Важливість національної ідентичності в підтримці сучасної національної держави є величезною і її неможливо переоцінити. Погіршення державних структур і динаміка міжгрупових відносин усередині країни значною мірою залежать від характеру та змісту переважаючої національної ідентичності. Збереження територіальної цілісності та стан взаємовідносин між різними групами безпосередньо залежить від того, наскільки населення ототожнюється з державою та відповідно узгоджує свої інтереси. Крім того, держава має забезпечити, щоб культурні, етнічні, релігійні, мовні, політичні, економічні та інші інтереси її населення не сприймалися як перешкоди для її реалізації. У процесі державотворення від ідентичності держави залежить суспільна злагода та довіра до майбутнього розвитку, а також повага та довіра до державних інституцій та символів. Багато руйнівних процесів, що впливають на національну безпеку в країнах Європи та Північної Америки, здебільшого пояснюються кризою національної ідентичності.

До останніх років Україна вирізнялася відсутністю єдиної ініціативи національної ідентичності, здатної об'єднати людей з усіх регіонів і різних етносів, мов, релігій, політичних орієнтацій та інших груп.

Існувала постійна конкуренція та дискурс навколо кількох проектів національної ідентичності, кожен з яких мав власні концепції та фундаментальні принципи. Ці проекти можна класифікувати на такі, що наголошують на етнічних цінностях (зокрема, етнічних груп), і ті, що надають пріоритет громадянським правам і свободам.

Численні політичні сили в західних регіонах країни виступають за націонал-демократизм і націоналізм. Ці групи ставили на перше місце інтереси українських етнічних спільнот і сприяли становленню держави на цих засадах.

І навпаки, політичні організації, популярні переважно в південних і східних регіонах, втілюють громадянські ідеали та пріоритет громадянських свобод і прав відповідно до суспільних і національних етнокультурних

аспектів.

Суть ідентичності полягає в її здатності увічнювати фундаментальні соціокультурні цінності, світоглядні смисли та погляди на світ, які глибоко вкорінені в культурних і духовних традиціях нації. Ці цінності та переконання поділяє та виражає більшість громадян країни. Вирішальним аспектом національної ідентичності народу є його історія, що створює основу мислення наступних поколінь. Історія проявляє набрану мудрість, що формує історичну свідомість нації, яка виступає одним з провідних факторів для формування національної ідентичності. Відновлюючи та зберігаючи колективну історичну пам'ять, включно з визначними подіями, постатями та героями, нація отримує глибше розуміння своєї сутності та призначення. Важливо визнати, що культурні прояви, сформована пам'ять минулих поколінь пов'язані між собою та взаємовпливають одне на одного. Таким чином, нинішню агресію Росії щодо України можна розглядати як наслідок історичних факторів, які необхідно дослідити, щоб розкрити її глибинні мотиви. Тривалі історичні зв'язки між Україною та російською імперією, що сягають 17 століття, характеризуються відсутністю рівності та партнерства. Протягом усього цього періоду росіяни послідовно прагнули утвердити панування, виявляючи свою зверхність і піддаючи українців приниженню. У відповідь українці або чинили опір, або пасивно пристосовувалися до цього устрою. Політика імперії спиралася на застосування сили, нагнітання страху та залякування підкорених народів. Відносини були відзначені ієрархічною структурою. Ці наративи використовувала імперська влада, яка свідомо плекала в українців комплекс меншовартості, слугуючи засобом для контролю та маніпуляцій українців. На думку дослідників Романа Кириченка та Світлани Сальнікової, російська держава використовувала контрольовані засоби масової інформації для легітимізації своїх незаконних дій як усередині країни, так і на міжнародному рівні [41, с. 175].

Винищення мови, яка є джерелом історичної пам'яті нації, викликає найбільше занепокоєння. У розвинених і політично освічених суспільствах державна мова є показником складності та сформованості самодостатньої

цивілізації [10]. Упродовж XVII століття Російська імперія за вказівками царів займалася спаленням українських книжок і обмежувала друк української літератури. Це навмисне придушення мало далекосяжні наслідки, що призвело до зниження освітніх і наукових стандартів в Україні, а також до розмивання національної ідентичності в її культурній, соціальній та повсякденній тканині.

Зазнала деформації й глибока й естетично багата українська культура. Наше народне мистецтво, яке є глибоко символічним і метафоричним, було сформоване давніми традиціями, які наші предки складно вплітали в усі аспекти свого повсякденного життя. Проте імперська машина представила наші ритуали, звичаї, обряди, одяг і начиння так, що позбавила їх вартості, видавши їх примітивними. Замість того, щоб демонструвати символічну вишивку на традиційному вбранні, вони виділяли сорочки, прикрашені стилізованими квітами. Замість того, щоб наголошувати на глибокому значенні весільних ритуалів і релігійних свят, увага зосереджувалася виключно на частуванні. Це призвело до знецінення нашої різноманітної та яскравої культурної палітри. Тим не менш, ця культурна спадщина залишається вбудованою в наше колективне несвідоме як генетичний код нашого народу. Вона проявляється через складну систему символів, яку розшифруватимуть майбутні покоління. Ці символи не лише представляють нашу країну та сприяють єдності в Україні, а й служать репрезентативною емблемою, коли ми співпрацюємо зі світом.

Концепція національної ідентичності є надзвичайно складною та міждисциплінарною, що зумовлює численні вектори у вивченні цього феномену. У значній кількості досліджень вітчизняних і зарубіжних дослідників встановлено, що одним із найперших комплексних досліджень, які визначали ідентичність, структуру, ознаки та вплив нації на процеси розвитку, було узагальнення національної ідентичності як соціально-історичної складової, характеристики та фактори, що впливають на її розвиток.

За всі роки незалежності українське музичне поле залишалося у так званій «тіньовій ванні» Росії. Споживання українських музичних творів було дуже незначним, і навіть більшість українських артистів мали репертуар російською мовою. Зрозуміло, що ідентифікація українського населення є

неоднозначною. Отже, з 2014 по 2015 рік лише 70,8% українців відчували близькість до української мови та культури, а найменше – на Слобожанщині (45%, Донбас) – 48,6%. Під час АТО близькою до російської мови та культури відчули 60,4% мешканців Донбасу, Поділля – 39,5%, Нижнього Подніпров'я – 39,4% [13]. Тому через високий відсоток ідентифікації з російською мовою та культурою споживання російськомовної продукції, зокрема музики, було високим. Майже 30 % (28,6 %) населення незалежної нації ототожнювали себе з культурою іншої нації, а внаслідок поділу особистості на «своїх» і «чужих» виникає спільна національно-культурна ідентичність на різних рівні в залежності від меж і критеріїв особистості. У територіальних межах «іноземець» може вирізнитися традиціями, цінностями, фольклором тощо, перетворюючись на соціальну та культурну людину з відмінностями вищого чи нижчого статусу. У цьому складному процесі фактори стають домінуючими у формуванні почуттів, душі та ідентичності людини, визначаючи, які цінності домінують.

«Обов'язковою основою національної ідентичності є партнерство культури, зазначав Т. Полухтович. Базові цінності, які складають культурний фундамент, визначають правила взаємовідносин, визначають пріоритети, оцінки, цілі» [7, с. 11].

Л. Корній вважає, що здатність митця несвідомо чи свідомо досягати самобутності нації-держави перебуває в діалозі з музичним фольклором. Воно відіграє важливу роль на рівні творчості композитора, вступаючи в діалог із «чужим» і «своїм», або музичним стилем певної доби, що визначає породження «свого», відмінного від «інших» [3].

Під час розвитку національної ідентичності відіграє роль емоційна складова, невід'ємну роль у цьому процесі відіграє також концентрація колективних почуттів і емоцій, втілених у відповідних словах. «Національна чутливість впливає на формування національної самосвідомості особистості, і навпаки. Результуюча державна самосвідомість становить почуття культурної національності» [1].

Нині, коли українська нація переживає активний етап формування,

яскравими показниками її трансформації є переробки народних пісень і повернення до пісень, які були певною мірою табуйованими через свій яскраво виражений національний характер і символіку. Українці прагнуть у кожній сфері проявити власну культуру з її символами та цінностями. Це не нове в українському суспільстві; це новий етап у формуванні національної ідентичності, коли з'являється розуміння факту, що мова є відображенням цінностей нації, державних інтересів тощо. Це важлива складова, яка будується. Як наслідок, процес формування національно-культурної ідентичності, невід'ємною складовою якої є мова, є настільки складним, що ідентичність «неможливо легко чи швидко прищепити населенню штучними засобами» [9, с. 24]. Це внутрішня потреба свідомої нації, вибір і чітке визначення своєї території, меж культурних, матеріальних і духовних цінностей. За короткий час українці виявили значну активність у формуванні помітної національно-культурної ідентичності в музичній галузі.

Тому мова не є єдиним вирішальним і прямим чинником формування політичних уподобань громадян України. Українські мовні практики мають регіональний аспект, але нація, як і більшість сучасних держав, є етнічно та мовно неоднорідною.

У XIX столітті український націоналізм виник як реакція на глибокі культурні відмінності між Росією та Україною. Це була перша спроба зрозуміти ці типові та глибокі відмінності, коріння яких лежить у тому, що багато дослідників називають менталітетом. Зважаючи на це, в контексті цивілізаційного вибору український націоналізм завжди буде вимушений або до мовного конфлікту з іншими етносами України (особливо російськомовного), або до регіонального конфлікту з Євразією (сторона атлантизму). Тому націоналізм не є визначальним у виборі ідентифікації України, оскільки конфлікт тут не національний, а культурний, точніше, культурно-політичний. У цій країні існує конкуренція не між двома націями, а між двома мультикультурними національними проектами (проевропейським і проросійським). Кожна культура організована за власними правилами, а незалежна система має власну «мову». У цій іпостасі вона виступає як система

відносин, що встановлює узгодженість ціннісно-сміслових форм і коригує норми відповідного буття. Він охоплює всю вертикаль свідомості, від основних методів рефлексії до найскладніших структур. Б. Парахонський каже: «Мова культури фіксує структури і форми, вироблені на всіх рівнях організації культурної свідомості, починаючи від рівня підсвідомої народної творчості аж до вищої форми свідомого виробництва цінностей і смислів на рівні культурної свідомості, філософська рефлексія» [6]. Загалом досвід другої половини ХХ століття показує переваги визначення культурного змісту за географічними параметрами та умовами.

Незважаючи на роки незалежності, українська культура не зазнала повного відродження і не отримала світового визнання. Як наслідок, наша ідентичність все ще ґрунтується на повазі до традицій і культури. Нещодавнє дослідження Українського інституту майбутнього та соціологічної компанії «New Image Marketing Group» у червні 2021 року під назвою «Хто ми? Портрет українця очима українця» показало, що українці асоціюють себе з такими ключовими символами, як Прапор, Гімн і Герб. З точки зору історичного значення козацтво, Київська Русь і Богдан Хмельницький посідають чільне місце в нашій колективній ідентичності. Значну роль відіграють і такі визначні постаті, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Ліна Костенко. Крім того, велике значення мають символи кінця ХХ- початку ХХІ століть, зокрема революції (наприклад, Революція Гідності), Майдан, поняття незалежності та свободи. Українці не шукають зовнішніх джерел гордості; наша культурна спадщина – це те, що визначає нас. Зростання патріотизму, українського духу, тяга до європейських цінностей – єдині події, які респонденти пов'язують із перемогами країни за останні три десятиліття. Крім того, усі джерела символічної гордості переплітаються з історичною та культурною пам'яттю, тому українців можна точно охарактеризувати як «фундаменталістів» [48].

Очевидно, що ці моменти гордості також служать спробою подолати почуття меншовартості, відродити культурну ідентичність нації та продемонструвати її світові. Важливо, щоб нація була легко ідентифікованою. Для реалізації національного бачення важливо, щоб нація здійснила всебічну

оцінку поточного стану справ і визначила напрямок майбутнього прогресу.

З початку масштабного конфлікту український народ продемонстрував світові свою зрілість, патріотизм і єдність, а армія виявила мужність, героїзм і непохитну самовідданість. Об'єднані як суспільство, люди надають моральну та матеріальну підтримку своїм Збройним силам, результатом чого є значне зростання довіри до Збройних Сил України на 96%. За даними Сімнадцятого загальнонаціонального опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» (17-18 серпня 2022 року), переважна більшість респондентів вважають себе громадянами України (94%). Гордість за свою країну досягла безпрецедентного рівня: приблизно 97,6% українців висловлюють гордість (17,0% певною мірою пишаються і 80,6% дуже пишаються), відзначаючи історичне досягнення. Цікаво, що думки з цього приводу є однаковими в різних регіонах, демонструючи єдині настрої серед населення (Сімнадцяте національне опитування..., 2022). Попри те, що сором за країну перед війною відчувала третина населення, а останнім часом майже кожен п'ятий, зрушення відчутні. На даний момент менше людей, які б не пишалися тим, що є жителями України. Можна з упевненістю сказати, що український народ єдиний у почутті громадянської гордості. Крім того, варто зазначити, що немає відмінностей в індексі гордості між різними демографічними групами, такими як вік, стать, тип поселення або оцінка сімейних фінансів. Питання мови також стало неактуальним, оскільки більше немає різниці між російськомовним і україномовним населенням. Натомість є громадяни соборної держави Україна. За словами Тетяни Любивої, українське суспільство неухильно гуртується, його члени рішуче ідентифікують себе громадянами України та пишаються цим громадянством. Війна лише прискорила цей процес консолідації [4]. Очевидно, що війна, яка триває, підвищила цінності українців, таких основних цінностей, як свобода та незалежна держава, патріотизм та громадянство. Вони усвідомили, що всі інші конфлікти та протиріччя, будь то регіональні, культурні, мовні, політичні чи геополітичні, бліднуть у порівнянні з загрозою втрати нації.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі було здійснено комплексне дослідження теоретичних аспектів формування національної ідентичності, підкреслюючи її складність та багатогранність. Ідентичність розглянуто як багатовимірне поняття, що включає індивідуальні та колективні елементи, і є результатом взаємодії особистості з соціальним середовищем. Було підкреслено, що ідентичність не є статичним утворенням, а динамічним процесом, який постійно розвивається під впливом історичних, культурних та соціальних чинників.

Особлива увага була приділена взаємозв'язку між особистою, соціальною та національною ідентичностями. Особиста ідентичність формується на основі індивідуальних характеристик та досвіду, тоді як соціальна ідентичність виникає через приналежність до певних груп або категорій, таких як сім'я, професійна спільнота чи етнічна група. Національна ідентичність, в свою чергу, є особливою формою соціальної ідентичності, що ґрунтується на усвідомленні спільності мови, культури, історії та цінностей, які об'єднують індивідів у націю.

Аналіз показав, що національна ідентичність є продуктом не лише об'єктивних характеристик, таких як спільна мова чи територія, але й суб'єктивного усвідомлення приналежності до нації. Вона формується через процеси соціальної категоризації та самоідентифікації, де індивіди не лише розпізнають себе як членів нації, але й надають цьому значення та емоційну цінність. Таким чином, національна ідентичність включає когнітивні, емоційні та оцінювальні компоненти, що впливають на поведінку та світогляд людини.

В залежності від різних аспектів дослідники робили акценти на окремі складові національної ідентичності. Узагальнюючи попередні тези та визначення, можемо зазначити, що до такого широкого та складного явища як національна ідентичність входить *спільні* історична пам'ять, територія, культурні чинники, зокрема мова й музика, звичаї та традиції, а також політичні чинники, такі як рівність громадян, інституції та закони, сформовані права та обов'язки громадянина та їх політична свідомість.

Український контекст надає особливого значення дослідженню національної ідентичності. Історична відсутність тривалої державності, етнічна та мовна неоднорідність, а також вплив зовнішніх сил ускладнювали процес консолідації нації. Протягом століть українська ідентичність перебувала під тиском імперських політик, спрямованих на асиміляцію та знищення культурної самобутності. Зокрема, російська імперська влада систематично придушувала українську мову, культуру та історичну пам'ять, що призвело до розмивання національної свідомості.

Однак сучасні виклики, зокрема війна з Росією, стали каталізатором для посилення національної ідентичності українців. У відповідь на зовнішню агресію відбулося консолідація суспільства навколо спільних цінностей та символів. Зростання патріотизму, підвищення громадянської свідомості та гордості за країну свідчать про формування єдиного національного простору, незважаючи на регіональні, мовні та етнічні відмінності.

Культура, і зокрема мова та музика, відіграють ключову роль у цьому процесі. Вони служать не лише засобами збереження колективної пам'яті, але й інструментами вираження національних цінностей та ідеалів. Українська музика, зокрема, стала важливим елементом національної самоідентифікації, відображаючи історичний досвід, емоції та прагнення народу. Відродження інтересу до народних пісень, використання національних мотивів у сучасній музиці та популяризація української мови в музичному просторі сприяють зміцненню національної ідентичності.

Розглянуто також вплив глобалізаційних процесів та етнічної плюралізації на формування національної ідентичності. В умовах зростаючої міжкультурної взаємодії виникає потреба в переосмисленні національної ідентичності, що враховує різноманіття культурних впливів, але водночас зберігає унікальність національної спадщини. Українське суспільство демонструє здатність інтегрувати різні культурні елементи, створюючи нову, більш відкриту та багатогранну національну ідентичність.

Важливим аспектом є усвідомлення того, що національна ідентичність не може бути нав'язана штучно; вона формується в результаті внутрішньої

потреби суспільства та індивідів у самоідентифікації та самовираженні. Це складний процес, що вимагає часу, взаємодії різних соціальних груп та підтримки з боку держави в культурній та освітній сферах.

Підсумовуючи, дослідження теоретичних аспектів формування національної ідентичності дозволило глибше зрозуміти механізми її розвитку та чинники, що на неї впливають. Було встановлено, що національна ідентичність є динамічним конструктом, який формується під впливом історичних подій, культурних практик та соціальних взаємодій. Український досвід демонструє, як зовнішні виклики можуть стати стимулом для внутрішньої консолідації та посилення національної свідомості.

Перехід до наступного розділу логічно випливає з виявленої важливості культурних чинників у формуванні національної ідентичності. Особливо значущою є роль музики як форми культурного вираження та засобу комунікації, здатного об'єднати людей навколо спільних емоцій та ідей. У наступному розділі буде детально проаналізовано вплив музичної складової на процес формування національної ідентичності, зокрема в умовах сучасних суспільно-політичних змін та глобалізаційних викликів. Це дозволить зрозуміти, як музика може служити не лише розважальним засобом, але й потужним інструментом соціальної інтеграції та національного самоутвердження.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ ЯК ВИРАЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ³³

2.1 Історичний розвиток музики як елемента культурної спадщини

Сучасне положення українського суспільства залежить від різних факторів. Вагомі внутрішні проблеми тільки посилюються, унаслідок зовнішніх чинників. Головною проблемою сьогодення залишається національна безпека та цілісність держави. Кожен день військові захищають нашу країну фізично, проте в інформаційному просторі такої можливості немає. Попри всі перешкоди росіяни продовжують інформаційну атаку в усіх можливих напрямках. Це стосується не лише маніпуляцій та насаджування фейкових новин в наших медіа, це стосується усієї культури загалом. Вони намагаються використовувати всі можливі способи задля знищення культурного надбання й українців як окремого народу. Питання мови окупанта, споживання їх контенту, приймання їх наративів сприймається не настільки серйозно в українському дискурсі, як того потребує актуальна ситуація. Велика частина українців не усвідомлює наскільки руйнівним може бути подібне нехтування. Деякі розуміють лише економічний аспект цієї проблеми, окремі не бачать проблеми взагалі. Все це спонукає до актуалізації цього питання й збільшення роботи у напрямку інформування соціуму в цьому питанні. Зараз, як ніколи раніше, необхідно доносити величину даної проблеми й пояснювати способи її вирішення.

Також варто зазначити, що культурний аспект найчастіше зводять до проблематики мови й похідних від цього. На нашу думку, це неправильний підхід, адже окремі частини культури навіюються крізь мову, насаджуються за рахунок власних позитивних аспектів. Кожен з нас хоча б раз в житті слухав пісню незрозумілою мовою. Це могла бути англійська, французька, японська чи будь-яка інша мова. Попри абсолютне нерозуміння контексту й сенсу, що вкладав у свій твір автор, людина може слухати й отримувати задоволення від

такої музики. При цьому така ситуація може статись не дивлячись на соціальний клас, положення в суспільстві, матеріальні можливості, рівень освіти тощо. Визначною рисою музики, танців й інших видів мистецтва є здатність руйнувати як фізичні, так і духовні кордони.

У процесі становлення та розвитку соціологічної науки виокремився спеціалізований напрямок – соціологія музики. Згідно з дослідженнями провідних соціологів, таких як М. Вебер, Т. Адорно, а також пізніших авторів, серед яких Г. Бекер, Ф. Болман і П. Бурдьє, цей напрямок пропонує ґрунтовний аналіз музики як соціального явища. Соціологія музики досліджує не лише процеси створення, споживання й поширення музичних творів, але й взаємодію всіх учасників цього феномену, зокрема виконавців, слухачів і соціальних інститутів, що формують і регулюють музичну сферу.

Актуальність цього напрямку в сучасній науці є очевидною, адже музика виступає не лише естетичним, а й соціокультурним феноменом, що впливає на формування ідентичності як окремих індивідів, так і соціальних груп. Зокрема, взаємозв'язок музики із самоідентифікацією особистості чи колективу розглядається як один із ключових аспектів сучасної соціології музики. Ця проблематика активно досліджується сучасними науковцями, серед яких варто відзначити О. Семашка та О. Костюка. Їхні роботи розвивають питання музичної ідентифікації у контексті вітчизняної соціології, підкреслюючи важливість аналізу музики у формуванні національної, культурної та соціальної самосвідомості.

Таким чином, соціологія музики залишається актуальною як інструмент для розуміння не лише музичних практик, але й ширших соціокультурних процесів, що відображаються у музиці. Це підтверджує необхідність подальшого дослідження цього напрямку в контексті сучасних викликів глобалізації та збереження культурного різноманіття.

Т. Адорно свого часу звернув увагу на особливий аспект музики, який виокремлює її серед інших форм культурного вираження. Музика, завдяки своєму властивому заспокійливому та естетичному характеру, є більш схильною до створення ілюзорного уявлення про дійсність (поняття *Schein*). Це,

на думку Адорно, призводить до того, що музика часто сприяє прийняттю існуючої соціальної несправедливості, примирюючи слухачів із наявною реальністю [23].

Проте, у рамках того, що він називає «іманентним рухом», музика, завдяки своїй «відсутності об'єктивності та однозначного змістового наповнення», володіє більшою свободою порівняно з іншими видами мистецтва. Вона менш прив'язана до репрезентації конкретних аспектів реальності, що дозволяє їй виконувати важливу функцію у формуванні критичного сприйняття та усвідомлення можливості змін. У цьому сенсі музика постає як унікальне мистецтво, здатне зберігати автономію форми та слугувати інструментом для уявлення альтернативних соціальних реалій.

Таким чином, Адорно припускає, що саме на основі музики можна побудувати «сувору і чисту концепцію мистецтва» [23]. Література та живопис, за його твердженням, часто залежать від матеріального світу і включають елементи, які неможливо повністю підпорядкувати автономії художньої форми. Це робить музику винятковим полем для аналізу автономії мистецтва і його потенціалу до соціальної критики.

Музика збільшує свій вплив як на економіку різних країн, так і на соціальні аспекти життя з технологічним розвитком. Виконавці стають лідерами думок для молоді і не тільки, стають кумирами мільйонів та займають одне з найважливіших місць та значень для різних людей та груп. Тож, важливо зазначити, що саме спричинило збільшення соціальної ролі для цього виду мистецтва, що саме спричиняє важливість текстів, які створюють, музики загалом, зокрема й революційного потенціалу цього явища. Говорячи про експертну точку зору в даному випадку можемо спиратись на праці дослідників, що були зазначені вище.

Музика є середовищем для запитів окремих соціальних класів та прошарків суспільства, це площина, в якій вони актуалізують свої прагнення. Це поле для реалізації та відображення свого бачення дійсності наразі й у майбутньому. Розглядаючи таку точку зору музика може розглядатися соціологами, тобто сприймати музику частиною свідомості, розглядати як вона

впливає на поведінку людей та груп або навіть на економіку та політику.

Загалом в рамках соціуму в наш час музика має певні моральні складнощі, серед яких глобалізація, політичні пропаганди та цензури, а також велика роль комерції. Також в рамках українського суспільства актуалізується проблема національної свідомості у споживанні музики, споживання культури ворога, питання взаємозв'язку музики та патріотизму. Більшість проблем пов'язані з впливом цього виду мистецтва на дії суспільства, а саме той факт, що музику можна використовувати для реалізації економічних та політичних задач. Музика має можливість швидкого та масового розповсюдження певних меседжів, ідеологій, що дає змогу використовувати її для різних соціальних груп як інструмент посилення та розмежування. До того ж в сьогоденному світі це є одним з найбільших засобів маркетингу й товаром для споживання у ще більшій індустрії розваг. Необхідно визначити механізми та функції цього виду мистецтва та розуміти яку позицію займає музика крізь призму соціології. Для дослідження використаємо підхід, що не буде відповідати загальному способу вивчення соціології музики у культурологічних напрямках, а саме загальну модель соціальної комунікації.

Незважаючи на свою відмову від «онтологічного» підходу, Адорно користується принаймні деякими евристичними уявленнями щодо того, що таке музика, що дозволяє її інтерпретувати як ознаку фундаментальних соціальних проблем. У той же час, деякі підозри Адорно щодо «онтологічних» тлумачень музики цілком справедливі щодо підходів до музики, які намагаються перетворити явище, яке можна зрозуміти лише як історичний прояв людської уяви – те, що, отже, є непоправним [23].

Отже, справжнє питання полягає в статусі категорій, за допомогою яких щось сприймається як музика. Дивитися на музику з точки зору її значення вже набагато менш проблематично в цих термінах: для того, щоб взагалі розглядати щось як музику, потрібно припустити, що є щось, що слід розуміти так, як не музика. Враховуючи зміну історичних кордонів музичне розуміння не може бути зведене до ряду методологічних правил, які можуть бути застосовані до наукової класифікації звуків принаймні тому, що основним фактором у

розвитку музики є розбіжності щодо того, є щось музикою чи ні [23].

У межах своєї роботи поняття «музика» та «пісня» розглядатимуться як взаємозамінні. У класичному трактуванні музика визначається як організований набір звуків, що підлягає певній систематизації та гармонізації. У даній роботі музика розуміється як сукупність пісень та інших музичних творів. Зокрема, термін «українська музика» використовуватиметься для позначення сукупності всіх творів українського музичного та пісенного мистецтва.

Існує велика кількість дефініцій щодо музики, у яких акцент робиться на різні аспекти цього явища, так як це досить складний вид мистецтва споживання та вироблення вимагає виконання певних умов та концентрації, при цьому проблема не визначеності лишається досі актуальним, адже розуміння поняття музики, межі обговорення цього поняття досі чітко не сформувався. Різниця музики від інших видів мистецтва спирається на форми, культурні припущення та різні соціальні механізми, це конструкція соціальна, це явище визначається досить широко, тим самим передумови та соціокультурні принципи не є очевидними. Згідно твердженню Ф. Болмана музика концептуалізується і як діяльність, і як об'єкт, обидві думки є важливими для створення та споживання музичних творів [22].

Музику аналізується в різних аспектах, з одного боку ми може розглядати її у якості об'єкту створення з конкретними параметрами, з можливим застосуванням та наслідками цього використання. Таким чином музика відокремлювалась від конкретного місця та часу й набувала нових можливостей та контексту. На мою думку, необхідне детальне роз'яснення такого соціального феномену, по суті досягнення, як хаотичні вібрації та звуки музики реалізувались у об'єкт. З іншої сторони досліджувати та розуміти музику можна і як товар, і як певну систему. Як саме розглядати даний напрям залежатиме від способу сприйняття, розуміння цього як записаних нот чи тексту, які мають можливість розповсюдження, аналізу, власництва тощо. Якщо розглядати музику у якості системи – це розуміти, як саме використовуються ноти, їх повторення та сприйняття як окремих компонентів цілісної структури, де «ноти» виступають в якості основного розподілу звуку в

тембрі. Свого часу на Заході першим хто виділив систему мелодії як певну одноманітність твору був М. Вебер. Він вважав, що раціоналізація спонукала до розвитку музики й дала розуміння соціальних процесів пов'язаних з музикою. Звісно треба розуміти, що це не єдина система музичного поділу, яку він розписував у своїй роботі проте вона мала великий вплив на прослуховування музики в цілому.

Ще одним підходом, що ґрунтувався на динамічній соціальній моделі є функціональний, у якому цей вид мистецтва розглядається крізь призму культури та людського фактору, а саме як музика впливає на ці аспекти. За цим принципом існування музики в нашому суспільстві визначається її внеском. По факту соціальні явища розглядаються крізь призму музики. Музика в даному випадку розглядатиме соціум як щось більше ніж сума його частин, не просто у якості сукупності усіх людей. Аналіз соціальної динаміки може розглядатись різними науками, зокрема як соціологією, так і антропологією, при тому що досліджують вони зовсім різні напрямки та виміри. У кожного з них свій теоретичний напрямок, де соціологія більш притаманні теорії конфлікту, а антропологія в свою чергу звертає увагу на консенсус [24]. Так само можна провести аналог й з вивченням музики. Соціологи вивчали великі суспільства, вагомість музики для поділу між субкультурами, класами, окремими групами і в цілому у визначені індустріального суспільства, зокрема це стосується тих, хто аналізував саме популярну музику. У свою чергу етнографи більше досліджували вагомість музики всередині окремих субкультур, досліджували як вона впливає на покращення співпраці та згуртованості. Ці 2 поняття також можна поєднати для аналізу подій в групі крізь двокомпонентну систему, основа такої концепції полягає у необхідності внутрішньої співпраці задля розвитку груп на обох рівнях [24].

В аналізі виживання угруповання частіше є невеликими та самодостатніми, тоді як в суспільному аналізі мова йде вже групи в рамках більших спільнот і досліджується в цьому питанні етнічна або ж національна ідентичність групи, або ж розподіляється за віком, орієнтацією, статтю або расою людини. При цьому задачі для цього виду мистецтва залишається –

загальне самовираження всередині групи й налагодження солідарності при суперечці з іншою групою. Таким чином, можемо виділити здатність контролю поведінкових аспектів. У цьому випадку головною різницею між великими та малими угрупованнями та їх культурними аспектами є багатошаровість та певна ієрархія суспільства, що утворює більш складний процес розмежування. Так конфлікти можуть з'являтися на різних рівнях як всередині, так і ззовні. При цьому музика продовжує виконувати свої функції, зокрема й контроль поведінки, на різних структурних рівнях як універсальний засіб [38].

У цьому випадку музика виступає у ролі засобу стимулювання задля дотримання певних суспільних норм та конформізму, в свою чергу конформізм це засіб культурної еволюції та контролю подій між групами. Музика допомагає збільшити міжгрупову відмінність й зменшити її всередині певного угруповання. Наприклад, це явище можна спостерігати серед групових заходів, де встановлюються певні обмеження, виконання яких вимагається від цієї групи. У першу чергу музика наділяє значенні повідомлення, що доносить автор, емоційно посилює певні аспекти, на які робиться акцент. До того ж сама подія, пов'язана з музикою, вимагає відповідати правилам цієї групи, а ті хто беруть участь стають нормативними акторами. За рахунок цих вимог музика стає засобом поведінкового конформізму як у прямому сенсі за рахунок змісту, так і в рамках контексту де вона застосовується. Отже, формуючи певний маніпулятивний вплив на спільноту, музика реалізує свою «когнітивну функцію» [57]. Цей вид мистецтва має досить впливову соціалізуючу силу на угруповання, нав'язує певні нормативні правила й посилює ідентичність на різних рівнях. Це може бути як самоідентичність, так і групова або національна. Саме музика дає розуміння «своїх» та «чужих», розмежовуючи кордони між групами, адже формування соціальної ідентичності це по суті виключення, відокремлення. Одним з основних аспектів даного явища виступає музика як всередині певної групи так і між ними. Звісно не в кожній ситуації це є визначним фактором, проте в цілому музичні вподобання відіграють важливу роль у цьому розподілі. І з розвитком технологічного аспекту й засобів масових комунікацій це явище лише поширюється. Використовувати можливість

стимулювання та координації музики можна як для зміцнення соціального устрою, так і для його розшарування/ розхитування [15].

Так важливим аспектом у дослідженні можливостей музики виступає здатність посилювати суспільний протест. Нав'язування емоцій у рамках групи – складний інструмент впливу з обмеженими засобами реалізації. У цьому випадку такі явища як музика або танець можуть слугувати як для розваг й вираження емоцій, так і для посилення єдності, доведення до консенсусу. При цьому цей важіль можна використовувати в обидві сторони: для покращення соціального положення/ посилення етноцентризму й ворожості. У супереч культурній концепції можемо зазначити, що музика має вплив на формування та зміцнення угруповань, надання особливості й відокремленості від інших угруповань тощо. Функціональність музики демонструє важливість дослідження не лише музичного значення. Контроль поведінки групи – головний аспект, що розглядається в рамках різних рівнів соціуму, аналіз музики як засіб балансування як міжгрупового так і внутрішньогрупового [25]. Ціллю даної концепції є розглядання функції музики як засобу для управління поведінкою. Важливо розглядати цей вид мистецтва як форму комунікації, а не сприймати лише як остаточний культурний товар. Фокусування лише на семіотиці/ споживанні/ когнітивній здатності є недостатнім для розуміння такого явища [25].

Для вивчення саме ідентичності музики необхідно відійти від загальноприйнятих концепцій й приділити увагу не лише кінцевому результату, а й процесу створення цього результату, як колективна та самоідентичність утворюють певний музичний досвід, задля дослідження якості такого процесу. Тож необхідно сприймати музику і в якості діяльності, і в якості історії. Таким чином ми зрозуміємо суспільну направленість людини. Досліджувати цей вид мистецтва можна з точки зору різних сфер життєдіяльності, як предмет для вивчення соціології, як аспект культури тощо.

Через питання особистої ідентичності виникає питання національної ідентичності, що є основною темою цієї статті. Вираження особистості у музичному творі це досягнення автора, а не його характеристика. Це стосується

й групової ідентичності. Де музика застосовується для створення «нас»⁴¹. Тут дія відбувається одразу в дві сторони, тобто приналежність до певного угруповання дотична до приналежності до певного типу музики, водночас цей тип сприймається фактором приналежності до угруповання і для тих, хто вже перебуває там, і для них, хто знаходиться поза цією групою. Це стосується й ситуацій, у яких створення певної музики належить одній особі, адже цей процес вимагає внутрішньої мотивації. Ця особа у будь-якому випадку задіює сталі музичні конструкції, розроблені іншими людьми, вона виконує домовленості, або ж ця особа за власною ініціативою в подальшому об'єднується з іншими особами, або навіть групами, задля поширення свого продукту тощо [26].

Визначною рисою для сучасної музики у суспільстві, зокрема й українському, виступає класифікація і осіб і об'єктів за певним жанром. У випадку певних жанрів увага формується саме за рахунок цих об'єктів, а не осіб, що з ними пов'язані. У якості прикладу можуть слугувати музичні напрямки, які зосереджені на культурних звичаях. Але у даному випадку необхідно зазначити, музичні стилі можуть мати різний вплив на окремих осіб, цей соціальний вплив може діяти на людину різними способами. Тож представників того чи іншого напрямку також можна розподіляти та класифікувати відповідно різним жанрам, де діяльність колективу лише посилює ці аспекти як при зберіганні окремого жанру, так і при його зміні. Так окремі виконавці створюють нові напрямки, при цьому ставлять себе проти вже існуючих [52].

Музика поглиблює людину в певні культурні аспекти. Вона займається побудовою ідентичності крізь, набутий спілкуванням, спостереженням протягом певного часу, досвід. При цьому досвід свідомості та тіла притягує до себе етичні наративи й естетичне розуміння середовища. Таким чином більшість ритуалів в нашій культурі потребує ідентичності. Самоідентичність, групова та національна ідентичність насамперед пов'язана з культурною складовою цього процесу. Навіть особливості людини, те що її відокремлює від інших напряму пов'язане з суспільством, у якому вона знаходиться, та певними

правилами й стереотипами, що відносяться до цієї спільноти. І в цьому⁴² складному процесі одним з рішень постає саме музика, крізь яку особо може подолати або ж конструювати певні бар'єри. Звукові хвилі проходять як крізь фізичні перепони у вигляді великої відстані та географічних особливостей, так і крізь культурні кордони, різниці у національності, етносі, расі чи соціальному класі людини. Людина рухається туди, куди її ведуть ці звуки. Вони можуть бути у спеціалізованому закладі, на величезному стадіоні чи в маленьких навушниках – різниці немає. Саме тому в наш час такою важливою виступає саме музика в рамках розуміння національної ідентичності. Цей вид мистецтва може як руйнувати бар'єри, так і формувати їх. Ми маємо усвідомлювати, як це відбувається і як цьому запобігти. У сучасному українському суспільстві надзвичайно важливо вивчати цей аспект і запобігати подібним руйнуванням.

2.2 Соціологічний вимір музики у контексті національної ідентичності

В епоху глобалізації, перед обличчям політичних, культурних і соціальних подій, важко уникнути музичної культури та ідентичності. Тому музика не може бути непохитною і представляти національну ідентичність, нічого не додаючи до культури і нічого не здобуваючи. Динаміка життя і швидкий розвиток технологій унеможлиблюють незмінність культури в плані обміну соціальним досвідом. Культура представляє наші поточні політичні, соціальні та людські процеси. Завдяки технологіям наші діти можуть бути на рівних з дітьми інших країн, обмінюватися інформацією та мати прямі контакти з країнами світу, а музична освіта є одним із головних факторів розвитку культури та збереження національної ідентичності. Ідентичність складається з усього, що ми маємо та відображаємо. Порівняно з іншими країнами ми відрізняємося один від одного, але у нас є дещо спільне.

Музика представляє духовну сторону, яка оточує всі ситуації людського досвіду. Це невід'ємна частина процесу індивідуального, колективного та національного розвитку. Художня творчість – це шлях, який об'єднує людей у сімейному, соціальному та культурному середовищах. Через виразну мову

музики ми пізнаємо інших, ототожнюємо себе з ними та розмірковуємо про них. Ми відображаємо ідентичність, культуру та єдність нашого оточення. Люди творчі, унікальні та вдумливі, а мистецтво створюють люди. «Люди є об'єктами та суб'єктами естетики. Естетична ситуація визначається багатьма факторами, особливо процесом соціального та гуманітарного розвитку в історичній, психологічній, етичній, політичній чи художній сферах» [39].

Музика, як частина світу мистецтва, виражає почуття, емоції, загальні та окремі думки тощо, структуровані в термінах психологічних станів і матеріалізовані через музичні звуки. Мистецтво є продуктом мислення. «Усі прояви мистецтва, як популярні, так і професійні, прагнуть усвідомити та зайняти своє належне місце в структурі суспільства» [39, С. 113-114]. Протягом історії існування людства люди взаємодіяли з іншими групами людей у всіх сферах життя, і музика виражала почуття, які люди відчували в різних ситуаціях, у яких вони живуть і працюють.

Культура та національна ідентичність, а зокрема й музика, супроводжує людину в усіх життєвих ситуаціях від народження до смерті. Музика може об'єднувати людей з різними традиціями, різними звичками, різними мистецтвом та світоглядами. Вона існує всередині нас, і ми чутливі до неї. Музика відіграє важливу роль у повсякденному житті. Ми чуємо її по радіо, телебаченню, у супермаркетах і церквах, всюди на вулицях та вдома, в навушниках чи за допомогою портативних пристроїв, ми танцюємо під неї і відпочиваємо.

Насправді важко уявити суспільство без музики. Від найдавніших часів до сьогодення вона пройшла різні періоди, мобілізуючи та визволяючи людей. Це відрізняє традиції різних народів: одяг, обряди, співи, танці, весілля, смерть. Спілкування через музику таке ж природне, як і інші процеси життєдіяльності в соціумі. Цінність музики відображається в усіх музичних творах, які цінують повідомлення, яке вони передають публіці. Вона розвиває почуття, фізичні та психологічні аспекти людини, любов і ненависть, індивідуальну та командну роботу, людську сторону індивіда, створюючи культуру спілкування та ідентичність. Визнання національних музичних цінностей не лише відображає

багатство нації, а й відображає можливість культурної інтеграції та впливу ⁴⁴ інших етнічних груп. «Культура суспільства – це спосіб життя його членів; сукупність ідей і звичок, які вони вивчають, спілкуються та передають із покоління в покоління» [39, С. 242]. Твори мистецтва передають патріотизм, толерантність, єдність, людяність тощо.

Цінність музичної освіти полягає у зміцненні національної ідентичності та змушенні людей відчувати себе частиною цивілізованого світу [44, С. 8)]. Участь у музиці займає центральне місце в практиці та повсякденному досвіді та «для багатьох дітей та молоді є потужною силою розвитку культури» [19]. Коли діти відчувають високоякісну музику, це позитивно впливає на якість їх розвитку та соціалізації. Вплив насиченого музичного середовища має вирішальне значення для розвитку дітей і тому його слід цінувати. Немає сумніву, що музика має величезну цінність у сприянні когнітивному, емоційному та соціальному функціонуванню. По-перше, музика має велике значення для розвитку пізнавальних і мистецьких здібностей людей і для виховання їхніх емоцій через творче мислення та дії. По-друге, музика сприяє освіті дітей, розвиваючи інтелект різних людей. По-третє, у системі, де набуття знань є метою загальної освіти, музика розглядається як особлива форма знання. По-четверте, дослідження показують, що музика може покращити загальну успішність дітей у навчанні. Тож можемо зробити висновок, що музика має вагомий внесок в соціалізацію індивіда з самого дитинства й надалі, протягом усього життя. Для кожного етапу може бути характерним свій стиль в музиці.

Національна музика, будь то народна, художня, класична чи поп-музика, безпосередньо впливає на емоції людей і виховує почуття патріотизму, оскільки вона має силу проникати безпосередньо в людський дух. Пісні, присвячені героям, Батьківщині, мученикам, патріотам, викликають у людей великий інтерес до споживання, підвищують почуття гордості, роблять людей більш чутливими до почуття захисту Батьківщини. Мелодії таких музичних творів чудові, а тексти зачіпають душу. Навіть у класичній музиці композитори надихалися героями і склали мелодії на тексти, присвячені рідній землі.

Багато дослідників аналізували побудову та розвиток індивідуальних⁴⁵ і колективних ідентичностей і стверджують, що національна ідентичність часто є побудованою і вираженою через музику, яка розглядається як індивідуальна і колективна ідентичність.

Про національну ідентичність можна говорити кількома способами. Нинішня ситуація у світі є важкою, і нам необхідно звернути увагу на геополітичний рівень у контексті глобальних проблем. У цьому контексті національна ідентичність представляє відносини між державами та територіями та включає поняття, пов'язані з ідеєю глобалізації в дії. Ця концепція національної ідентичності пов'язана з сильним почуттям групової приналежності та причетності до «інших» і «нас». Ще одна концепція, яка визначає національну ідентичність, – це концепція Ентоні Сміта. У своїй книзі він описує ці чинники, які створюють спільну національну ідентичність: історичну територію, спільну релігію, міфологію, ідеологію, історію, культуру, мову, економічні альянси та спільні політичні інститути, здатні діяти проти інших країн.

Для інших це більше, ніж особистий інтерес, це спосіб життя. Стиль спілкування та стиль мислення. Втілення особистої цінності означає цінну спільноту, яка відображається в його зовнішності та взаємодії з іншими. Спів і музика об'єднують людей в живий організм, будуючи взаємну довіру через спів, гру на інструментах і танці. Культура народу – це історія минулого, і саме це покоління несе в собі всі ознаки тих століть, які пережило покоління. У ній зібрані радість і горе, тріумф і розчарування, честь і зрада. Культура представляє всі сфери життєдіяльності індивіда від народження до розвитку і смерті. Це духовне, особисте дзеркало нації. Як частина людської культури, музика описує біль і радість, представляє різні частини нації, є способом спілкування та способом життя. Музика впливає на людей, а люди впливають на музику. Спілкування через музику є унікальним і особливим, воно дає можливість для роздумів і відповідальності, і всі революції відбуваються під керівництвом пісні та музики. Музика створює особистісну ідентичність, а також дозволяє цій ідентичності трансформуватися в національну ідентичність.

Звісно метою даної роботи в першу чергу виступає акцентування уваги на важливості дослідження й подальшого розвитку музичної складової України, проте наразі у вітчизняному науковому дискурсі саме питання музики у якості фактору формування національної ідентичності майже не розглядається, попри велику кількість сучасних робіт з питань патріотизму, національної ідентичності тощо. Тож, пропоную розглянути даний вплив та провести паралелі на прикладі Великобританії. У рамках цього дослідження цей приклад є вдалим, адже в дискурсі Великобританії, зокрема Англії мова в сучасних реаліях не є визначним фактором національної ідентичності. Вона все ще залишається однією з найголовніших чинників, проте ситуація у якій наразі розвивається держава спонукає приділяти увагу й іншим чинникам. Ця країна, яка в минулому насаджувала свою мову, культуру, зокрема й музику в колонії наразі має певні перебудови, пов'язані як зі зміною політики, так і з глобалізацією. Питання національної ідентичності в цьому випадку неможливо зосереджувати суто на мові, адже англійська є однією з найпоширеніших у світі, тим самим підіймається питання національної ідентичності та самоідентифікації себе у якості британця.

Досліджуючи політику національної ідентичності, культурні посилення часто використовуються, щоб проілюструвати, як національність втілюється та проявляється в ідеях, звичаях та соціальній поведінці певного народу. Вивчення взаємодії між культурним і політичним вимірами дозволяє нам оцінити, якою мірою національні ідентичності формуються поза політичною сферою, і проаналізувати, як культура сприяє створенню концепції нації. Наразі в українському дискурсі національна ідентичність в основному формується завдяки саме політичним засадам та культурним надбанням. В основу береться саме мова як ключовий фактор ідентифікації, в медіапросторі та в царині політики робиться саме великий акцент на мову. У Великій Британії наратив навколо британської національної ідентичності формується та перебуває під впливом культури та політики у все більш глобальному контексті. Тому ми можемо використовувати післявоєнну популярну музику як основу для дослідження аспектів британства з точки зору раси, мови, ЗМІ та певного

акценту на конкретний напрям.

Швидке поширення глобалізації змінило статус національних держав, дозволяючи інформації, окремим особам і організаціям легше перетинати національні бар'єри. Хоча держави все ще відіграють важливу роль як «місця посередництва між місцевими спільнотами та глобальними мережами», тепер вони конкурують з іншими подібними акторами середнього рівня за межами національних кордонів, такими як широкі регіональні та лінгвістичні регіональні коаліції.

Це особливо важливо, якщо дивитися на музику через призму культури та ідентичності, оскільки це «можливо, культурний продукт... який найчастіше перетинає кордони, так само як він розмежовує та зміцнює місцеві культурні простори» [20, С. 6-7)]. Таким чином музиці вдається подолати традиційні геополітичні кордони, щоб «визначити місце; у клубах, на сценах і в рейвах, коли нас слухають у навушниках, по радіо та в концертних залах, ми знаходимося там, куди нас веде музика» [32, С. 125)].

Це підтверджують Хесмондхалг і Негус, які відзначають, що, оскільки широке поширення музики через Інтернет збільшує поширення музики, країни більше не вважаються центром аналізу, натомість «все більше уваги приділяється місцю та деталям міжнародної музики». У музиці по всьому світу Інтернет послабив ключові расові зв'язки з певними стилями та жанрами [36, С. 8)]. Зараз нові стилі та жанри є продуктом незліченних міжнародних впливів у всьому світі, оскільки «національні контури накладаються та розмиваються з місцевими, регіональними та транснаціональними», а «ідентичності в межах національних держав» «як глобальні процеси». «Частково те, що виникає, переформовується та реорганізується» [60, С. 9-10)].

Незважаючи на це, національна сфера залишається важливою для посередництва між цими різними рівнями, об'єднуючи сукупність місцевих голосів і сцен у широкий огляд, як «кордон або проміжний простір, де локальне та глобальне переплітаються» [20]. Крім того, формальна та повсюдна консолідація національної держави як основної правової та політичної сили означає, що її не можуть обійти місцеві чи міжнародні інституції, і вона

продовжує відігравати ключову роль у полегшенні потоку економічного та культурного капіталу через кордони [28]. Незважаючи на наслідки глобалізації, держава залишається важливим центром влади та пов'язаною з нею сферою ідентичності, а постійне відтворення культури «посилює ілюзію, що держава є певним чином природною сутністю, що виконує її «культурне будівництво»[28].

Теорія нації Андерсона є важливою основою для розуміння конструкції національної ідентичності. Андерсон визначає націю як «уявну спільноту», тому що, хоча більшість громадян однієї нації ніколи не зустрінуться, між ними існує сильний психологічний образ спорідненості, суть якого базується на ідеї спільного використання цінностей і вірування, які стають багатого, повною яскравою народною культурою. У контексті людської історії нації є відносно новим феноменом, і Андерсон вважає, що ключовим парадоксом є «об'єктивна сучасність націй в очах істориків і суб'єктивна давність націй в очах націоналістів» [16]. Таким чином, форми культурного самовираження відіграють важливу роль у розвитку національної ідентичності, національної спадщини та розповіді національної історії; переказ формуючих історій через спільні медіа може передати важливі наративи та цінності поколінням у ширшій перспективі національної історії.

Мова здавна вважалася важливою основою нації, а спілкування є важливим засобом для громадян, щоб розвинути почуття приналежності та створити спільну спадщину та ідентичність. Андерсон вважає, що розширення друкованих засобів масової інформації сприяло поширенню та розвитку національних мов, об'єднало носіїв різних регіональних діалектів спільною письмовою мовою та створило відчуття взаємного визнання. Друковані засоби масової інформації, такі як газети, допомагають поширювати національні ідеї, а традиційне читання звичайних газет полягає в тому, щоб ставитися до всіх читачів як до членів однієї спільноти, створюючи таким чином відчуття єдності[16].

У епоху цифрових технологій цей ефект не обмежується лише друкованими виданнями, але також очевидний в інших текстових, візуальних та

аудіоформатах, включаючи телебачення, радіо та інтернет. Ці медіа сприяють відтворенню уявних спільнот шляхом побудови «національного календаря», який нагадує громадянам про важливі громадські події та «організовує, координує та оновлює національний публічний соціальний світ». Отже, ми бачимо, як ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності, поширюючи культуру та інформацію про політичні події та формуючи аудиторію як політичного суб'єкта.

Спочатку цей механізм контролювався зверху вниз, а національний мовник вирішував, що є доречним. За часів радянського союзу це було вкрай помітно, коли не лише музика, а й різні літературні твори, загалом культурні прояви піддавались серйозній цензурі як певних «заборонених тем», так і питань проукраїнського патріотизму, самоідентифікації та національної свідомості. На прикладі Великобританії у минулому BBC забороняла відверто сексуальні пісні, які зображують секс, насильство, наркотики або суперечливі політичні виступи, такі як пісня Sex Pistols «God Save the Queen» або Wings «Give Ireland Back to the Irish». Ці приклади є чітким показником того, як національна ідентичність конструюється через рішення про те, що вважається «неналежним етнічним» і чому [28, С. 3-4].

Найважливішим є те, що зараз музика забезпечує голос маргіналізованих груп, які були виключені з офіційних наративів національної ідентичності, оскільки музика, як правило, доступна кожному, вона надає засоби вираження та «надає голос для спільнот та ідентичностей, які інакше не могли б отримати вигоду від більш офіційних форм дискурсу місцевої спадщини» [51]. У межах українського дискурсу це питання набуває ще більшої актуальності, адже окрім питання свободи у вираженні власних поглядів за допомогою музики, українці мають можливість проявляти свої національну/ світову позицію, транслювати та пропагувати свідомі погляди в суспільство.

У сучасному українському інформаційному просторі дедалі більшої актуальності набуває питання мови, що супроводжується важливими наслідками для суспільства. Попри перехід багатьох громадян на українську мову спілкування, значна частина населення продовжує споживати

російськомовний контент. Це створює можливість для противника впливати на світогляд аудиторії навіть без прямої акцентуації мовного питання.

Історичний досвід колоніальних імперій, зокрема Великої Британії, ілюструє, як мова може стати інструментом впровадження ідеології та світогляду. Англійська мова, завдяки імперіалістичній політиці, була нав'язана багатьом колоніям у Північній Америці, Карибському басейні, Африці, Азії та Океанії, що супроводжувалося приниженням і навіть винищенням корінного населення. Унаслідок цього англійська набула статусу глобальної мови, яку сьогодні використовують понад мільярд людей у світі, ставши однією з найпоширеніших і найбільш затребуваних для вивчення мов [53]. Проте сучасна британська ідентичність уже не базується виключно на концепції спільної мови, як це пропонував Бенедикт Андерсон у своїй теорії уявлених спільнот. Громадяни Великої Британії не завжди ототожнюють себе із глобальною англійською мовою, адже культурні репрезентації часто виходять за межі мовного фактора.

Цей досвід може слугувати важливим прикладом для України. Зростання кількості інформаційних кампаній, аудіо- та відеоматеріалів, присвячених українській культурній спадщині, традиціям і витокам, створює основу для формування нової національної ідентичності. Це дозволяє не лише утвердити українську мову як основний інструмент комунікації, а й підкреслити унікальність соціокультурних надбань країни. Важливо відмежувати себе не лише через мовний розподіл, але й через усвідомлення власного місця у світовій культурній спільноті. Визначення чітких рамок національної ідентичності, подолання стереотипів і акцент на культурній автономії стають необхідними кроками для утвердження України як окремого соціокультурного феномена на міжнародному рівні.

Культура та політика є взаємозалежними, взаємовпливовими концепціями, які мають справу зі складними питаннями та практиками з «численними, складними та динамічними» стосунками [52]. Тим не менш, існують фундаментальні структурні відмінності; культурні ідентичності характеризуються тим, що вони за своєю суттю мінливі, «постійно перебувають

у процесі становлення, виникають із динаміки популярної культури та повсякденного життя, де люди створюють зв'язки між нацією, національним і глобальним, локальним і повсякденним. Нація, національна і глобальна, «створює і переформовує повсякденне і надзвичайне» [28].

Підсумовуючи, ми можемо побачити, як культура формує національну ідентичність через банальні культурні репрезентації та поширює й розвиває популярні національні ідеї через текстові, візуальні та аудіо медіа. Відзначення повсякденних елементів сучасного британського життя в естетиці таких жанрів, як грайм і брит-поп, можна розглядати як зміну традиційних культурних уявлень Британії, з якими молоді люди більше не ототожнюють себе. Таким чином, ми бачимо рефлексивну природу культури у формуванні національної ідентичності через призму музики, оскільки символічні образи вторгаються в ліричні та естетичні посилення, які, у свою чергу, впливають на постійне відтворення національної ідентичності в часі. У цьому контексті Фріт визначає ідентичність як «процес досвіду», а музику як «естетичну практику», яка «за своєю суттю виражає розуміння групових відносин та індивідуальності, а також на основі цього розуміння етики та соціальної ідеології» [36, С. 110-111)]. Процес створення та споживання культури не просто відображає або виражає певні цінності чи переконання, але служить для побудови самої національної ідентичності. Так само для українського дискурсу важливе розуміння, що українське культурне надбання це не банальна «шароварщина», яку наразі нав'язують, зокрема й ЗМК, що викликає за собою зворотній зв'язок та ще більше розповсюдження серед населення, а дійсно величезний, зокрема й музичний, пласт знань, звичаїв, практик, які необхідно транслювати не тільки світові, а й українському суспільству. Можемо зробити висновок, що в рамках сучасного положення, музика має досить сильний фактор впливу та продовжує розвивати як національну ідентичність, так й ідентичність людей в окремих угрупованнях.

Для сучасного українського суспільства мовне питання постає дуже гостро, є представники різних точок зору. Так само і з музикою, для когось немає різниці, якою мовою звучить пісня, якому артисту та установам будуть

надіслані гроші за прослуховування, одні зазначають, що культура поза⁵² політикою, в той час як інші з усіх сил намагаються довести зворотну точку зору. Певна частина вбачає в прослуховуванні пісень ворожої сторони лише матеріальне забезпечення, але при цьому не беруть до уваги культурний аспект та вплив того повідомлення, що було закодоване виконавцем. Таких прикладів безліч, російські пісні в топ 100 України, серіали про 90-ті, де прямим текстом возвеличують «росіянство» та насилля по відношенню до інших. Тому необхідно ставитись до цього питання більш змістовно. З погляду можливого вирішення цієї проблеми в першу чергу має відбуватись постійний моніторинг та збір емпіричних даних для подальшого аналізу, а по-друге це розробка ряду заходів, які б дали можливість використовувати музику задля збільшення національної ідентичності, наразі це одна з найбільших задач, що стоять як перед державою, так і перед незалежними спеціалістами у цій області. На ґрунті збільшення зацікавленості до української музики можна розробити ряд інформаційних кампаній з метою контролю цього питання. У рамках сьогодення обидва пункти мають мінімум уваги, під час підготовки до написання роботи було знайдено лише декілька сучасних досліджень про музичні вподобання українців, тільки частина з яких актуалізує саме мовну проблематику, а не зупиняється на улюблених жанрах. Щодо другого пункту ситуація має більш позитивні тенденції, наразі ми можемо спостерігати заохочення до прослуховування українського, використання патріотичних наративів, акцентування уваги на самоідентичність та негативні наслідки споживання російського контенту. Проте у більшості випадків це роблять окремі лідери думок з різних сфер, при цьому державні заходи мають набагато менший вплив. Не має систематичності, загального поінформування тощо, а реалізовані спроби це зробити виконуються без попередньої підготовки, і, як наслідок, мають незначний вплив на загальні тенденції для українського суспільства.

2.3. Сучасне положення музики в українському суспільстві

Розглянемо більш детально, наскільки музика наразі є актуальною для українського суспільства та визначимо чи є необхідність робити додатковий акцент на музичний напрям культури, чи впливає музика на національну ідентичність українців у наш час. Як приклад пропоную виділити дослідження українського слухача, що провели музичний лейбл «Pomitni» разом із дослідницькою компанією «Dive and Discovery Research» у 2023 році. Коротка інформація щодо проведеного дослідження:

Малюнок 2.1 Параметри дослідження музичних вподобань українців.

Важливо зазначити, що опитування відбувалось серед поціновувачів музичної сфери, 85% з яких слухають музику майже щодня і в середньому витрачають на це близько 105 хвилин на день. На жаль, в даному опитуванні не було запитань про мову прослуховування та прийнятність споживання російського контенту, проте для нас важливо виділити, що саме цінують українці та нащо акцентують увагу у виборі пісні певного виконавця. На запитання «За якими темами Вам цікаво слідкувати?» варіант музика та музичні виконавці обрали в середньому 57% респондентів (4 місце за значенням), з яких відсоток розподілення зменшується від молодшої вікової групи 14-17 років

(72%) до старшої вікової групи 40-45 років (42%), що дає розуміння, для молоді⁵⁴ питання музики та музичних трендів є більш важливим та впливовим. Тоді як варіанти відповіді про історію України (52%), соціальні питання (51%), культуру та традиції (49%), українська мова (40%), література (37%) мають менший інтерес у даних респондентів. Попри зацікавленість опитаних в даній сфері життєдіяльності варто зауважити, що питання впливу музики на життя українців є вкрай важливим аспектом, якому варто приділяти більше уваги [48].

За допомогою кластерного аналізу методом K-Means дослідники визначили роль музики в житті українського слухача. Для даних респондентів цей розподіл виглядає так:

Діаграма 2.1 Роль музики в житті українського слухача.

На запитання «Що для Вас значить музика? Для чого ви її слухаєте?» лише 5% обрали варіант відповіді «Просто так/люблю музику» [48], більшість респондентів пов'язує музику напряму зі своїми діями в житті, емоційним впливом, загальним фоном сучасних подій, тобто музика дає можливість заспокоїтись, відволіктись, для деяких це рушійна сила у певних справах. Саме тому важливо робити акцент на цей напрямок культурного розвитку. У моменти вразливості людині досить просто нав'язати певні думки, погляди тощо, не можна допускати проросійські наративи до незахищеної свідомості

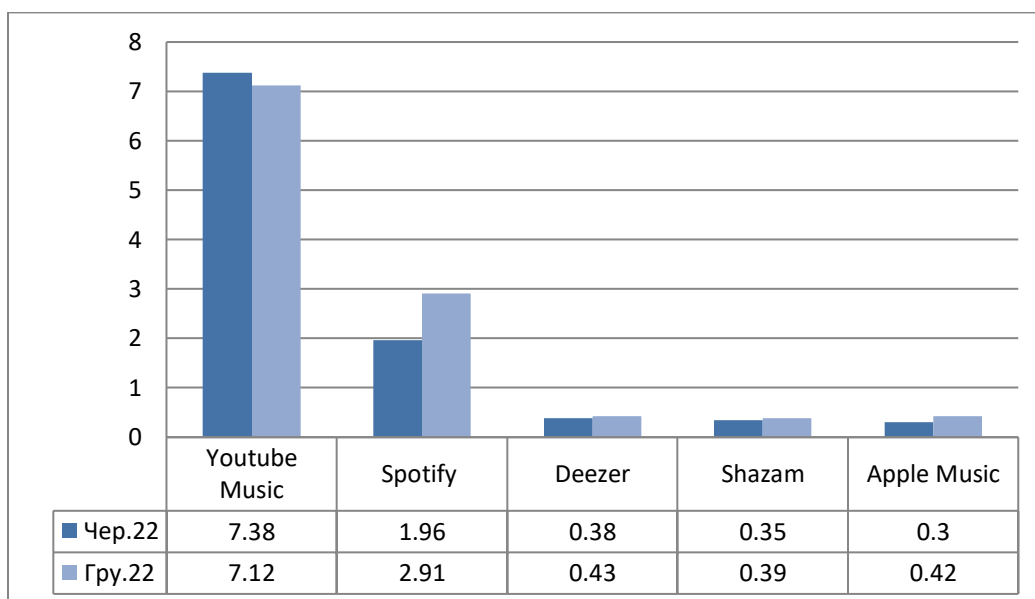
людини.

З іншого боку вкрай важливим питанням є не лише сприйняття та реакція аудиторії, а й поведінка та дії виконавця. Будь-який популярний музичний виконавець виступає у ролі лідера думок, він матиме вплив на свою аудиторію, і в залежності від його поведінки за ним може повторювати певний відсоток його аудиторії, а можливо й люди, які ніяк не пов'язують себе з його творчістю. Наразі рівень національної свідомості поціновувачів музики не достатній, аби робити акцент саме на моральних якостях, громадянській позиції тощо. Набагато важливішим є все ж таки контент, що створює людина та ті особистісні якості, які він має. Це підтверджується відповідями на запитання «Що впливає на бажання відвідати концерт виконавця?», де % – коефіцієнт кореляції Jacard. Залежна змінна «Готовність прийти на концерт». Значення: на скільки атрибут впливає на бажання прийти на концерт виконавця. Вподобання у творчості виконавця має 70%, якість музики та талант виконавця 65% та 59% відповідно. Тоді як те, що він соціально-відповідальний буде мати 44%, а те, що займається волонтерством – лише 32%, тоді як почуття гумору сягає 31%, а життєрадісність (36%) є більш важливою для публіки[48]. На нашу думку, це є важливим аспектом з обох сторін. Зі сторони слухачів – надання переваги особистісним характеристикам виконавця аніж його діям для суспільства, а зі сторони деяких виконавців – можливе ігнорування проблематики їх впливу на аудиторію. Серед каналів споживання та пошуку музики, у цьому дослідженні було виявлено:

Діаграма 2.2 Канали споживання та пошуку музики.

Так респонденти відповіли на запитання «Які з цих додатків та платформ для прослуховування або пошуку музики ви використовуєте зазвичай?». Таку ситуацію можна спостерігати серед респондентів, які майже щодня слухають музику. Тепер пропоную переглянути ситуацію в більш глобальному аспекті. Порівняємо платформи за кількістю щомісячних користувачів. Згідно із дослідженням проведеним OSINT-спільнотою Molfar станом на кінець грудня 2022 року трафік відвідувань мав такі показники:

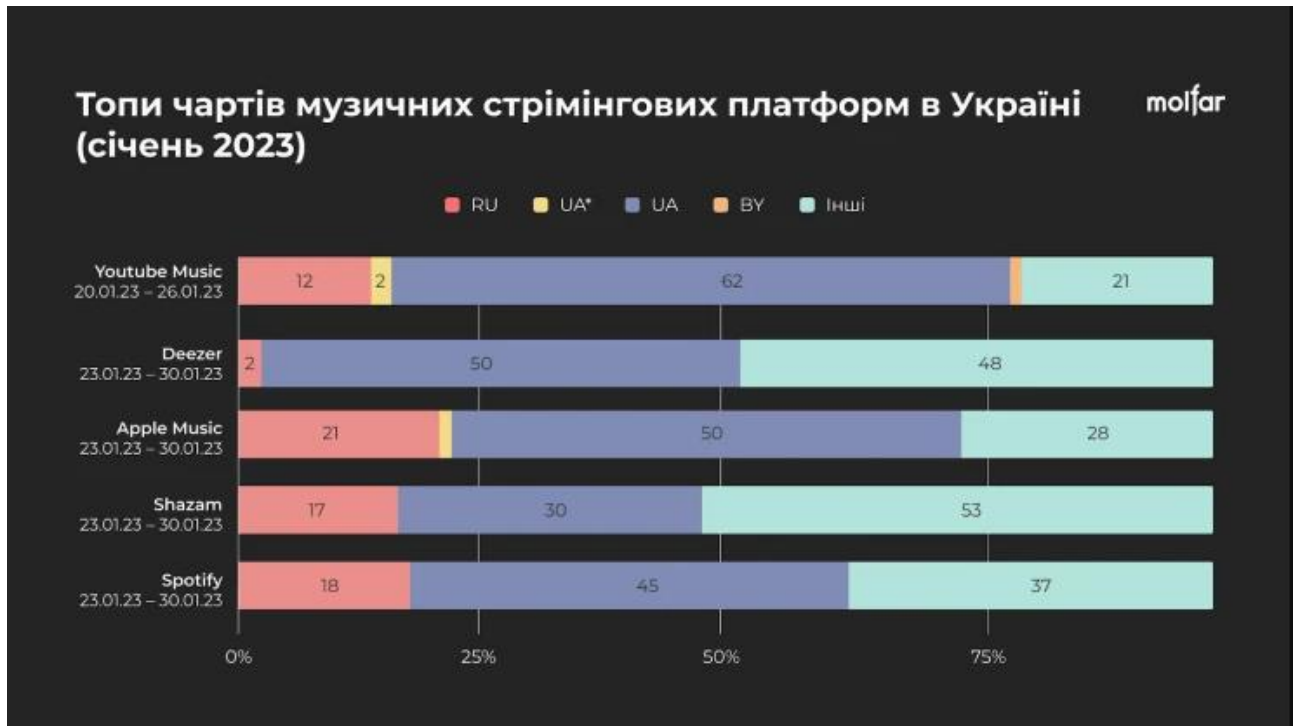
Діаграма 2.3 Трафік відвідувань популярних музичних стримінгових сервісів в Україні (в мільйонах відвідувань)

57
Можемо зазначити, що Youtube Music має найбільше візитів та значно перевищує інші сервіси, попри те, що це єдина платформа, у якої показники за ці пів року зменшились. Сукупна кількість користувачів збільшилась згідно з їх дослідженням. Проте, повернемося до проблематики, яка була описана вище. Українська аналітична платформа Molfar проводила 2 дослідження з акцентом уваги саме на кількість російського контенту на музичних платформах в Україні. У першому дослідженні вони аналізували контент у період з 02.08.2022 по 08.08.2022 (платформа Spotify та YouTube Music аналізувалась з різницею в три дні). Аналіз відбувався згідно з ТОП-100 пісень України, де Spotify має найбільшу частку російського контенту – 48%, а Youtube Music має найбільше контенту українського походження – 76% [45]. Виконавців було розподілено на п'ять категорій:

- росіяни (ru);
- білоруси (by)
- українські співаки та гурти, які на момент вторгнення жили та працювали у РФ (UA*)
- українці (UA)
- всі інші

Малюнок 2.2 Розподіл ТОП-100 пісень України за країною виробником на популярних стримінгових сервісах (липень-серпень 2022 року).

Для порівняння використаємо друге дослідження, статистику в січні 2023 року.

Малюнок 2.3 Розподіл ТОП-100 пісень України за країною виробником на популярних стрімінгових сервісах (січень 2023 року).

Загальна тенденція зі споживанням російського контенту зменшилась, на всіх платформах, окрім Deezer (була 1 пісня, стало 2), проте кількість українських виконавців на всіх платформах також зменшилась, причому суттєво: на 14% – в YouTube Music, на 11% – у Deezer, на 8% – у Shazam, і на 2% – в Apple Music. Їх замінили собою групи та артисти з інших країн усюди, окрім Spotify – у топ-100 композиціях на цій платформі влітку 2022 було лише 38% українських виконавців, а взимку 2023 їх стало вже 45% [45].

Ці дані дають розуміння, що поступово відбувається збільшення української самосвідомості, усвідомлення проблематики прослуховування російських пісень, проте так само загострюється й проблематика українського контенту. Ми можемо спостерігати збільшення кількості пісень та виконавців в українському медіапросторі, проте наразі значна частина слухачів стверджують про низьку якість цього контенту. Варто зазначити, що найбільше російських виконавців – у жанрі реп, повертаючись до дослідження лейблу «Ромітні»

разом із дослідницькою компанією «Dive and Discovery Research» 59% респондентів вказували, що на той час було замало якісної реп-музики, а 5% обрали варіант відповіді «без шароварщини/байрактарщини» [48]. Можемо зробити висновок, що важливим є не лише робота над поінформуванням та самоусвідомленням про шкідливість споживання російського контенту, а й розвиток власного культурного простору, зокрема не лише кількісного, а й якісного. Станом на 29 листопада 2023 року можна відзначити покращення стосовного обох аспектів у рамках ТОП-10 пісень в Apple Music та Spotify. Вони оприлюднили чарти, у яких 80% та 100% українських пісень відповідно. Пісень російських виконавців на той час в ТОП-10 немає, проте в ТОП-100 близько 10% залишається [45].

Отже, можемо зазначити, що питання музики як великої частини культурного аспекту у рамках українського медіапростору є досить нестабільним та вимагає допрацювання. Проте, так само ми можемо спостерігати позитивні тенденції в цьому напрямку. Після початку повномасштабного вторгнення українці почали значно більше усвідомлювати проблематику мовного аспекту та споживання іншомовного, зокрема й російськомовного контенту. Це дає змогу розвивати роботу в цьому напрямку як з боку влади, так і з боку українського суспільства. З точки зору сучасної політичної ситуації це є важливим проявом національної свідомості, який необхідно досліджувати окремо.

Варто відзначити не лише створення нових пісень українськими виконавцями, процес збільшення українського контенту почався в різних напрямках. Деяка частина українців після повномасштабного вторгнення почали переходити на українську, тим самим відмовляючись від російської, також частина українців почала відмовлятися від російського контенту в будь-якому прояві. Тому деякі виконавці почали переспівувати власні пісні вже державною мовою. Гурт «Quest Pistols», Надя Дорофєєва, Монатік, Володимир Дантес, Оля Полякова, Макс Барських тощо. Велика кількість співаків не лише почали створювати новий україномовний контент, а й буквально діставати з російської сторони минулий, що раніше асоціювався саме з ними. Також,

особливо в перші місяці, українці могли спостерігати велику кількість нових ⁶⁰ пісень непопулярних виконавців, пісень створених з метою підтримати, або підняти патріотичний дух. Серед таких, як приклад, можемо навести Jockii Duce – "Шо ви браття", або ж пісня під авторством Мюслі UA, де пісню створили зі звернення Олександра Поворознюка. Також можна відзначити пісню "Ой у лузі червона калина", яку на початку повномасштабного вторгнення виконав Андрій Хливнюк, а згодом й велика кількість не лише артистів, а звичайних людей, більш того гурт «Pink Floyd» також долучились до виконання цієї пісні. Завдяки ЗМК вони набирають велику популярність як в рамках українського медіапростору, так і в усьому світі. Так фраза «Доброго вечора, ми з України!» та однойменна пісня українського гурту «PROBASS Δ HARDI» набула великої популярності, наприклад в YouTube її почули більш ніж 16 мільйонів разів, а в TikTok кількість переглядів за цією фразою перевищує 30 мільйонів.

Українська мова стала популярною не тільки в рамках українського суспільства, як тренд це почали сприймати й світові зірки. Окрім загальної підтримка під час концертів, в соціальних мережах, зборів на потреби українців тощо, відомі на весь світ виконавці та гурти почали створювати спільні треки зі співаками та співачками з України, або ж співати вже існуючі. Прикладами такого розповсюдження українською культури може слугувати пісня «2step» Еда Ширана й Тараса Тополі; Альона Альона, Джері Хейл та німецька співачка Ела випустити спільну пісню «#KUPALA» та багато інших прикладів. Такі поєднання є важливими не лише для світового сприйняття України як окремої незалежної країни, а українців як нації, а й для нас самих як спосіб протистояння нав'язувань зі сторони ворога меншовартості та інших наративів російської пропаганди. Як ще одним прикладом такого протистояння та зміцнення української національної ідентичності виступає поглиблення у минулі роки та розвиток вимушено забутого пласту української музики. Вище згадана пісня "Ой у лузі червона калина", «Гей гу, гей га» та інші стрілецькі пісні, або ж «Ой на горі та й жінці жнуть», «Розпрягайте хлопці коні» та інші козацькі пісні. Як зазначає фольклористка, докторка філологічних наук Оксана

Кузьменко: «Сьогодні ми бачимо спалах уваги до стрілецької пісенності, ⁶¹ яка завжди тривала у західних регіонах України. Тепер вона стає близькою і для мешканців центральної, південної, східної частин України.» Також, наголошує вона: «Сьогодні сформовані фольклористичні школи, скажімо, в США, де дослідники дуже швидко зрозуміли, що фольклор має передусім соціальну складову. Фольклор розглядають як спосіб акумулювання та передачі з покоління в покоління дуже важливої інформації. Соціальний контекст змінив вектор дослідження фольклору в постмодерний час» [11]. З чого можемо зробити висновок, що звернення до нашого минулого крізь призму пісень також є частиною культурного розвитку та «надбання втраченого».

Цікавим проявом популяризації української музики слугує гра STALKER 2. Продаж STALKER 2: Heart of Chernobyl від української студії GSC Game World перевищив 1 млн копій, з яких українським гравцям належить менше п'ятої частини усіх копій, повідомили на офіційному Facebook акаунті гри 22 листопада, тобто за 2 дні, а одночасний онлайн гравців перевищив рекордні цифри деяких найпопулярніших ігор світу. Ці дані дозволяють зрозуміти наскільки ця гра є важливою як для української ігрової спільноти, так і для міжнародної. Протягом всієї гри неодноразово зустрічаються сучасні українські пісні. Персонажі у грі співають народні пісні, а з кожного радіо, що неодноразово можна почути в грі лунають пісні сучасних гуртів в різних жанрах, при чому як від відомих виконавців, яких знають в Україні та закордоном, так і нових виконавців, які раніше не були популярними. Цей ігровий аспект став досить популярним у рецензіях геймерських видань та коментарях відомих гравців та стрімерів як в Україні, так і закордоном. Таким чином, завдяки напрямку української ігрової індустрії, люди з усього світу мали можливість дізнатись про українську пісенну творчість сьогодення.

Проте існує й зворотна сторона цієї ситуації. Як ми можемо спостерігати, зі зменшенням прослуховувань російських пісень, вони почали, за вже сформованою традицією, копіювати вже існуючі, зокрема й в Україні. Протягом усієї історії можна відшукати випадки, де росіяни намагались присвоїти собі не лише окремі витвори мистецтва, зокрема й пісні, а й цілих

діячів культури, політиків тощо. Якщо раніше у цей список потрапляли ⁶² композитори, художники та літературні діячі, то зараз ми можемо спостерігати, як не лише саму мелодію, наприклад, як це робили інстасамка та моргенштерн у західних співаків, а потім ці пісні потрапляли вже в українські ТОП-10 на платформах, а й текст пісні. Досить розповсюджена пісня «Не твоя війна» гурту «Океан Ельзи», зі сторони росіян вона відома більше як «Веткі калін», в основному сприймається як жарт для української спільноти. На перший погляд це дійсно може виглядати смішно для українців, якась пародія на відому пісню. Проте подібна поведінка зі сторони росіян вказує на продовження їх пропаганди, на процес викрадання та применшення української культури, що триває вже століттями. У ході написання роботи були наведені приклади подібних випадків, проте основною суттю є донести важливість проблеми, яка наразі постає перед українським суспільством. Зараз досить популярним є вислів «Мова – це зброя», як частина культури це дійсно одна з найбільш значущих факторів національної ідентичності. Однак необхідно усвідомлювати, що це не лише традиції чи мова, це також і культура – сучасні витвори мистецтва, що відрізняють «нас» від «їх» не лише в рамках нашого суспільства, а й далеко за його межами.

У минулому української історії січові стрільці йшли боронити Україну під свої пісні, зараз наші військові це роблять під свої. Як було зазначено вище характерною особливістю саме музики є легкість передачі певного сенсу, емоційного впливу на аудиторію. Також окремі музичні твори викликають у аудиторії відчуття спільності. Національна ідентичність це і є за своєю суттю спільність. Спільна територія, мова, історія, традиції, культура тощо.

Наведемо приклад, як буквально пісня може наближати державу до перемоги. Раніше ми зазначали, що світові знаменитості створювали збори, виділяли кошти зі своїх концертів, або присвячували на своїх концертах слова підтримки й цілі пісні Україні. Проте є ще один аспект, який є абсолютно новим, і раніше не зустрічався в історії України. Зараз велика кількість відомих українських співаків та співачок, гуртів та лейблів, випускаючи нову пісню, відкривають збір коштів на потреби військових, або на підтримку цивільного

населення. Нещодавно вийшов спільний трек відомої української виконавиці⁶³ DOROFEEVA та стримера Михайла Лебіги. Під час спільного благодійного стриму на стримінговій платформі Twitch з виходом цієї пісні їм вдалося зібрати понад 6 мільйонів гривень. Це гарний приклад того, як можна використовувати музичну індустрію напряду для допомоги українському суспільству. Проте ми можемо зустріти ситуацію, коли нові треки використовують для акцентування уваги на певній проблемі та прискоренню допомоги. Прикладом такого посилення може слугувати трек «Кракен», автор якого, Міша Правильний, створив його спеціально для підтримки вже існуючого збору для однойменного харківського спецпідрозділу.

Тож, як ми бачимо, музика є одним з вагомих факторів національної ідентичності українців. Наразі її використовують в різних аспектах життєдіяльності, як спосіб самовираження, комунікації, волевиявлення тощо. Як і у випадку питання мову, яке є гострим для українського суспільства, такий аспект культури як музика також має свої позитивні та негативні аспекти. Важливим є те, що і в тому, і в тому питанні залишається проблема нерозуміння спільноти актуальності та вагомості використання українського. Дане питання необхідно не просто досліджувати й обговорювати, а й розробляти шляхи подолання цієї проблеми.

Наразі, в рамках українського дискурсу, ми можемо спостерігати постійне обговорення культурних аспектів нашої країни. Проблеми в цьому напрямку актуалізують на різних рівнях соціуму, деякі беруть участь у вирішенні, або спонукають до цих активних дій. Проте, так само прослідковується й величезну кількість людей, які досі не розуміють важливості цього питання. Саме тому важливим є продовження й посилення роботи в цьому напрямку. Дослідження цієї проблеми, пошук вирішення й суспільне обговорення це ще один засіб для успішного формування української самоідентичності. Важливим аспектом є розуміння усіх складових культурного середовища, адже кожен з видів мистецтва має свою аудиторію, має можливості поширювати певні наративи тощо. Після дослідження сучасного стану музики в рамках українського соціуму ми можемо більш вдало

64

сконцентруватись на слабких місцях й направити особливу увагу в цьому напрямку. Теоретичний підхід до вивчення музики дає розуміння наскільки важливим є ця культурна ланка, а практичні дослідження підтверджують цю думку. У ході роботи ми звернулись до стратегії подібного застосування в рамках іншої країни. Так само ми можемо проаналізувати й інші приклади, тим самим побудувати правильну стратегію подолання актуальних для українського суспільства складнощів, зважаючи на особливості нашого положення. З розвитком технологій масової комунікації з'явилися як нові можливості так і нові виклики. Гострі питання можуть видозмінюватись, посилюватись/послаблюватись за рахунок певних факторів. Нам в свою чергу потрібно вміло реагувати на ці питання й чітко усвідомлювати як саме необхідно діяти. За останні 2 роки музична складова культури знаходиться у стані постійних змін. Ми можемо спостерігати позитивні тенденції у цьому напрямку, що сприяє продовжуванню роботи в цьому напрямку. Національна ідентичність для сучасної України є надважливим аспектом, наразі вона є досі не сформованою, проте саме в цій ситуації, коли український соціум може об'єднатись навколо спільної проблеми, важливо враховувати усі аспекти формування ідентичності. Отримані результати не дозволяють сказати, що музична сфера сучасної України – це ключ до формування саме української національної ідентичності. Проте ми можемо зробити висновок, що цей аспект життєдіяльності є досить важливим у рамках українського суспільства і необхідним для подальшого вивчення.

Висновки до Розділу 2

У цьому розділі було ґрунтовно досліджено роль сучасної української музики як виразу національної ідентичності в умовах війни та глобалізаційних викликів. Починаючи з історичного розвитку музики як елемента культурної спадщини, підкреслено, що музика завжди була потужним засобом передачі емоцій, ідей та цінностей, здатним руйнувати фізичні та культурні кордони. Вона впливає на формування колективної свідомості, сприяє збереженню національних традицій та вихованню патріотизму.

Соціологічний вимір музики в контексті національної ідентичності вказує на її здатність конструювати спільні цінності та символи, які об'єднують націю. Порівняння з досвідом Великої Британії продемонструвало, як музика може стати ключовим елементом у формуванні національної ідентичності поза межами мовного фактора, акцентуючи на культурних репрезентаціях та спільних переживаннях. У британському контексті музика слугувала засобом вираження національних ідей, незважаючи на глобалізаційні впливи та поширення англійської мови в світі.

Аналіз сучасного стану музики в українському суспільстві виявив як позитивні тенденції, так і виклики. З одного боку, після початку повномасштабної війни спостерігається зростання популярності української музики, перехід багатьох виконавців на українську мову, активне використання музики для підтримки військових та підвищення патріотичного духу населення. Українські пісні стають символами опору, єднують людей у складні часи, сприяють формуванню спільної національної свідомості.

З іншого боку, існують проблеми зі споживанням російського контенту, що досі залишається популярним серед певної частини української аудиторії. Необхідність підвищення якості української музичної продукції стає актуальною, оскільки слухачі часто скаржаться на недостатню кількість якісних українських пісень у певних жанрах. Це вимагає стратегічного підходу до розвитку музичної індустрії, підтримки молодих талантів та стимулювання створення конкурентоспроможного контенту.

Особлива увага приділена впливу музики на молодь, яка є найбільш активним споживачем музичного контенту і водночас формує майбутнє нації. Музика виступає не лише як засіб розваги, але й як потужний інструмент соціалізації, формування світогляду та ціннісних орієнтирів. Важливо, щоб музичний контент, який споживає молодь, сприяв зміцненню національної ідентичності та патріотизму.

Підсумовуючи, музика в сучасній Україні є важливим фактором у формуванні національної ідентичності, впливаючи на свідомість громадян та сприяючи консолідації суспільства. Вона виконує роль культурного мосту між

минулим та майбутнім, зберігаючи традиції та адаптуючи їх до сучасних⁶⁶ реалій. Однак музика не є єдиним ключем до цього процесу і потребує підтримки з боку держави, громадських організацій та самих громадян.

Необхідність подальшого вивчення та підтримки музичної сфери очевидна. Це включає як дослідження споживчих вподобань та тенденцій, так і розробку заходів для популяризації української музики, підвищення її якості та доступності. Важливо також враховувати глобальні виклики та можливості, які надає сучасний світ, інтегруючи українську музичну культуру у світовий контекст без втрати національної самобутності.

Перехід до наступного розділу логічно впливає з необхідності глибшого аналізу впливу музики на формування національної ідентичності. У наступному розділі буде представлено власне дослідження цієї теми, що дозволить виявити практичні аспекти та ефективність музичної складової в консолідації українського суспільства, а також розробити рекомендації щодо подальшого розвитку музичної індустрії в контексті зміцнення національної ідентичності.

3.1 Основні аспекти дослідження

Сучасні українські пісні можуть мати своє місце у формуванні національної ідентичності та музичних уподобань українців, особливо в умовах війни. Для дослідження їх впливу було проведено анкетування, метою якого було вивчення того, як сучасні українські пісні впливають на емоційний стан, патріотичні почуття та національну ідентичність серед українців. У дослідженні взяли участь **194 респонденти** різного віку, статі та місця проживання, що дозволяє отримати комплексне уявлення про досліджувану проблему.

Вибірка респондентів включала як мешканців України (126 осіб), так і українців, які наразі проживають за кордоном (68 осіб). Такий підхід дає можливість порівняти вплив музики на різні групи населення в різних соціокультурних контекстах. Серед учасників були представники обох статей: жінки (149 осіб) та чоловіки (40 осіб), а також респонденти, які воліли не вказувати стать (5 осіб). Різноманітність вікових категорій та місць проживання сприяє більш об'єктивному аналізу отриманих даних та їхній інтерпретації.

Тематика анкети була спрямована на вивчення впливу музики на формування національної ідентичності, зміну музичних уподобань в умовах війни та роль мови у сприйнятті музики. Питання анкети охоплювали різні аспекти, такі як частота прослуховування сучасних українських пісень, жанрові та мовні вподобання, емоційні реакції на музику, а також її вплив на патріотичні почуття та національну ідентичність. Обрані теми є надзвичайно актуальними, оскільки відображають сучасні соціальні та культурні процеси як в Україні, так і серед українців за кордоном. Це дозволяє зрозуміти, яким чином музика може бути засобом підтримки та об'єднання в суспільстві, особливо в періоди соціальних потрясінь та військових конфліктів. У ході дослідження та подальшого аналізу терміни «музика» та «пісні» матимуть спільне значення. У рамках даного дослідження поняття «музика» та «пісня» розглядатимуться як

взаємозамінні, тобто музика розуміється як сукупність пісень та інших⁶⁸ музичних творів. Зокрема, термін «українська музика» використовуватиметься для позначення сукупності всіх творів українського музичного та пісенного мистецтва.

У ході аналізу анкетування будуть перевірені наступні основні **питання**:

1. Вплив сучасних українських пісень на формування національної ідентичності респондентів.

2. Чи сприяє музика посиленню патріотичних почуттів серед слухачів?

3. На які фактори слухачі звертають увагу під час прослуховування музики?

4. Що найбільше мотивує респондентів слухати сучасні українські пісні?

5. Як змінилися музичні вподобання респондентів під час війни та чи зросла популярність українських пісень в умовах війни?

6. Чи сприяють сучасні українські пісні зниженню стресу та покращенню емоційного стану респондентів у час війни?

7. Які емоції викликають українські пісні у слухачів?

8. Як мова пісні впливає на її сприйняття та популярність серед респондентів?

9. Чи змінює українська мова в музиці культурне та соціальне значення пісень для респондентів?

Отримані результати допоможуть виявити взаємозв'язок між музикою та національною ідентичністю, культурним зв'язком, зниженням стресу та патріотизмом серед українців. Зокрема, аналіз даних дозволить зрозуміти, як сучасна українська музика впливає на слухачів в умовах війни, які фактори є найбільш значущими для різних груп респондентів, та яким чином музика може сприяти зміцненню національної єдності та підтримці морального духу. Подальший аналіз буде спрямований на перевірку вищезгаданих питань, з опорою на отримані дані анкетування, що дозволить зробити обґрунтовані висновки щодо ролі музики в сучасному українському суспільстві. Також, до загального аналізу відповідей респондентів буде додано порівняння відповідей на ряд питань за 2 критеріями: «стать» та «місцезнаходження». Даний аналіз сприятиме ширшому розкриттю тематики дослідження та кращому розумінню

спільних та відмінних показників відносно цих критеріїв.

Таким чином, дослідження має на меті не лише описати музичні вподобання українців, але й виявити певні процеси, що відбуваються у суспільстві під впливом музики/сучасних українських пісень. Це особливо важливо в умовах війни, коли культурні феномени можуть набувати нових значень та функцій, впливаючи на формування національної ідентичності та емоційної наповненості українців.

Виділимо ряд основних тез, що будуть перевірені у ході дослідження:

1. Сучасні українські пісні сприяють формуванню та посиленню національної ідентичності респондентів, оскільки вони викликають у слухачів патріотичні почуття, зміцнюють культурний зв'язок і стають важливим засобом вираження колективної самосвідомості в умовах війни.

2. Музичні вподобання респондентів змінюються під впливом соціальних умов, зокрема війни, що спричиняє збільшення прослуховування сучасної української музики та робить її важливим джерелом емоційної підтримки, зниження стресу та зміцнення духу.

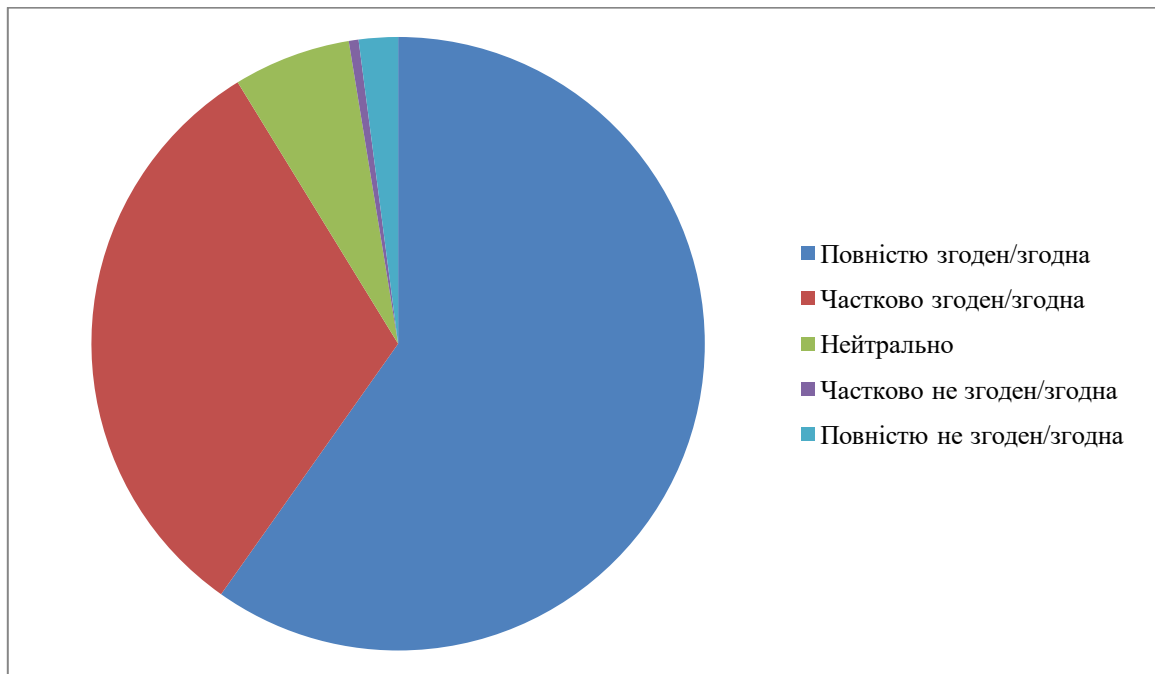
3. Жанрові уподобання та емоційні реакції на сучасну українську музику залежать від статі та місця проживання респондентів, причому жінки та респонденти, які живуть закордоном, частіше відзначають більший вплив української музики на емоційний стан і потребу у культурному зв'язку з країною.

4. Мова українських пісень має значний вплив на сприйняття музики та зміцнення культурної ідентичності, особливо серед тих респондентів, які мешкають в Україні, оскільки рідна мова є ключовим фактором у збереженні національної ідентичності та посиленні патріотизму.

5. Прослуховування сучасних українських пісень мотивується різними факторами, серед яких найважливішими є якість музики та культурний зв'язок.

3.2 Основні тенденції у виборі музики українцями

Вплив сучасної українських пісень на формування національної ідентичності є актуальним питанням в умовах війни та соціально-політичних змін в Україні. Результати проведеного анкетування свідчать про те, що більшість респондентів вважають сучасні українські пісні важливим чинником у формуванні їхньої національної ідентичності. Зокрема, 116 осіб повністю згодні, а 61 частково згодні з твердженням, що пісні можуть бути складовою національної ідентичності. Це свідчить про високий рівень усвідомлення ролі музики у конструюванні національної ідентичності.

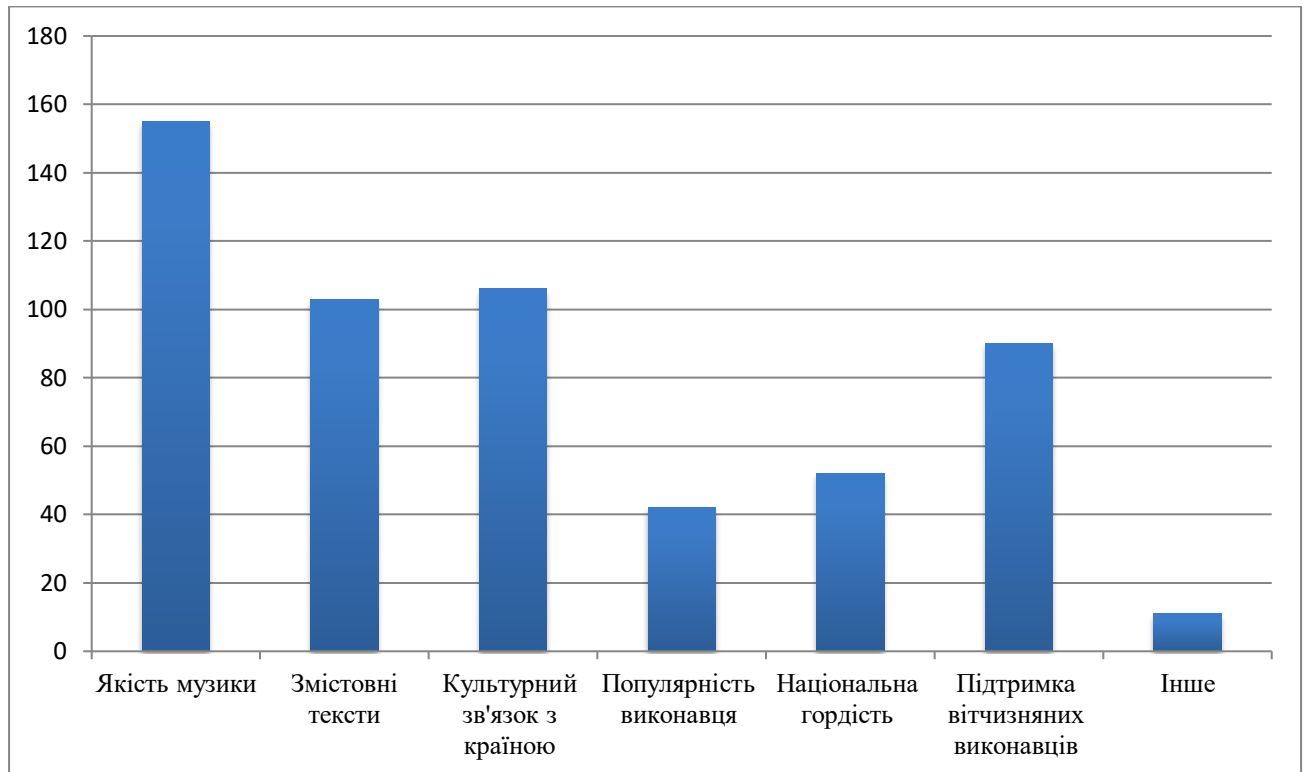

Діаграма 3.1 Пісні як складова національної ідентичності.

Мотивація слухати сучасні українські пісні також відображає вплив музики на національну ідентичність. У відповіді на питання про мотивацію до прослуховування респонденти зазначили такі фактори, як якість музики (155 осіб) та змістовні тексти (103 особи). Підтримка вітчизняних виконавців (90 осіб) і національна гордість (52 особи) також відіграють значну роль. Це свідчить про те, що музика не лише розважає, але й служить засобом підтримки національної культури та ідентичності. При цьому для більшості респондентів

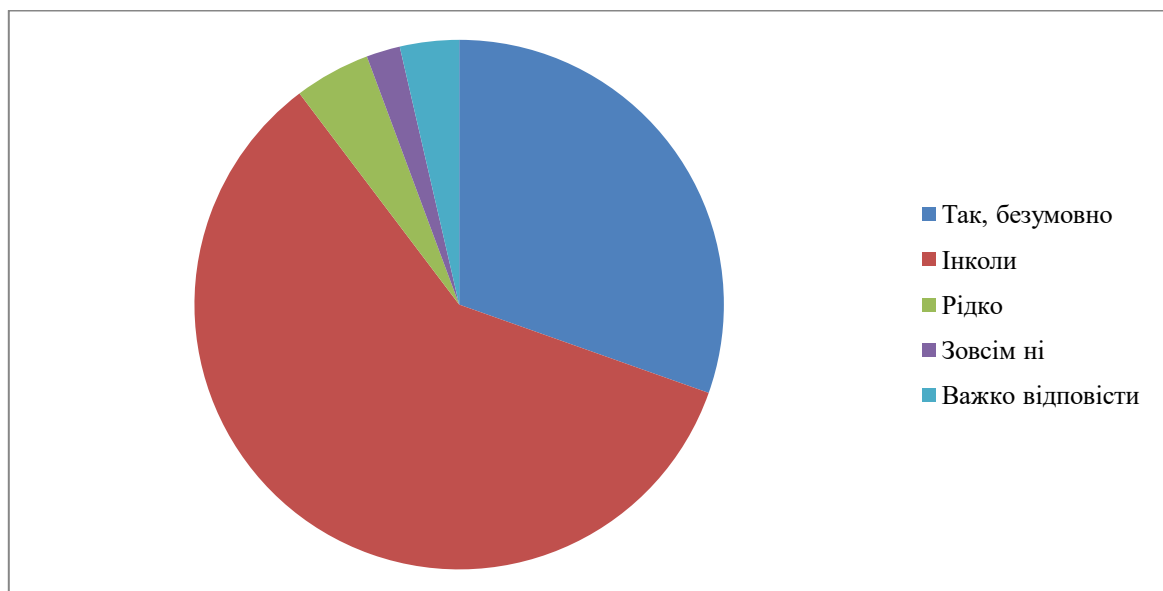
українські пісні є якісними, та мають змістовні тексти, що також є важливим на думку людей.

Крім того, 106 респондентів вказали культурний зв'язок з країною як мотиватор для слухання українських пісень, що підкреслює важливість музики у збереженні та популяризації національної культури. Окремо варто розглянути цей варіант відповіді для людей в Україні та закордоном, адже культурний зв'язок з країною є більш необхідним для людей за її межами.

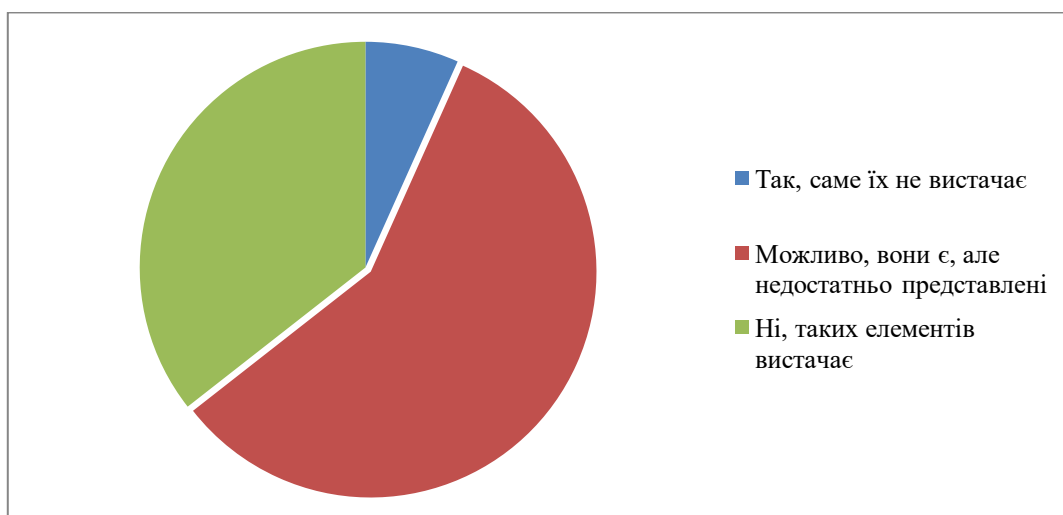
Гістограма 3.1 Мотивація в прослуховуванні сучасних українських пісень.

Респонденти також зазначають вплив музики на їхнє ставлення до соціальних та політичних питань. Так, 59 осіб вважають, що сучасні українські пісні безумовно відображають актуальні соціальні та політичні проблеми, а 115 осіб – що це відбувається інколи. Це свідчить про те, що музика служить не лише розважальною функцією, але й є засобом соціальної критики та рефлексії, що сприяє формуванню національної свідомості.

Діаграма 3.2 Відображення соціальних та політичних проблем через сучасні українські пісні.

Наявність традиційних елементів у сучасній музиці також визнана важливою: 112 респондентів вважають, що такі елементи є, але недостатньо представлені. Це вказує на потребу в інтеграції традиційної культурної спадщини у сучасний музичний контекст для посилення національної ідентичності.

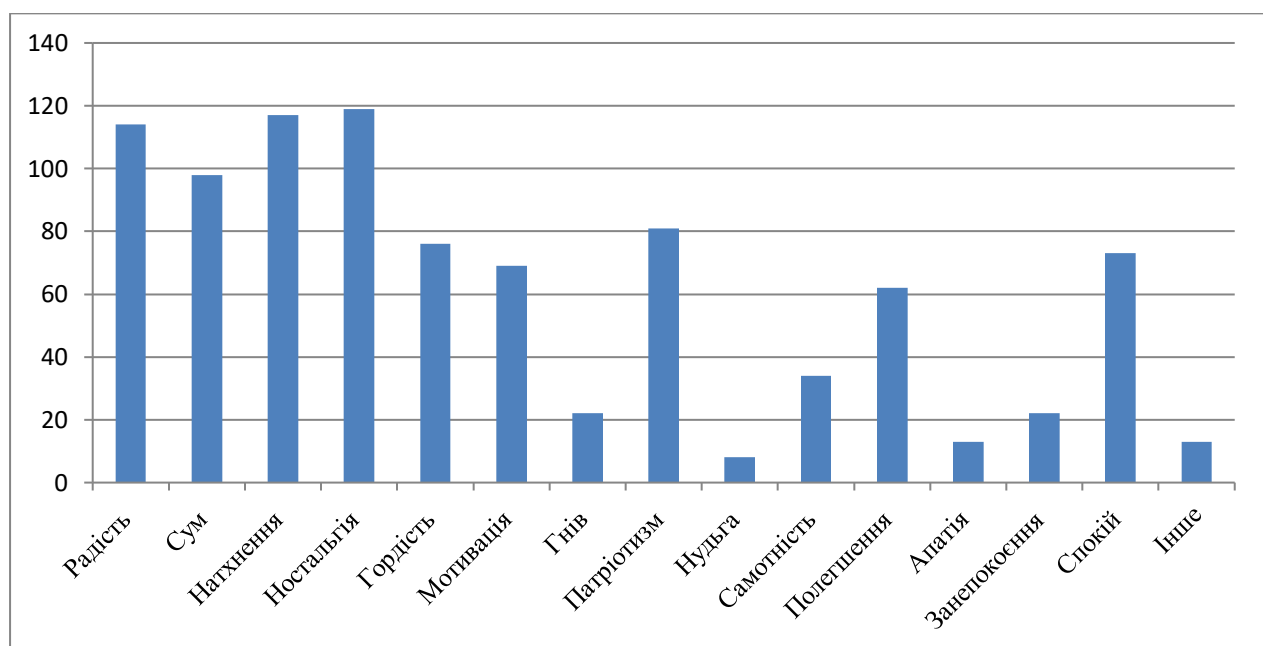

Діаграма 3.3 Включення традиційних елементів у сучасні українські пісні.

Війна суттєво вплинула на музичні вподобання респондентів. Більшість з них (141 особа) зазначили, що почали слухати більше українських пісень після

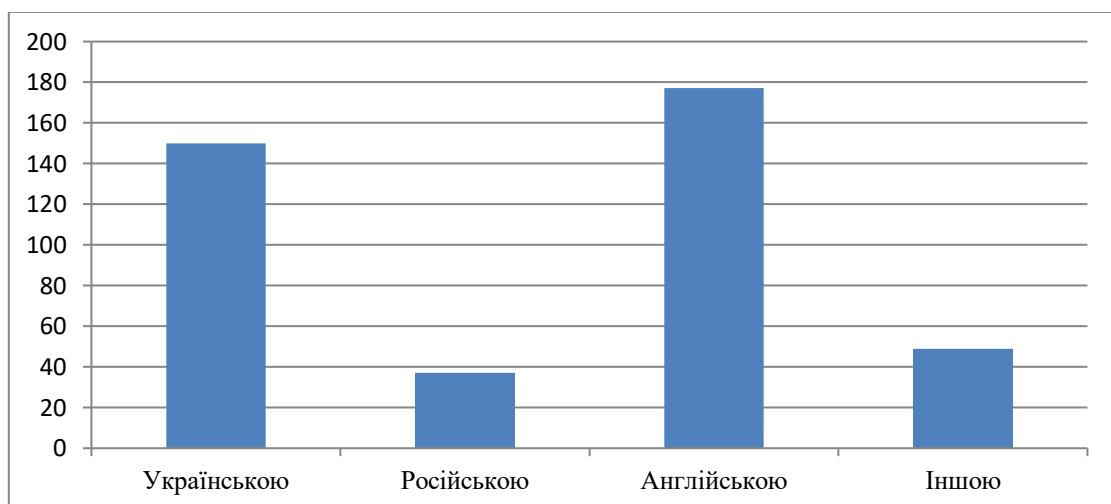
початку війни. Це може бути пов'язано з посиленням патріотичних почуттів та бажанням підтримати національну культуру в складні часи. Сучасні українські пісні також можна використовувати як засіб емоційної підтримки: 28 респондентів відзначили, що українські пісні значно допомагають зменшити стрес, а 88 – що дещо допомагають. Це може вказувати на терапевтичну роль музики в умовах кризи, коли вона служить засобом емоційної стабілізації. У контексті війни українські пісні можуть не лише розважати, але й виконувати важливу соціальну функцію, сприяючи згуртуванню та підтримці морального духу населення.

Емоційний вплив музики також є значущим. Згідно з питанням про емоції, що викликають сучасні українські пісні респонденти відчують натхнення (117 осіб), ностальгію (119 осіб), радість (114 осіб), гордість (76 осіб) та патріотизм (81 особа) під час прослуховування сучасних українських пісень. Також варто відмітити сум, мотивацію, полегшення й спокій, які також притаманні великій кількості респондентів. Деякі з цих емоцій сприяють зміцненню національної ідентичності та стимулюють активну громадянську позицію. У контексті війни українська музика не лише розважає, але й виконує важливу соціальну функцію, сприяючи згуртуванню та підтримці морального духу населення.

Гістограма 3.2 Відчуття емоцій при прослуховуванні сучасних українських пісень.

Вплив сучасних українських пісень проявляється також через патріотичні почуття та культурний зв'язок, що виникають під час прослуховування української музики. Емоції, які найчастіше виникають у респондентів, включають гордість та патріотизм. Це відповідає теорії Бенедикта Андерсона про "уявлені спільноти", де музика виступає як засіб створення та підтримки національної єдності. У відповіді на питання «Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?» 48 осіб повністю згодні, що сучасні українські пісні викликають у них відчуття патріотизму, а 84 особи частково згодні. Більше того, для 116 респондентів це відчуття стало притаманним після повномасштабного вторгнення. Це може свідчити про те, що музика сприяє посиленню національної єдності в умовах зовнішньої загрози. Об'єднавча функція українських пісень відображена в питанні «Сучасні українські пісні об'єднують людей у важкі часи?», де 72 особи вважають, що сучасні українські пісні безумовно об'єднують людей у важкі часи, а 105 осіб погоджуються з цим певною мірою. Це підкреслює соціальну роль сучасних українських пісень як інструменту консолідації та зміцнення національної єдності.

Гістограма 3.3 Мова прослуховування пісень.

Значення мови в піснях є ще одним важливим аспектом, який впливає на сприйняття та популярність українських пісень. Одним із ключових показників є мовна перевага в музичних вподобаннях. Згідно з відповідями на питання

мову прослуховування, більшість респондентів (150 осіб) слухають ⁷⁵ пісні українською мовою. Це підкреслює важливість рідної мови як засобу вираження культурної та національної ідентичності. Використання української мови в піснях сприяє глибшому емоційному зв'язку зі слухачами та підсилює відчуття належності до національної спільноти. Українська мова в піснях сприяє посиленню патріотизму та національної гордості: 52 респонденти вказали на національну гордість як мотиватор для слухання української музики. Це відповідає теорії соціолінгвістики, яка підкреслює роль мови як маркера національної ідентичності та засобу збереження культурної спадщини.

Водночас, респонденти, які слухають пісні англійською або іншими мовами (177 та 49 осіб відповідно), можуть отримувати вплив цих пісень на їхнє культурне сприйняття в контексті глобалізації. Це свідчить про те, що молодь відкривається до світової культури, але при цьому не втрачає зв'язку з власною національною ідентичністю. Музика англійською мовою може слугувати засобом інтеграції в глобальний культурний простір, але українська мова залишається ключовим елементом у збереженні національної самобутності. Варто також відмітити, що 37 респондентів вказали російську мову як одну з мов, якими вони слухають пісні. Це може свідчити про декілька важливих аспектів у контексті сучасної ситуації в Україні.

Навіть в умовах війни, частина населення продовжує слухати музику російською мовою, що може бути результатом багаторічного культурного впливу на українців. Це відображає факт, що російська мова залишається присутньою в культурному просторі українців, хоча її значення може зменшуватись на тлі зростання національної ідентифікації та патріотичних настроїв. Деякі респонденти, особливо молодше покоління, можуть слухати російськомовну музику через її популярність у глобальних музичних чартах. Російськомовна музика має широкий спектр жанрів і виконавців, що може привертати слухачів незалежно від їхніх політичних поглядів. Вибір російської мови може свідчити про особисті та сімейні зв'язки респондентів із російськомовною культурою. Деякі люди можуть бути етнічними росіянами, вихідцями зі змішаних сімей або мати глибокі соціальні зв'язки з

російськомовною спільнотою. Це може впливати на їхні музичні вподобання та зберігати присутність російської мови в їхньому житті. Навіть з огляду на сучасний конфлікт, музичні вподобання можуть змінюватись поступово, тому частина респондентів ще не повністю перейшла на слухання українськомовної або іншомовної музики. Цей процес може бути пов'язаний з інерцією у музичних смаках та впливом вже звичних виконавців або жанрів. Залежно від регіону, де живуть респонденти, ставлення до російськомовної музики може різнитися. У деяких регіонах України, зокрема на сході чи півдні, історично склалася більш сильна присутність російської мови, що може впливати на культурні вподобання, включаючи музику.

Загалом, присутність російської мови у музичних вподобаннях респондентів відображає складну соціокультурну реальність в Україні, де з одного боку існує посилений акцент на національну ідентичність та українськомовну культуру, а з іншого боку – зберігається певний рівень впливу російської мови через попередні культурні, сімейні та соціальні зв'язки. Проте тенденція збільшення прослуховувань українською та іншими мовами залишається, можемо відмітити значно більшу кількість відповідей респондентів, що може свідчити про позитивний вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на прослуховування сучасних пісень. Використання мови сприяє зміцненню культурної стійкості та опору зовнішнім впливам. В умовах війни та культурних викликів українська мова в піснях може відноситись не лише до засобів комунікації, але й до символів національної єдності та ідентичності.

Вплив українських пісень на формування національної ідентичності є важливим аспектом культурного життя України, особливо в умовах війни. Результати проведеного анкетування свідчать про те, що сучасні українські пісні займають певне місце у зміцненні національної самосвідомості серед респондентів. Більшість вбачають зв'язок саме сучасних пісень та таких понять як національна ідентичність та патріотизм, при цьому варто зазначити, що перед наданням відповіді на запитання, респонденти не отримували попереднього роз'яснення цих понять з метою відповіді на запитання без нав'язування власної точки зору на цю тематику. Згідно з відповідями

респондентів, музика впливає на патріотичні почуття, сприяє емоційній підтримці та допомагає зберігати культурні традиції, особливо в умовах війни. Використання української мови в піснях є ключовим чинником, який посилює ці процеси, підкреслюючи важливість рідної мови у збереженні національної самобутності.⁷⁷

Загалом, сучасні українські пісні виконують не лише розважальну, але й соціокультурну функцію, сприяючи формуванню та зміцненню національної ідентичності серед населення. В умовах війни та соціальних змін це набуває особливого значення, оскільки музика стає засобом підтримки морального духу та консолідації суспільства. Це підтверджує важливість пісень як інструменту культурної стійкості та збереження національної автентичності.

3.3 Порівняння музичних уподобань за гендерною ознакою

Перейдемо до більш детального аналізу. Для цього розіб'ємо аналіз на 2 блоки, порівняння відповідей чоловік та жінок серед декількох запитань та порівняння відповідей респондентів в Україні та за її межами. На нашу думку, саме більш детальний аналіз за цими критеріями надає змогу краще поверхнево проаналізувати відповіді респондентів. Як я вже зазначав раніше, сутність даного дослідження – оглянути відповіді респондентів на окремі вагомні питання, при цьому не лише в напрямках вивчення національної ідентичності, а й в інших аспектах, що допоможуть в подальшому більш детально розібратись в даному напрямку дослідження. Перед цим важливо вказати, що при виборі статі доступним був і третій варіант, а саме «Волю не вказувати». Проте усього лише 5 респондентів (2.5%) обрали цей варіант відповіді. Для більш точного аналізу даних ці відповіді не враховувались, адже є нерепрезентативними для подальшого порівняння.

Для порівняння чоловіків та жінок було проаналізовано такі питання:

1. Як часто ви слухаєте сучасні українські пісні?
2. Які жанри музики ви найчастіше слухаєте? (Виберіть усі, що підходять)
3. Якою мовою ви частіше слухаєте пісні? (Виберіть усі, що підходять)

4. Які емоції ви зазвичай відчуваєте, слухаючи сучасні українські пісні?
(Виберіть усі, що підходять)
5. Які теми ви найчастіше помічаєте в сучасних українських піснях?
(Виберіть усі, що підходять)
6. Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?
7. На вашу думку, пісні можуть бути складовою національної ідентичності?
8. Сучасні українські пісні допомагають вам зменшити стрес, викликаний поточними подіями?
9. Чи змінилися ваші музичні вподобання з початком війни?
10. Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні відображають актуальні соціальні та політичні проблеми?

Як часто ви слухаєте сучасні українські пісні?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Кілька разів на тиждень	40.9%	22.5%
Ніколи	2.7%	5%
Раз на тиждень	7.4%	15%
Рідко	12.8%	17.5%
Щодня	36.2%	40%

Таблиця 3.1 Порівняння *частоти* прослуховування сучасних українських пісень залежно від статі респондентів.

Близько 40% чоловіків та жінок слухають музику щодня. Різниця в 3.8% є незначною, що вказує на подібний рівень щоденної активності у прослуховуванні музики серед обох статей.

Дещо більша різниця, оскільки 40.9% жінок обирають цю частоту, тоді як серед чоловіків цей показник становить 22.5%, що на 18.4% менше, спостерігається у варіанті Кілька разів на тиждень. Це може вказувати на те, що жінки загалом схильні слухати музику дещо частіше протягом тижня, ніж

чоловіки.

Лише 7.4% жінок і 15% чоловіків слухають музику раз на тиждень. Різниця в 7.6% є невеликою, проте це може свідчити про те, що для чоловіків така частота є трохи більш поширеною.

Серед тих, хто слухає музику рідко, 12.8% жінок та 17.5% чоловіків обрали цю опцію. Різниця в 4.7% також є невеликою, що вказує на схожу тенденцію у ставленні до рідкого прослуховування музики.

Дуже невеликий відсоток респондентів з обох статей вказав, що вони ніколи не слухають музику (2.7% жінок та 5% чоловіків). Різниця в 2.3% свідчить про загальну мінімальну кількість тих, хто не слухає музику зовсім.

Загалом можна зробити висновок, що жінки, як правило, частіше слухають музику кілька разів на тиждень, тоді як чоловіки частіше вибирають прослуховування музики раз на тиждень.

Які жанри музики ви найчастіше слухаєте?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Поп	84.6%	50%
Рок	56.4%	80%
Хіп-хоп/Реп	47%	55%
Електронна музика	17.4%	50%
Фолк	26.2%	25%
Джаз	18.8%	25%

Таблиця 3.2 Порівняння *жанрів* прослуховування сучасних українських пісень залежно від статі респондентів.

Жінки значно частіше обирають жанр "Поп" (84.6%) порівняно з чоловіками (50.0%). Така суттєва різниця в 34.6% вказує на те, що поп-музика має сильніший резонанс серед жіночої аудиторії, що може бути пов'язано з її мелодійністю та широкою популярністю серед різних вікових груп.

«Рок» є найпопулярнішим жанром серед чоловіків (80%), тоді як серед жінок його обрали 56.4% респондентів. Різниця в 23.6% свідчить про те, що

рок-музика є значно більш привабливою для чоловіків, що може бути пов'язано з традиційним уявленням про рок як жанр, що часто асоціюється з енергійністю та вираженням незалежності.⁸⁰

Різниця в популярності жанру «Хіп-хоп/Реп» між чоловіками (55%) та жінками (47.0%) складає 8.0%, що є незначною різницею. Це вказує на те, що хіп-хоп/реп є жанром, який подобається майже однаково обом групам, ймовірно через сучасні тренди та універсальність тематики у цьому жанрі.

«Електронна музика» є набагато популярнішою серед чоловіків (50%), ніж серед жінок (17.4%), з різницею в 32.6%. Це може свідчити про те, що чоловіча аудиторія більше схиляється до експериментальних та інструментальних напрямків, які характерні для електронної музики, тоді як жінки менше надають перевагу цьому жанру.

У виборі «Фолку» різниця між чоловіками (25%) та жінками (26.2%) незначна, складаючи лише 1.2%. Це свідчить про приблизно однаковий рівень зацікавленості до жанру серед обох статей, що може бути пов'язано з культурною цінністю цього жанру, незалежно від статі.

«Джаз» також демонструє невелику різницю в популярності: 25% серед чоловіків і 18.8% серед жінок. Різниця в 6.2% вказує на незначну перевагу серед чоловіків, що може свідчити про більшу прихильність чоловіків до цього жанру як більш традиційного та інтелектуального напрямку.

Загалом, жінки мають сильну перевагу у виборі жанру "Поп", тоді як чоловіки більше схильні до "Року" та "Електронної музики". Подібний рівень популярності жанрів "Фолк" і "Джаз" серед обох груп підкреслює, що ці жанри мають універсальну привабливість, можливо, завдяки своїй культурній або естетичній значимості.

Якою мовою ви частіше слухаєте пісні?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Англійською	92%	87.5%
Українською	77.9%	72.5%
Російською	18.1%	22.5%
Іншою	25.5%	25%

Таблиця 3.3 Порівняння *мови* прослуховування сучасних українських пісень залежно від статі респондентів:

Щодо мов, то англійська мова є популярною серед обох статей, з трохи більшою перевагою серед жінок (92%) порівняно з чоловіками (87.5%).

Українська мова також отримала високі результати, які становлять 77.9% серед жінок і 72.5% серед чоловіків. Це свідчить про широкую популярність української мови в музиці серед респондентів обох статей.

Російська мова значно менш популярна: її обрали 22.5% чоловіків і 18.1% жінок, що може відображати вплив сучасних соціально-політичних обставин.

Інші мови обрані на однаковому рівні в обох групах, з невеликою перевагою серед жінок (25.5%) порівняно з чоловіками (25%).

Таким чином, можна зробити висновок, що обидві статі переважно слухають музику англійською та українською мовами, з невеликою різницею у відсотках. Російська мова має найменшу популярність, що, ймовірно, є відображенням поточної війни та реакції українців на ці події.

Загальні результати показують чіткі тенденції в мовних уподобаннях музичних слухачів обох статей, що можна пояснити соціокультурними факторами та сучасними обставинами.

Англійська є домінуючою мовою міжнародної музичної сцени, де виходять популярні пісні всесвітньо відомих виконавців. Це пояснює, чому її обрали майже 90% респондентів обох статей. Популярність англійської музики може бути пов'язана з прагненням українських слухачів долучитися до глобальної культури, розширити горизонти й водночас залишатися у контексті світових трендів.

Високий відсоток респондентів, які слухають музику українською мовою свідчить про те, що українська музика має особливе значення для слухачів, особливо в умовах війни. Обрання української мови як музичного контенту може бути формою підтримки національної культури, підсилення патріотичних почуттів, а також способом збереження культурної ідентичності. Зростання інтересу до української музики також відображає рух на підтримку локальної культури та розвитку національної музичної індустрії.

Менша популярність російської музики відображає актуальну ситуацію в країні к і відмову багатьох українців від російськомовного контенту. Така динаміка, ймовірно, зумовлена прагненням дистанціюватися від російської культури на фоні конфлікту, що робить російськомовні пісні менш бажаними навіть для тих, хто раніше слухав музику цією мовою.

Інші мови як елемент різноманіття. Музика іншими мовами також обрана в обох групах (близько 25%), що може свідчити про відкритість українських слухачів до іншомовного контенту, прагнення до культурного різноманіття та інтерес до нових жанрів і культурних особливостей. Слухачі можуть цікавитися музикою, яка допомагає вивчати інші мови або просто збагачує їхній культурний досвід.

Таким чином, вибір мов музики серед українських слухачів відображає сучасні соціальні, політичні та культурні впливи.

Які емоції ви зазвичай відчуваєте, слухаючи сучасні українські пісні?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Радість	59.7%	55%
Сум	55%	37.5%
Патріотизм	43%	42.5%
Гнів	9.4%	17.5%
Гордість	43%	30%
Ностальгія	65.1%	47.5%
Мотивація	32.9%	50%
Натхнення	62.4%	55%
Спокій	38.3%	35%

Нудьга	4.7%	2.5%
Самотність	17.4%	17.5%
Полегшення	34.9%	25%
Апатія	6%	7.5%
Занепокоєння	9.4%	15%

Таблиця 3.4 Порівняння *емоцій*, що відчують респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від статі.

Позитивні емоції (радість, натхнення, мотивація) є популярними серед обох статей. Жінки, зокрема, частіше за чоловіків відзначають "Натхнення" (62.4% проти 55%). Загалом, схоже, що жінки більше схильні отримувати від музики натхнення і радість.

Ностальгія популярніша серед жінок (65.1%) порівняно з чоловіками (47.5%). Це може свідчити про сильнішу емоційну прив'язаність до спогадів та минулого у жінок через музику.

Патріотизм та гордість мають схожу популярність у чоловіків та жінок, проте з невеликою перевагою серед жінок (43.0% для обох емоцій проти 42.5% і 30.0% серед чоловіків відповідно).

Жінки частіше відзначають Сум (55% проти 37.5% у чоловіків), що вказує на те, що музика може впливати на емоційне розвантаження жінок.

Гнів менш характерний для обох статей, але трохи частіше його відчують чоловіки (17.5%).

Спокій та полегшення мають трохи більшу популярність серед жінок (38.3% для спокою, 34.9% для полегшення), порівняно з чоловіками (35% для спокою, 25% для полегшення), що може вказувати на релаксуючу функцію музики для жінок.

Загалом, жінки частіше відзначають емоційні реакції на музику, включаючи як позитивні (натхнення, радість), так і негативні (сум, ностальгія), тоді як чоловіки переважно проявляють нейтральнішу реакцію з незначним акцентом на патріотизм та гордість.

Результати анкетування демонструють помітні тенденції в тематичних

уподобаннях чоловіків і жінок стосовно музичних текстів, що відображає їхні відмінні емоційні й соціальні пріоритети.⁸⁴

Війна як домінуюча тема серед чоловіків. Для чоловіків тема війни є найбільш актуальною (75%), що можна пояснити їхньою підвищеною чутливістю до соціально-політичних аспектів та, можливо, їхнім безпосереднім залученням до подій. Це також може свідчити про те, що чоловіки частіше відчують потребу у відображенні національної боротьби та сили в музиці, яка резонує з їхнім почуттям обов'язку, патріотизму та підтримки.

Які теми ви найчастіше помічаєте в сучасних українських піснях?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Проблеми в країні	33.6%	50%
Кохання та стосунки	87.2%	47.5%
Війна	65.8%	75%
Традиції, звичаї	26.8%	20%
Мотивація, підтримка	24.2%	27.5%
Не має особливого сенсу	22.8%	15%

Таблиця 3.5 Порівняння *тем*, що найчастіше помічають респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від статі.

Кохання та стосунки – пріоритет серед жінок. Тема кохання та стосунків значно переважає серед жінок (87.2%), відображаючи їхню орієнтацію на міжособистісні зв'язки. Це може свідчити про сильну емоційну складову жіночих музичних вподобань, де основна увага приділяється особистим переживанням, що дозволяє жінкам використовувати музику як засіб для відображення власних почуттів і роздумів про відносини.

Теми соціальних проблем також займають важливе місце серед обох статей, однак більш виражені у чоловіків. Половина респондентів чоловічої статі (50%) та третина жінок (33.6%) відзначили важливість тем соціальних проблем у музиці. Це вказує на те, що для чоловіків важливо, аби музика відображала суспільні труднощі, можливо, як спосіб підтримати суспільну

солідарність і порушити важливі питання.

Мотивація та підтримка є відносно популярними темами серед обох статей, але з невеликою різницею (27.5% серед чоловіків та 24.2% серед жінок). Це підкреслює універсальне прагнення до отримання підтримки та натхнення через музику, особливо в складні часи. Така тематика може надавати слухачам відчуття сили та надії, що важливо для психічного здоров'я в умовах стресу.

Традиції та звичаї частіше приваблюють жінок (26.8%), ніж чоловіків (20%), проте різниця невелика. Це може бути відображенням інтересу жінок до збереження культурних цінностей і традицій. Музика з елементами національної культури резонує з відчуттям національної ідентичності й часто є способом збереження та передачі культурних цінностей.

Відсутність особливого сенсу також помітна в обох групах (15% у чоловіків та 22.8% у жінок), що вказує на певну частку слухачів, які сприймають музику більше як розвагу, а не джерело глибокого змісту. Це свідчить про те, що для деяких слухачів музика не завжди повинна бути значущою і часом просто виступає засобом для релаксації або покращення настрою.

Загалом, ці результати свідчать про відмінності в музичних уподобаннях чоловіків та жінок, зумовлені їхніми різними емоційними потребами та соціальними орієнтирами. Чоловіки частіше обирають музику, що відображає поточні події, соціальні проблеми та національну боротьбу, тоді як жінки фокусуються на особистих та емоційних темах. Це показує, як музика виконує роль відображення життєвих цінностей і переживань кожної статі в умовах сучасних реалій.

Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Повністю згоден/згодна	26.8%	15%
Частково згоден/згодна	47%	35%
Нейтрально	20.1%	32.5%

Частково не згоден/згодна	0.7%	5%
Повністю не згоден/згодна	5.4%	12.5%

Таблиця 3.6 Порівняння відповіді про почуття *патріотизму*, що відчувають респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від статі.

Серед жінок спостерігається чіткіша підтримка ідеї, що сучасні українські пісні викликають відчуття патріотизму. Майже три чверті жінок позитивно оцінюють цей вплив, тоді як серед чоловіків позитивне сприйняття трохи нижче, і лише половина висловлює згоду. Це може вказувати на більш емоційний зв'язок жінок із музикою як культурним інструментом для вираження патріотичних почуттів та національної ідентичності.

Чоловіки проявляють значно більшу нейтральність у своїх відповідях (32.5%), що свідчить про обережніше сприйняття ролі музики в формуванні патріотизму. Це може бути пов'язано з різними соціальними та культурними факторами, що впливають на сприйняття патріотизму. Для чоловіків патріотичні настрої можуть асоціюватися з іншими проявами (наприклад, військовою службою чи активною участю в захисті країни), тоді як жінки частіше виражають патріотизм через культурні елементи, зокрема музику.

Відсоток тих, хто повністю не погоджується з ідеєю патріотизму через музику, є більшим серед чоловіків (12.5%), ніж серед жінок (5.4%). Це може вказувати на скептицизм частини чоловічої аудиторії щодо ролі музики у формуванні національних почуттів або на їхню більшу критичність до сучасної музичної сцени. Цікаво також, що серед жінок ця категорія представлена значно менше, що підкреслює їхню більшу схильність сприймати музику як важливий аспект патріотичного виховання.

Найбільш популярною відповіддю серед обох груп є «Частково згоден/згодна». Це може свідчити про те, що хоча музика має значний вплив на патріотичні настрої, респонденти обох статей залишають простір для критичного оцінювання цього впливу. Респонденти, які обирають цей варіант, можуть вбачати в музиці інструмент підтримки патріотизму, однак не є

повністю переконаними в її вирішальній ролі, що може бути пов'язано з ⁸⁷ іншими аспектами національної ідентичності.

Жінки більш схильні сприймати музику як засіб формування патріотизму, що може бути пов'язано з їхнім емоційним підходом до культурних аспектів національної ідентичності. Чоловіки, навпаки, демонструють більш стримане і критичне ставлення, а також частіше обирають нейтральну позицію.

На вашу думку, пісні можуть бути складовою національної ідентичності?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Повністю згоден/згодна	61.7%	47.5%
Частково згоден/згодна	32.2%	32.5%
Нейтрально	4%	15%
Частково не згоден/згодна	0.7%	0%
Повністю не згоден/згодна	1.3%	5%

Таблиця 3.7 Порівняння відповіді про *національну ідентичність* як складової пісень, що відчують респонденти при їх прослуховуванні залежно від статі.

Жінки частіше однозначно підтримують роль пісень у формуванні національної ідентичності (61.7% повністю згодних). Це свідчить про те, що вони бачать у музиці засіб вираження національної самобутності та єдності, який має глибокий емоційний та культурний зв'язок. Серед чоловіків ця підтримка також значна, проте менша (47.5%), що може вказувати на те, що вони частіше вважають інші фактори важливішими для національної ідентичності або більше зосереджуються на прямих діях (патріотичні вчинки, служба тощо), ніж на культурних проявах.

Високий відсоток нейтральних відповідей серед чоловіків (15%) може вказувати на те, що частина з них не вважає пісні критичною складовою національної ідентичності або має інші джерела формування патріотизму. Низька частка нейтральних відповідей серед жінок (4%) підкреслює їхнє більш визначене сприйняття культурного аспекту як важливого в національній

ідентичності, що відображає більше емоційне ставлення до музики.

У обох групах значна частка респондентів висловлює часткову згоду: 32.5% чоловіків і 32.2% жінок. Це може означати, що люди розглядають музику як додатковий, а не основний, фактор формування ідентичності, або що цей вплив вони оцінюють у контексті інших важливих елементів. Така обережність у відповідях вказує на багатогранне сприйняття національної ідентичності, де музика відіграє значну, але не єдину роль.

Низький відсоток тих, хто повністю не погоджується з роллю пісень у формуванні національної ідентичності (5% у чоловіків і 1.3% у жінок), свідчить про загальну підтримку цієї ідеї в обох групах. Це підкреслює загальне розуміння значення культурних продуктів у формуванні колективної національної свідомості.

Жінки демонструють більш емоційне та однозначне сприйняття музики як важливого елемента національної ідентичності, тоді як чоловіки частіше нейтральні або частково погоджуються, що може відображати їхній більш прагматичний підхід до питань національної свідомості.

Сучасні українські пісні допомагають вам зменшити стрес, викликаний поточними подіями?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Важко відповісти	9.4%	20%
Зовсім не допомагають	10.1%	17.5%
Не дуже допомагають	17.4%	17.5%
Так, дещо допомагають	47.7%	32.5%
Так, значно допомагають	15.4%	12.5%

Таблиця 3.8 Порівняння відповіді про зменшення *стресу*, що відчують респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від статі.

Позитивний вплив пісень на зниження стресу спостерігається більше серед жінок. Майже половина з них (47.7%) вважає, що пісні «дещо

допомагають» знизити стрес, тоді як серед чоловіків цей показник становить лише 32.5%.

Суттєва допомога відзначається у жінок трохи вище порівняно з чоловіками. Це вказує на те, що жінки більше схильні відчувати значний вплив музики на емоційне розвантаження, проте різниця невелика.

Нейтральне та негативне ставлення («Зовсім не допомагають» та «Не дуже допомагають») майже рівномірно розподілено між обома статями, але чоловіки частіше сумніваються у впливі музики на стрес (20% «Важко відповісти» проти 9.4% у жінок).

Ці результати свідчать про те, що жінки більш позитивно сприймають музику як засіб зменшення стресу, тоді як чоловіки демонструють більше сумнівів або нейтральне ставлення.

Чи змінилися ваші музичні вподобання з початком війни?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Важко відповісти	5.4%	15%
Ніяких змін	16.8%	27.5%
Так, я слухаю більше українських пісень зараз	76.5%	57.5%
Так, я слухаю менше українських пісень зараз	1.3%	0%

Таблиця 3.9 Порівняння відповіді щодо змін у *музичних вподобаннях* з початком війни, що відчувають респонденти залежно від статі.

Значна частка жінок (76.5%) і чоловіків (57.5%) відзначають збільшення кількості української музики у своїх уподобаннях, що вказує на посилення патріотичних настроїв серед респондентів з початком війни. Однак, жінки відзначають це частіше, що може свідчити про їхнє більш емоційне сприйняття війни та потребу в культурному зв'язку через музику.

Серед чоловіків (27.5%) показник ніяких змін вищий, ніж серед жінок (16.8%), що свідчить про більшу сталість музичних вподобань у чоловіків або

меншу схильність до зміни уподобань під впливом поточних подій.

Частка тих, хто вагався з відповіддю, вища серед чоловіків (15%) порівняно з жінками (5.4%), що може свідчити про менш чітко виражену позицію або відсутність значущих змін у їхньому слухацькому репертуарі.

Відповідь «слухаю менше українських пісень зараз» є вкрай рідкісною (1.3% серед жінок і 0% серед чоловіків), що підкреслює загальну тенденцію до підтримки української музики як вираження національної ідентичності.

Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні відображають актуальні соціальні та політичні проблеми?	Стать	
	Жінка	Чоловік
Так, безумовно	30.9%	30%
Інколи	61.1%	52.5%
Рідко	5.4%	0%
Зовсім ні	0.7%	7.5%
Важко відповісти	2%	10%

Таблиця 3.10 Порівняння відповідей щодо того, чи відображають сучасні українські пісні актуальні *соціальні та політичні проблеми* залежно від статі.

Часткова згода з тим, що пісні відображають соціальні та політичні проблеми, є домінуючою як серед жінок (61.1%), так і серед чоловіків (52.5%). Це може свідчити про те, що обидві групи визнають певний зв'язок між музикою і сучасними питаннями, однак вважають цей вплив неповним або не постійним.

Однозначна підтримка («Так, безумовно») також є значною: 30.9% жінок і 30% чоловіків вважають, що сучасна українська музика дійсно відображає актуальні проблеми. Це може вказувати на те, що третина респондентів вбачає у музиці активний засіб висвітлення суспільних питань.

Сумнівні відповіді («Важко відповісти», «Рідко», «Зовсім ні») переважають серед чоловіків. Частка тих, кому важко визначити свою позицію (10%) або хто не бачить зв'язку (7.5%) вища серед чоловіків, що може вказувати

на дещо критичніше ставлення до української музики як відображення соціальних питань.

Аналіз порівняння музичних уподобань і ставлень до української музики серед чоловіків і жінок вказує на різні соціально-культурні та емоційні фактори, які впливають на їхню мотивацію, частоту прослуховування та сприйняття сучасних українських пісень. Музичні жанри і теми виявляються значущими елементами в музичних вподобаннях респондентів обох статей, проте вони мають різні акценти у виборі контенту. Відмінності у музичних жанрах можуть свідчити про різні емоційні та соціальні установки: чоловіки і жінки інакше оцінюють і відчують патріотичні, соціально-політичні та культурні теми, що відображається у частоті їх звернення до музики як до засобу емоційного вираження та інструменту для зменшення стресу.

Жінки, як правило, більше схиляються до тем, що висвітлюють патріотизм і національну ідентичність, і це виявляється у їхньому ставленні до сучасної української музики як до значущого культурного компонента. Їхні музичні вподобання мають більш виражений емоційний характер: музика для них є потужним засобом підтримки національної ідентичності, особливо через теми, що відображають культурні звичаї і традиції, а також через більш часте звернення до української мови у піснях. Таке емоційне налаштування підкреслює більш позитивне сприйняття музики як важливого інструменту зниження стресу і засобу емоційної підтримки в умовах соціально-політичної нестабільності.

Чоловіки, зі свого боку, демонструють більш стримане ставлення до музики як до засобу формування патріотизму і зменшення стресу, частіше залишаючись нейтральними щодо значення музики у цих сферах. Їхні музичні уподобання можуть включати менш емоційно забарвлені теми, а вибір жанрів і мови у піснях показує більшу схильність до загальної насолоди музикою як розважальним контентом. Попри це, українська музика все ж викликає у чоловіків певні патріотичні почуття, проте менш виражені порівняно з жінками.

Значення соціально-політичних тем, як-от «Війна» і «Проблеми в країні», є актуальними для обох статей, однак їхня інтерпретація і значимість у житті

різняться. Жінки більше схильні розглядати ці теми як культурні маркери, ⁹² що сприяють зміцненню національної ідентичності, тоді як чоловіки надають таким темам радше раціонального значення, розглядаючи їх у контексті національних і політичних подій. Водночас обидві групи відзначають важливість змістовних текстів і якості музики як основних критеріїв у виборі українських виконавців, що свідчить про високий рівень вимогливості до контенту серед української аудиторії загалом.

Отже, музика виступає важливим соціально-культурним чинником для українського суспільства, у якому жінки демонструють більш виражений емоційний та патріотичний підхід до музики як до засобу підтримки національної ідентичності, тоді як чоловіки схильні до більш прагматичного і помірною сприйняття цих аспектів, вбачаючи в українській музиці певну розважальну і культурну цінність.

3.4 Порівняння музичних уподобань за місцем проживання

Перейдемо до порівняння відповідей респондентів в Україні та закордоном для аналізу відмінностей та спільних чинників, які ми можемо спостерігати у українців на даний момент. Це важливий момент для подальших досліджень, які може надати можливість більш якісно аналізувати відмінності у сприйнятті всередині та ззовні країни, а також для розробки стратегій подолання цих відмінностей.

Для порівняння відповідей респондентів в Україні та закордоном було виділено такі питання:

1. Прослуховування української музики впливає на ваш зв'язок з культурою/традиціями України?
2. Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?
3. Якою мовою ви частіше слухаєте пісні? (Виберіть усі, що підходять)
4. Які теми ви найчастіше помічаєте в сучасних українських піснях? (Виберіть усі, що підходять)

5. Що мотивує вас слухати сучасні українські пісні? (Виберіть усі, що підходять)

6. Чи змінилися ваші музичні вподобання з початком війни?

7. З якими перешкодами ви стикались при прослуховуванні українських пісень? (Виберіть усі, що підходять)

8. Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні повинні більше включати традиційні елементи власної культури? (традиційні музичні інструменти, переспівування старих пісень/віршів, виконання у народному стилі)

Прослуховування української музики впливає на ваш зв'язок з культурою/традиціями України?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Так, впливає	36.5%	47.1%
Трохи впливає	35.7%	25%
Майже не впливає	15.9%	20.6%
Зовсім не впливає	9.5%	7.4%
Важко відповісти	2.4%	0%

Таблиця 3.11 Порівняння *впливу* на зв'язок з *культурою/традиціями* при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження респондентів.

Сильний вплив української музики на зв'язок із культурою частіше визнають ті, хто живе за кордоном, порівняно з респондентами в Україні. Це підкреслює важливість музики для підтримки національної ідентичності серед діаспори в рамках культури інших країн. Проте різниця цих значень досить незначна.

Частковий вплив частіше визнають респонденти в Україні, що може свідчити про вищий рівень доступності культурних елементів в Україні, через що музика сприймається як лише частина культурного зв'язку.

Незначний або відсутній вплив відзначено дещо частіше серед респондентів за кордоном у категорії «Майже не впливає» (20.6%), тоді як в

Україні цей показник трохи нижчий (15.9%).

Ці дані показують, що українська музика є важливим елементом культурної ідентичності, особливо для тих, хто проживає за межами України, де вона виступає як один із основних зв'язків із рідною культурою.

Часткова згода з тим, що українські пісні викликають патріотизм, є найбільш поширеною в обох групах (43.7% в Україні та 42.6% за кордоном). Це вказує на те, що більшість респондентів визнають вплив музики на патріотичні почуття, але в обмеженій мірі. Повна згода дещо частіше зустрічається серед тих, хто проживає за кордоном (25%), ніж серед тих, хто живе в Україні (24.6%). Проте різниця мінімальна, тож причини цієї різниці не є вагомими.

Нейтральні відповіді займають значну частку в обох групах, але трохи більше в Україні (24.6%) порівняно з закордоном (22.1%). Знову ж таки зауважимо, що різниця не є значною.

Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Повністю згоден/згодна	24.6%	25%
Частково згоден/згодна	43.7%	42.6%
Нейтрально	24.6%	22.1%
Частково не згоден/згодна	1.6%	1.5%
Повністю не згоден/згодна	5.6%	8.8%

Таблиця 3.12 Порівняння відповіді про почуття *патріотизму*, що відчують респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження респондентів.

Негативні відповіді зустрічаються рідко, але все ж частіше серед тих, хто живе за кордоном (8.8%), що може бути пов'язано з меншим рівнем впливу української культури за межами країни.

Загалом, як в Україні, так і за кордоном, українська музика сприймається як чинник, що підтримує патріотичний дух, хоча в більшості випадків цей

ВПЛИВ НЕ Є ВСЕОСЯЖНИМ.

Якою мовою ви частіше слухаєте пісні?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Англійською	87.6%	94.1%
Українською	78.3%	72.1%
Іншою мовою	27.9%	19.1%
Російською	14.7%	26.5%

Таблиця 3.13 Порівняння *мови* прослуховування сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження респондентів.

Англійська мова є найбільш популярною для прослуховування музики як серед тих, хто живе за кордоном (94.1%), так і серед респондентів в Україні (87.6%). Цей високий показник свідчить про сильний вплив англійської поп-культури на музичні уподобання обох груп. Популярність англійської музики може бути обумовлена її домінуванням у міжнародних чартах і значною представленістю на світових платформах, таких як Spotify, Apple Music тощо.

Українська мова займає стабільне друге місце серед обох груп, причому трохи частіше використовується серед респондентів в Україні (78.3%) порівняно з тими, хто живе за кордоном (72.1%). Це свідчить про значну роль української музики в збереженні культурної ідентичності та зв'язку з національними традиціями. Висока популярність української музики навіть за кордоном вказує на її цінність як інструменту підтримки культурних зв'язків із батьківщиною.

Російська мова є менш популярною, проте її частка вища серед респондентів за кордоном (26.5%), ніж в Україні (14.7%). Цей факт може свідчити про те, що російська музика все ще знаходить свою аудиторію серед українців за межами країни, можливо, через доступність контенту, орієнтованого на пострадянський простір. Водночас, низький показник у межах України (14.7%) підкреслює зменшення впливу російської культури, особливо в контексті ситуації в Україні.

Категорія «Іншою» займає 27.9% серед респондентів в Україні, що вище⁹⁶ порівняно з 19.1% за кордоном. Це вказує на зацікавленість у музиці різних мов і культур серед українських слухачів, що може бути відображенням зростаючого інтересу до світової музичної сцени. Зокрема, така різноманітність може свідчити про відкритість до мультикультурності та популярність музичних стилів, представлених іншими мовами.

Дані свідчать про те, що українські респонденти, які залишаються в Україні, демонструють більш виражене різноманіття мовних уподобань, включаючи українську мову як важливий культурний елемент. За кордоном англійська музика домінує як основний вибір, що може бути відображенням інтеграції з культурою країн проживання, а також глобалізаційного впливу. При цьому українська музика залишається важливим фактором культурної ідентичності для обох груп, що підкреслює її значення для збереження національної ідентичності та зв'язку з батьківщиною.

Українські респонденти демонструють широку відкритість до музики різних мов, але українська музика залишається значущим елементом як для тих, хто проживає в Україні, так і для тих, що закордоном. Цей факт відображає прагнення до збереження та підтримки української культури навіть у глобальному контексті, а також посилює роль англійської музики як основного джерела сучасних музичних уподобань у світі.

Які теми ви найчастіше помічаєте в сучасних українських піснях?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Кохання та стосунки	79.1%	73.5%
Війна	73.6%	54.4%
Проблеми в країні (корупція, безробіття, зростання цін тощо)	33.3%	41.2%
Мотивація, підтримка	27.1%	17.6%
Традиції, звичаї	27.1%	23.5%
Не має особливого сенсу	24.8%	14.7%

Таблиця 3.14 Порівняння *тем*, що найчастіше помічають респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження.

Популярність теми «Кохання та стосунки» є найвищою серед обох груп, зокрема 79.1% в Україні та 73.5% за кордоном. Це свідчить про універсальність цієї теми, яка резонує як серед тих, хто залишився в країні, так і серед українців за кордоном.

Війна як важлива тема в українській музиці займає друге місце в обох групах: 73.6% в Україні та 54.4% за кордоном. Це вказує на те, що пісні, що відображають реалії війни, є дуже актуальними, особливо в межах країни, де їх частіше обирають.

Проблеми в країні частіше згадуються серед респондентів за кордоном (41.2%) порівняно з Україною (33.3%). Це може свідчити про більшу увагу до проблем у батьківщині серед тих, хто живе за межами країни, можливо, через ностальгію або підвищену соціальну свідомість щодо українських проблем.

Мотивація та підтримка і Традиції, звичаї мають схожий рівень популярності серед респондентів в Україні (27.1% для кожної теми). Ці теми підкреслюють важливість культурної спадщини та надихаючих мотивів у сучасній українській музиці. Серед респондентів за кордоном ці теми є менш помітними.

Відсутність особливого сенсу в музиці частіше спостерігається серед респондентів в Україні (24.8%) порівняно з закордоном (14.7%), що може відображати певний скептицизм до музичного контенту в межах країни або попит на більш змістовну музику.

Таким чином, як в Україні, так і за кордоном, найбільш популярними темами в українській музиці залишаються любов, війна та актуальні проблеми країни, відображаючи емоційні та соціальні настрої, що є спільними для українців незалежно від місця проживання.

Що мотивує вас слухати сучасні українські пісні?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Якість музики	76.7%	82.4%
Змістовні тексти	55%	47.1%
Культурний зв'язок з країною	49.6%	61.8%
Підтримка вітчизняних виконавців	45.7%	45.6%
Національна гордість	27.1%	25%
Популярність виконавця	23.3%	17.6%

Таблиця 3.15 Порівняння *мотивів* прослуховування сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження респондентів.

Якість музики є найважливішим мотивом як для респондентів за кордоном (82.4%), так і для тих, хто проживає в Україні (76.7%). Це свідчить про те, що незалежно від місця проживання, слухачі цінують якість музичного контенту як ключовий фактор у виборі українських виконавців.

Культурний зв'язок з країною має значення для респондентів за кордоном (61.8%), що більше, ніж в Україні (49.6%). Це може вказувати на важливість музики для підтримки зв'язку з батьківщиною серед українців закордоном.

Змістовні тексти користуються популярністю в обох групах, особливо серед респондентів в Україні (55.0%), що відображає потребу в значущому контенті, який передає ідеї та переживання українців.

Підтримка вітчизняних виконавців має майже однакову популярність в

обох групах (45.6% за кордоном і 45.7% в Україні). Це підкреслює важливість⁹⁹ національної підтримки, яка об'єднує українських слухачів незалежно від їхнього місця проживання.

Національна гордість відіграє більшу роль для тих, хто живе в Україні (27.1%), але також є важливим мотивом за кордоном (25.0%). Це підкреслює цінність національної ідентичності, яку підтримує українська музика.

Популярність виконавця має менший вплив як в Україні (23.3%), так і за кордоном (17.6%), що свідчить про те, що українські слухачі більше орієнтуються на якість та змістовність музики, а не на популярність виконавців.

Загалом, українська музика відіграє важливу роль у підтримці національної ідентичності та культурного зв'язку, особливо для діаспори, де культурний зв'язок з країною є суттєвим мотивом для прослуховування музики.

Чи змінилися ваші музичні вподобання з початком війни?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Так, я слухаю більше українських пісень зараз	77.8%	63.2%
Так, я слухаю менше українських пісень зараз	1.6%	0%
Ніяких змін	13.5%	29.4%
Важко відповісти	7.1%	7.1%
Перестав слухати взагалі	0%	0%

Таблиця 3.16 Порівняння відповіді щодо змін у *музичних вподобаннях* з початком війни, що відчувають респонденти залежно від місцезнаходження.

Значне зростання популярності української музики відзначається серед респондентів обох груп, але в Україні цей показник вищий (77.8%) порівняно з тими, хто живе за кордоном (63.2%). Це може свідчити про те, що в умовах війни для респондентів в Україні музика є сильнішим символом підтримки та національної ідентичності.

Відсутність змін у музичних вподобаннях є частішою серед тих, хто живе за кордоном (29.4%), ніж в Україні (13.5%), що може вказувати на певний

рівень стабільності уподобань або відсутність сильної залежності від поточних подій серед респондентів за кордоном.

Низька частка тих, хто слухає менше українських пісень, особливо за кордоном (0%), що підкреслює загальну підтримку української музики в умовах війни, незалежно від місця проживання.

З якими перешкодами ви стикались при прослуховуванні українських пісень?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Складність з пошуком	14.7%	19.1%
Низька якість звуку	10.9%	4.4 %
Недостатньо контенту	22.5%	38.2%
Обмежена промоція	43.4%	55.9%
Віддаю перевагу іншим мовам	22.5%	25 %
Немає перешкод	35.7%	19.1%

Таблиця 3.17 Порівняння *перешкод*, з якими стикались респонденти при прослуховуванні сучасних українських пісень залежно від місцезнаходження.

Обмежена промоція виявилася найбільш суттєвою перешкодою як серед тих, хто проживає за кордоном (55.9%), так і в Україні (43.4%). Це свідчить про недостатнє просування української музики, що може стримувати її популярність як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Відсутність достатньої кількості контенту була частіше зазначена за кордоном (38.2%) порівняно з Україною (22.5%). Це може свідчити про обмежений доступ або недостатнє виробництво різноманітного українського музичного контенту, який був би доступний для українців за кордоном.

Немає перешкод зазначили 35.7% респондентів в Україні, що значно вище, ніж серед тих, хто живе за кордоном (19.1%). Це вказує на те, що в Україні слухачі мають більше можливостей для доступу до української музики або не стикаються з істотними бар'єрами.

Перевага іншим мовам частіше зустрічається за кордоном (25%) порівняно з Україною (22.5%), що може бути пов'язано з адаптацією до

іншомовного середовища або ширшим доступом до музики інших культур серед діаспори.

Складність з пошуком є більш значущою перешкодою за кордоном (19.1%), що може свідчити про недостатню доступність української музики на міжнародних платформах або недостатнє знання джерел, де її можна знайти.

Низька якість звуку зазначається як незначна перешкода в обох групах, але частіше зустрічається серед респондентів в Україні (10.9%), можливо, через вимоги до технічних стандартів якості музичного контенту.

Загалом, ключовими проблемами для української музики залишаються обмежена промоція і недостатній контент, особливо для слухачів за кордоном, що підкреслює необхідність покращення доступності та просування українського музичного продукту.

Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні повинні більше включати традиційні елементи власної культури?	Місцезнаходження	
	В Україні	Закордоном
Можливо, вони є, але недостатньо представлені	53.2%	66.2%
Ні, таких елементів вистачає	38.9%	29.4%
Так, саме їх не вистачає	7.9%	4.4%

Таблиця 3.18 Порівняння відповіді щодо *традиційних елементів* власної культури при прослуховуванні респондентами сучасних українських пісень, залежно від місцезнаходження.

За кордоном трохи більше респондентів вважають, що традиційні елементи присутні, але недостатньо представлені, тоді як в Україні трохи більше респондентів вважають їх достатніми.

Респонденти за кордоном більш схильні вважати, що традиційні елементи культури недостатньо представлені у сучасних українських піснях (66.2%), порівняно з тими, хто живе в Україні (53.2%). Це може свідчити про сильнішу потребу в культурному зв'язку серед діаспори.

Задоволення рівнем традиційних елементів вище серед респондентів в Україні. 38.9% вважають, що таких елементів вистачає, на відміну від 29.4% за кордоном. Це може означати, що респонденти в Україні частіше стикаються з такими елементами в культурі і музиці.

Низький відсоток тих, хто вважає, що таких елементів взагалі не вистачає (7.9% в Україні і 4.4% за кордоном) вказує на те, що більшість респондентів бачать принаймні часткову присутність традиційних елементів, хоч і з різною мірою задоволення.

Аналіз дослідження, що порівнює українських респондентів в Україні та за кордоном, показує суттєві відмінності й спільні риси в їхніх музичних вподобаннях, мотиваційних факторах та соціокультурних установках. Мовні переваги у музиці демонструють глобалізаційний вплив: англійська мова є домінуючою для обох груп, що відображає тенденції сучасної поп-культури, проте українська музика залишається важливим вибором і в Україні, і серед діаспори, забезпечуючи зв'язок із національною культурою. Це дозволяє виявити прагнення зберігати національну ідентичність через українськомовний музичний контент, особливо для тих, хто живе за кордоном. Російська музика, хоча й менш популярна, все ще знаходить певну аудиторію за межами України, що може бути наслідком культурної спадщини та наявності російськомовного середовища.

Тематика музичних уподобань також демонструє цікаві відмінності. Респонденти, незалежно від місця проживання, віддають перевагу темам «Кохання та стосунки» та «Війна». Ці теми відображають не лише універсальні людські емоції, а й соціальні умови, що впливають на слухачів, зокрема, в контексті сучасної української реальності. У межах країни респонденти більше підкреслюють значення війни як теми, що має на меті підтримати патріотичні настрої, тоді як за кордоном наголошується на проблемах в країні, що може свідчити про соціальну відповідальність і бажання підтримки з боку діаспори. Інші теми, як-от «Мотивація, підтримка» та «Традиції, звичаї», хоча і залишаються значущими, частіше розглядаються як додаткові до основного змісту музики.

Перешкоди у прослуховуванні української музики вказують на відмінності у доступі до контенту та інформації. Серед респондентів, які проживають за кордоном, найбільше перешкодою є «Обмежена промоція», що демонструє проблеми з популяризацією української музики за межами країни. Це підтверджується також частими згадками про «Недостатньо контенту» серед діаспори. Водночас значний відсоток респондентів в Україні не бачать перешкод у доступі до української музики, що вказує на більшу доступність місцевих виконавців і контенту в межах країни.

Серед мотивів слухачів вирізняється орієнтація на «Якість музики», яка є визначальною для обох груп, підтверджуючи високу вимогливість аудиторії до професійного рівня виконання. «Культурний зв'язок з країною» є важливішим для респондентів за кордоном, що може вказувати на потребу у збереженні національної ідентичності та підтримці зв'язку з Україною. Для респондентів в Україні більше значення мають «Змістовні тексти», що відображає потребу в змістовному контенті, здатному відображати реалії українського життя та емоційний стан суспільства.

Загалом, аналіз показує, що українська музика має велике значення для слухачів як всередині країни, так і за її межами, відображаючи соціокультурні потреби різних груп. Для українців за кордоном вона стає одним із засобів підтримки національної ідентичності та культурного зв'язку з Україною, тоді як для слухачів в Україні вона є важливим чинником формування патріотичних настроїв і відображення національних реалій. Це підтверджує, що музика не лише є інструментом розваги, але й суттєвим культурним елементом, що підтримує і формує ідентичність українців у сучасному світі.

Висновки до Розділу 3

Проведене дослідження дозволяє зробити кілька важливих висновків щодо впливу сучасних українських пісень на формування національної ідентичності та музичні уподобання українців у час війни.

По-перше, сучасні українські пісні дійсно сприяють формуванню та

посиленню національної ідентичності, викликаючи патріотичні почуття та зміцнюючи культурний зв'язок серед респондентів. Більшість опитаних (116 осіб повністю згодні, 61 частково згодні) визнають, що пісні можуть бути складовою національної ідентичності. Крім того, значна частина респондентів (48 осіб повністю згодні, 84 частково згодні) зазначають, що сучасні українські пісні викликають у них відчуття патріотизму, особливо після початку повномасштабного вторгнення.

По-друге, соціальні умови, зокрема війна, суттєво вплинули на музичні уподобання респондентів, підвищивши частоту прослуховування української музики та її роль як засобу емоційної підтримки. Переважна більшість опитаних (141 особа) почали слухати більше українських пісень після початку війни. Сучасні українські пісні також допомагають зменшити стрес - 28 респондентів зазначили значну допомогу, а 88 респондентам вони дещо допомагають.

По-третє, існують відмінності в жанрових уподобаннях та емоційних реакціях між респондентами за статтю та місцем проживання. Жінки частіше відзначають вплив української музики на емоційний стан, відчуваючи натхнення (62,4%), ностальгію (65,1%), радість (59,7%), гордість (43%) та патріотизм (43%). Респонденти, які проживають за кордоном, більшою мірою підкреслюють культурний зв'язок з країною як мотиватор для слухання українських пісень (61,8% проти 49,6% в Україні) та відчувають сильніший вплив музики на збереження національної ідентичності.

По-четверте, українська мова пісень значно впливає на сприйняття музики та посилення культурної ідентичності, особливо серед респондентів, які мешкають в Україні. Більшість респондентів (150 осіб) слухають пісні українською мовою. Використання рідної мови сприяє глибшому емоційному зв'язку зі слухачами та підсилює відчуття належності до національної спільноти. Водночас, респонденти за кордоном також цінують українську мову в піснях як засіб підтримки культурного зв'язку з батьківщиною.

По-п'яте, головними мотиваційними факторами для прослуховування сучасних українських пісень є якість музики та культурний зв'язок. Якість

музики була відзначена як найважливіший мотив як в Україні (76,7%), так і за кордоном (82,4%). Культурний зв'язок з країною особливо важливий для респондентів за кордоном (61,8% проти 49,6% в Україні). Інші значущі фактори включають змістовні тексти та підтримку вітчизняних виконавців.¹⁰⁵

Таким чином, дослідження підтверджує, що сучасні українські пісні відіграють важливу роль у формуванні та зміцненні національної ідентичності, особливо в умовах війни. Музика виступає не лише як засіб розваги, але й як інструмент емоційної підтримки, консолідації суспільства та збереження культурних цінностей. Відмінності в музичних уподобаннях за статтю та місцем проживання вказують на різні соціокультурні потреби та способи взаємодії з музикою, проте спільним є прагнення зберігати та підтримувати національну культуру через сучасні пісні. Основний внесок, на нашу думку, дослідження полягає в розкритті сучасних українських пісень як соціокультурного феномену, що сприяє формуванню національної ідентичності та підтримці морального духу населення в складні часи. Результати можуть бути використані для подальшого розвитку культурних стратегій, спрямованих на зміцнення національної ідентичності та єдності й підтримку українських виконавців як носіїв культурних цінностей.

У рамках магістерській роботи було розглянуто теоретичні засади вивчення понять «ідентичність» та «національна ідентичність», а також основних факторів формування національної ідентичності. Окремо розглянуто історичну проблематику формування української національної ідентичності та основні сучасні виклики цього процесу. Було проаналізовано розвиток вивчення музики як соціокультурного феномену, теоретичним підґрунтям якого стали від класичних робіт Т. Адорно, М. Вебера тощо, до більш сучасних вітчизняних робіт науковців О. Семашка, О. Костюка тощо. Окремо було досліджено роль сучасних українських пісень у процесі формування української національної ідентичності сьогодення. Після викладу теоретичних засад та практичних прикладів взаємозв'язку національної ідентичності та сучасних українських пісень, було проведено емпіричне дослідження методом анкетування. Метою даного дослідження був пошук впливу сучасних українських пісень на національну ідентичність, патріотичні почуття та емоційний стан серед українців. Задля цього було визначено ряд тез, які мали повне або часткове підтвердження у відповідях респондентів.

Дослідження впливу сучасних українських пісень на формування національної ідентичності в умовах війни дозволило глибше зрозуміти механізми, через які музика стає потужним інструментом консолідації суспільства та зміцнення колективної свідомості. Аналіз теоретичних підходів до ідентичності та національної ідентичності, здійснений у першому розділі, показав, що ці феномени є динамічними конструктами, які формуються під впливом історичних, культурних, політичних та соціальних чинників. Концепції символічного інтеракціонізму та конструктивізму підкреслюють роль культурних символів і практик у створенні спільних значень і цінностей.

Історичний контекст України, зокрема тривала відсутність власної державності та культурна асиміляція, зумовив складність процесу формування національної ідентичності. Війна виступила каталізатором, що прискорив цей процес, стимулюючи переосмислення національних цінностей та посилення

патріотичних настроїв. Музика, як один із найдоступніших та емоційно насичених видів мистецтва, відіграє ключову роль у цьому контексті. ¹⁰⁷

Другий розділ дослідження розкрив роль музики як соціокультурного феномена, що впливає на формування суспільної свідомості. Музика виступає засобом передачі культурних кодів, історичної пам'яті та ідей, сприяючи формуванню спільної ідентичності. Досвід інших країн, зокрема Великої Британії, показує, що музика може слугувати інструментом консолідації нації, навіть в умовах глобалізації та мультикультуралізму. Український контекст відзначається особливою роллю музики в умовах війни, де пісні стають виразниками колективних переживань та надій. Яскравим прикладом подібної пісні може слугувати пісня “Ой у лузі червона калина”, яку на початку повномасштабного вторгнення виконав Андрій Хливиюк. Ця пісня стала своєрідним символом для українського суспільства на той час. У подальшому її виконували відомі українські та світові зірки, що тільки збільшувало культурний та емоційний вплив на українців.

Дослідження, проведене методом анкетування, підтвердило теоретичні висновки та виявило конкретні механізми впливу сучасних українських пісень на національну ідентичність. Результати показали, що більшість респондентів відчують посилення патріотичних почуттів та національної свідомості під впливом музики. Особливо це помітно після початку повномасштабного вторгнення, коли музика стала засобом емоційної підтримки та зниження стресу. Важливим є те, що сучасні українські пісні не лише відображають актуальні соціальні та політичні проблеми, але й активно впливають на ставлення до них. Музика стала платформою для висловлення колективних переживань, мобілізації громадської думки та підтримки морального духу. Використання української мови в піснях підсилює емоційний зв'язок зі слухачами та сприяє збереженню культурної самобутності.

Відмінності в музичних вподобаннях за гендерною ознакою та місцем проживання вказують на різні способи взаємодії з музикою. Жінки частіше відзначають емоційний вплив музики та її роль у зниженні стресу, тоді як чоловіки проявляють більш стримане ставлення. Респонденти, які проживають

за кордоном, особливо цінують українську музику як засіб підтримки культурного зв'язку з батьківщиною, що підкреслює її роль у збереженні національної ідентичності в умовах діаспори.

Музика виконує функцію культурного мосту між минулим та сучасністю, інтегруючи традиційні елементи з сучасними музичними тенденціями. Це сприяє збереженню культурної спадщини та адаптації її до сучасних реалій, роблячи її доступною та привабливою для молодого покоління. Сучасні українські пісні стають засобом передачі історичної пам'яті та національних цінностей, що є особливо важливим у процесі формування національної ідентичності. Дослідження також виявило, що якість музики та змістовність текстів є ключовими факторами, які мотивують слухачів обирати українські пісні. Це підкреслює важливість розвитку музичної індустрії та підтримки вітчизняних виконавців, які можуть забезпечити високий рівень музичного контенту.

У контексті війни музика набуває додаткових значень, стаючи засобом психологічної підтримки та вираження колективної солідарності. Пісні, що відображають тему війни, героїзму та надії, сприяють зміцненню морального духу та консолідації суспільства. Вони допомагають пережити труднощі та втрати, надаючи відчуття спільності та підтримки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасні українські пісні відіграють значну роль у формуванні національної ідентичності в умовах війни. Вони сприяють консолідації суспільства, підтримці морального духу та збереженню культурної самобутності. Музика виступає як засіб передачі національних цінностей, історичної пам'яті та культурних кодів, що є важливим для зміцнення колективної свідомості та національної єдності.

Результати дослідження вказують на необхідність підтримки та розвитку української музичної культури, яка здатна впливати на соціальні процеси та формувати національну ідентичність. Це може включати державну підтримку музичної індустрії, стимулювання молодих талантів та популяризацію української музики як в межах країни, так і за її кордонами. Спираючись на дані, які були отримані під час дослідження та аналізу теоретичних та

109

практичних складових, можемо затвердити тезу, що музична складова є невід'ємною частиною процесу формування національної ідентичності, особливо в умовах війни. Сучасні українські пісні не лише відображають реалії та переживання суспільства, але й активно впливають на них, сприяючи зміцненню національної свідомості та єдності. Музика не є єдиним і вирішальним фактором національної ідентичності, проте ця складова культури має свої позитивні та негативні властивості, обидві з яких впливали і впливатимуть на український соціум. Це підкреслює важливість подальшого дослідження цього феномена та розробки стратегій, спрямованих на використання музики як інструменту соціокультурного розвитку та формування національної ідентичності.

1. Гнатенко П. Національна психологія: монографія. Дніпро, Поліграфіст, 2000. 213 с.
2. Кононенко П. Свою Україну любіть. К. : Твім інтер, 1996. С. 27.
3. Корній Л. Проблема етнонаціональної ідентичності українського музичного мистецтва, 2019. С. 6-16.
4. Любива Т. Громадянська ідентичність мешканців України напередодні й в умовах війни. Українське суспільство в умовах війни. кол. моногр. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2022. С. 284–292.
5. Михальченко М. Україна доби межичасся. Блиск та убозтво куртизанів, 1998. С. 22.
6. Парахонський Б. Мова культури та генезис знання. К. : «Наукова думка», 1988. С. 36..
7. Полухтович Т. Національна ідентичність і культурна традиція. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Культурологія. Вип. 17, 2016. С. 8–12.
8. Рябчук М. Постколоніальний синдром. Спостереження. К.: «К.І.С.», 2011. С. 182.
9. Сміт Ентоні. Національна ідентичність / З англ. пер. Петро Таращук. К.: «Основи», 1994. 224 с.
- 10.Тарапон О., Потапенко Р. Політика русифікації в Україні як засіб культурної асиміляції: історичний вимір. Етнічна історія народів Європи, 2021. С. 121–127.
- 11.Український воєнний фольклор. Програма «Без брому», 2023. URL: https://zaxid.net/ukrayinskiy_voyenniy_folklor_n1558254 . (дата звернення: 03.05.2024).
- 12.Цвих В. Ф. Профспілки у громадянському суспільстві: теорія, методологія, практика : монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. С. 104.
- 13.Що об'єднує та роз'єднує українців. URL: <https://dif.org.ua/article/shcho-obednue-ta-rozednue-ukraintsiv>. (дата звернення: 03.05.2024).

14. Яворська Г. Дискурс та ідентичність // О. Богомолов. Ісламська ідентичність в Україні. К., 2005. С. 80–101.
15. Adorno T. On the social situation of music. In *Essays on Music*, 2002. 760 p.
16. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Reprint: 1991, London: Verso, 1983. 240 p.
17. Anderson B. *Die Erfindung der Nation: Zur Karriere eines erfolgreichen Konzepts*. Frankfurt/Main: Campus-Verlag, 2005. 308 p.
18. Assmann A. Zum Problem der Identität aus kulturwissenschaftlicher Sicht, 1993. P. 238-253.
19. Barret M. S. Sounding lives in and through music: A narrative inquiry of the ‘everyday’ musical engagement of a young child. *Journal of Early Childhood Research*, 2009. P.115-134
20. Biddle I., Knights V. *Music, National Identity and the Politics of Location: Between the Global and the Local*, Routledge, 2016. 272 p.
21. Blank T. *Gemeinnutz oder Eigenwohl? Motive und Erscheinungsformen nationaler Identität im vereinigten Deutschland* 1st ed. Mannheim: FRG, 2002. P. 227-234.
22. Bohlman P. V. *Ontologies of music*. In: *Rethinking Music*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1991. 575 p.
23. Bowie A. *Adorno, Heidegger and the meaning of music*, Thesis Eleven, 1999. 24 p.
24. Boyd R. *Culture and the Evolutionary Process*. Chicago: University of Chicago Press, 1985, 340 p.
25. Burnett R. *The Global Jukebox: The International Music Industry*. London: Routledge. 1996, 188 p.
26. DeNora T. How is musical meaning possible? Music as a place and space for “work.” *Sociol. Theory*, 1986. P. 84-94
27. Depenheuer O. *Nationale Identität und europäische Gemeinschaft. Grundbedingungen politischer Gemeinschaftsbildung. Nationale Identität im vereinten Europa*. Hg. Günter Buchstab und Rudolf Uertz. Freiburg, Basel und Wien: Herder, 2006. P. 55-74.

28. EDENSOR T. National Identity, Popular Culture and Everyday Life. Oxford: Berg, 2002. 220 p.
29. ELIAS N. Über sich selbst. Frankfurt/M: Suhrkamp, 1996. 199 p.
30. ESTEL B. (). Nation und nationale Identität: Versuch einer Rekonstruktion. Springer-Verlag, 2013. 520 p.
31. FEARON J. What is identity (as how we now use the word)? Manuscript. University of Chicago, 1997. 43 p.
32. FRITH S. Chapter 7: Music and Identity. In Questions of Cultural Identity. London: Sage, 1996. P. 108–127.
33. GEORG WILHELM FREDRICH HEGEL. Elements of the Philosophy of Right. Cambridge University Press, 1991. 514 p.
34. HECKMANN F. Ethnos - eine imaginierte oder reale Gruppe? Über Ethnizität als soziologische Kategorie. In Kollektive Identität in Krisen. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1997. P. 46 – 55.
35. HERZMANN H. Nationale Identität: Mythos und Wirklichkeit am Beispiel Österreichs. Tredition, 2014. 264 p.
36. HESMONDHALGH D., NEGUS K. Popular music studies. London: Arnold, 2002. 272 p.
37. HOBBSAWM E. J. Nationen und Nationalismus: Mythos und Realität seit 1780. Frankfurt/Main: Campus-Verlag, 2005. 256 p.
38. HONIGSHEIM P. Sociologists and Music: An Introduction to the Study of Music and Society (2nd Ed). London: Transaction Publishers, 1986. 375 p.
39. HYSI F. Estetikë në tri pikëpamje. Tiranë: Uegen, 2005. 320 p.
40. KLEIN M. Die nationale Identität der Menschen. Wiesbaden: Springer, 2014. 382 p.
41. KYRYCHENKO R., SALNIKOVA S. Dynamics of Aggressive Discourse on Ukraine and the West in the Russian Pro-Government Media in 2000–2022. European Journal of Transformation Studies, 2022. P. 172–191.
42. MEILLET A. Linguistique historique et linguistique generale. Ed. 2. – Paris, 1926. 240 p.

43. Meulemann H. Werte und nationale Identität im vereinten ¹¹³
Deutschland: Erklärungsansätze der Umfrageforschung. Springer-Verlag, 2013.
320 p.
44. Nettl B. An ethnomusicologist contemplates universals in musical sound and
musical culture. In Wallin, Trans. Cambridge, Massachusetts: MIT Press,
2000. P. 463-472.
45. OSINT-community Molfar. Russian in Ukrainian trends: which music
platforms have the most Russian content? URL: [https://molfar.com/blog/song-
charts](https://molfar.com/blog/song-charts). (дата звернення: 20.04.2024)
46. Peter L. Berger, Thomas Luckmann. The Social Construction of Reality: A
Treatise in the Sociology of Knowledge. Anchor, 1967. 323 p.
47. Pew Research Center. What It Takes to Truly Be 'One of Us', 2017.
48. Pomitni, Dive and Discovery Research. Musical preferences of Ukrainians in
2023. URL: <https://slukh.media/news/pomitni-dive-and-discovery-research/>.
(дата звернення: 20.04.2024)
49. Reese-Schäfer W. Einleitung: Identität und Interesse. In Identität und Interesse.
VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1999. P. 7-43.
50. Ricken, N. Identität. In: Jordan, S., Schlüter, M. (Hrsg.). Lexikon Pädagogik,
Hundert Grundbegriffe. Stuttgart: Verlag, 2010. P. 130-133.
51. ROBERTS L. Talkin bout my generation: Popular music and the culture of
heritage, International Journal of Heritage Studies 20(3). 2014. P. 262–280.
52. Schutz A. Making music together: a study in social relationships. Soc. Res,
1951. P. 76-97.
53. SIMONS G., FENNIG C. Ethnologue: Languages of the World (21st Edition).
Dallas, Texas, 2018. 686 p.
54. Tajfel H., Turner J. C. The social identity theory of inter group behavior. S.
Worchel, W.G. Austin (Eds). Psychology of intergroup relations. Chicago:
Nelson, 1986. P. 7-24.
55. Tenorth H. E., Tippelt R. Beltz Lexikon der Pädagogik. Hemsbach: Beltz, 2007.
786 p.

- 114
56. Theiss-Morse, E. Who counts as an American?: The boundaries of national identity. Cambridge University Press. 2009. 217 p.
57. Weber M. The Rational and Social Foundations of Music. Carbondale: Southern Illinois Press, 1958. 148 p.
58. WELDES J., ROWLEY C. So, how does popular culture relate to world politics?. Popular Culture and World Politics: Theories, Methods, Pedagogies. E-International Relations, 2015. P. 11–33.
59. Who are we? Portrait of Ukrainians through the eyes of Ukrainians. Ukrainian Institute for the Future, 2021.
60. ZUBERI N. Sounds English: Transnational popular music. Urbana: University of Illinois Press, 2001. 276 p.

Додаток А. Музичні вподобання українців та їх вплив на національну ідентичність

1. Запитання: **Ваша стать**

Варіанти відповідей:

- Жінка
- Чоловік
- Волію не вказувати

2. Запитання: **Ваш вік**

- Тип відповіді: Текстове поле для короткої відповіді

3. Запитання: **Ваше місце проживання**

Варіанти відповідей:

- В Україні
- Закордоном

4. Запитання: **Ваш рід занять**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Навчаюсь
- Працюю
- Військовослужбовець
- Безробітний
- Пенсіонер

5. Запитання: **Як часто ви слухаєте сучасні українські пісні?**

Варіанти відповідей:

- Щодня
- Кілька разів на тиждень
- Раз на тиждень
- Рідко
- Ніколи

6. Запитання: **Які жанри музики ви найчастіше слухаєте? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Поп
- Рок
- Фолк
- Хіп-хоп/Реп
- Електронна
- Класична
- Джаз
- Інше...

7. Запитання: **Якою мовою ви частіше слухаєте пісні? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Українською
- Російською
- Англійською
- Іншою

8. Запитання: **Де ви зазвичай слухаєте музику? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Spotify
- Apple Music
- YouTube Music
- Deezer
- Shazam
- SoundCloud
- Радіо
- Інше...

9. Запитання: **Як ви прослуховуєте пісні на музичних платформах?**

Варіанти відповідей:

- Слухаю без підписки
- Слухаю з платною підпискою
- Я прослуховую НЕ на музичних платформах

10. Запитання: **Як ви відкриваєте для себе нову музику? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Рекомендації від друзів/родини
- Соціальні мережі
- Радіо
- Плейлисти на стрімінгових сервісах
- Живі заходи
- Інше...

11. Запитання: **Що мотивує вас слухати сучасні українські пісні? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Якість музики
- Змістовні тексти
- Культурний зв'язок з країною
- Популярність виконавця
- Національна гордість
- Підтримка вітчизняних виконавців
- Інше...

12. Запитання: **Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні відображають актуальні соціальні та політичні проблеми?**

Варіанти відповідей:

- Так, безумовно
- Інколи
- Рідко
- Зовсім ні
- Важко відповісти

13. Запитання: **Наскільки важлива музика у вашому повсякденному житті?**

Варіанти відповідей:

- Надзвичайно важлива
- Дуже важлива
- Помірно важлива
- Трохи важлива
- Зовсім не важлива

14. Запитання: **Чи змінилися ваші музичні вподобання з початком війни?**

Варіанти відповідей:

- Так, я слухаю більше українських пісень зараз
- Так, я слухаю менше українських пісень зараз

- Ніяких змін
- Перестав слухати взагалі
- Важко відповісти

15. Запитання: **На вашу думку, пісні можуть бути складовою національної ідентичності?**

Варіанти відповідей:

- Повністю згоден/згодна
- Частково згоден/згодна
- Нейтрально
- Частково не згоден/згодна
- Повністю не згоден/згодна

16. Запитання: **Чи відвідуєте ви живі виступи або концерти українських виконавців?**

Варіанти відповідей:

- Так
- Ні

17. Запитання: **Як часто ви відвідуєте живі виступи або концерти українських виконавців?**

Варіанти відповідей:

- Часто (Раз на 3 місяці або частіше)
- Інколи (Раз на півроку)
- Рідко (Раз на рік або рідше)
- Ніколи не відвідував

18. Запитання: **Ви рекомендуєте сучасні українські пісні вашим знайомим?**

Варіанти відповідей:

- Так, завжди
- Часто
- Рідко
- Ніколи

19. Запитання: **Ви згодні з тим, що сучасні українські пісні викликають у вас відчуття патріотизму?**

Варіанти відповідей:

- Повністю згоден/згодна
- Частково згоден/згодна
- Нейтрально
- Частково не згоден/згодна
- Повністю не згоден/згодна

20. Запитання: Це відчуття стало притаманно для вас після повномасштабного вторгнення (після 24 лютого 2022 року)?

Варіанти відповідей:

- Так
- Ні

21. Запитання: Як ви вважаєте, сучасні українські пісні популярні за кордоном?

Варіанти відповідей:

- Дуже популярні
- Достатньо популярні
- Не дуже популярні
- Зовсім не популярні
- Важко відповісти

22. Запитання: Прослуховування української музики впливає на ваш зв'язок з культурою/традиціями України?

Варіанти відповідей:

- Так, впливає
- Трохи впливає
- Майже не впливає
- Зовсім не впливає
- Важко відповісти

23. Запитання: Наскільки важливі для вас тексти пісень під час прослуховування?

Варіанти відповідей:

- Надзвичайно важливі
- Дуже важливі
- Помірно важливі
- Трохи важливі
- Зовсім не важливі

24. Запитання: **Які теми ви найчастіше помічаєте в сучасних українських піснях? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Кохання та стосунки
- Проблеми в країні (корупція, безробіття, зростання цін тощо)
- Війна
- Традиції, звичаї
- Мотивація, підтримка
- Не має особливого сенсу
- Інше...

25. Запитання: **Сучасні українські пісні допомагають вам зменшити стрес, викликаний поточними подіями?**

Варіанти відповідей:

- Так, значно допомагають
- Так, дещо допомагають
- Не дуже допомагають
- Зовсім не допомагають
- Важко відповісти

26. Запитання: **Які емоції ви зазвичай відчуваєте, слухаючи сучасні українські пісні? (Виберіть усі, що підходять)**

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Радість
- Сум
- Натхнення
- Ностальгія
- Гордость
- Мотивація
- Гнів
- Патріотизм
- Нудьга
- Самотність
- Полегшення
- Апатія
- Занепокоєння
- Спокій
- Інше...

27. Запитання: **Ви слідкуєте за українськими виконавцями в соціальних мережах? (наприклад, стежите за артистами, ділитеся піснями тощо)**

Варіанти відповідей:

- Так, постійно слідкую за їх діяльністю
- Так, іноді знаходжу для себе щось цікаве
- Рідко, коли про це говорять
- Ні, не слідкую

28. Запитання: Як ви оцінюєте якість сучасних українських пісень порівняно з міжнародними?

Варіанти відповідей:

- Вища
- На тому ж рівні
- Нижча
- Важко відповісти

29. Запитання: Сучасні українські пісні об'єднують людей у важкі часи?

Варіанти відповідей:

- Так, безумовно
- Певною мірою
- Не дуже
- Зовсім ні

30. Запитання: З якими перешкодами ви стикались при прослуховуванні українських пісень? (Виберіть усі, що підходять)

Варіанти відповідей (можливий вибір декількох варіантів):

- Складність з пошуком (відсутність на платформах, заборони на прослуховування в країні)
- Низька якість звуку
- Недостатньо контенту
- Обмежена промоція (не такі популярні)
- Віддаю перевагу іншим мовам
- Немає перешкод
- Інше...

31. Запитання: Чи вважаєте ви, що сучасні українські пісні повинні більше включати традиційні елементи власної культури? (традиційні музичні інструменти, переспівування старих пісень/віршів, виконання у народному стилі)

Варіанти відповідей:

- Так, саме їх не вистачає

- Можливо, вони є, але недостатньо представлені
- Ні, таких елементів вистачає

32. Запитання: Будь ласка, поділіться будь-якими додатковими думками про те, як сучасні українські пісні впливають на вас або суспільство

У роботі було розглянуто формування української національної ідентичності як динамічного соціокультурного явища в умовах сучасних викликів в суспільстві. Автором було проаналізовано теоретичні концепції ідентичності та національної ідентичності, звернено увагу на проблему культурної самобутності та історичних передумов її становлення.

Метою роботи стало дослідити особливості формування української національної ідентичності та описати місце музичного мистецтва, зокрема сучасних українських пісень, у цьому процесі. Дослідити можливі властивості музики як чинника консолідації та підтримки морального духу суспільства. Задля цього було проаналізовано основні підходи до вивчення ідентичності та національної ідентичності, досліджено соціологічні та культурологічні концепції, а також проведено емпіричне опитування.

Автором було з'ясовано, що сучасні українські пісні в умовах війни слугують важливим чинником зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства та підтримки морального духу. Дослідження показало, що музика, інтегруючи історичні коди та актуальні цінності, сприяє формуванню колективної свідомості, підсилюючи патріотичні настрої та виражаючи спільні переживання. Виявлено, що емоційний вплив пісень та використання української мови підсилюють зв'язок із культурними традиціями, забезпечуючи спадкоємність поколінь. Таким чином, музика є дієвим інструментом для осмислення та утвердження національних цінностей, збереження культурної самобутності та розбудови ідентичності в сучасних умовах.

Наукова новизна полягає у виокремленні музики як окремого складника формування національної ідентичності, що набуває особливої значущості в умовах збройного протистояння. Результати дослідження доповнюють соціологічний дискурс, окреслюючи механізми впливу музичного мистецтва на культурну динаміку українського суспільства.

ABSTRACT

The study examined the formation of Ukrainian national identity as a dynamic sociocultural phenomenon under contemporary societal challenges. The author analyzed theoretical concepts of identity and national identity, paying particular attention to the issue of cultural distinctiveness and the historical prerequisites for its development.

The aim of the study was to investigate the characteristics of Ukrainian national identity formation and to describe the role of musical art, particularly contemporary Ukrainian songs, in this process. The study sought to explore the potential properties of music as a factor contributing to societal consolidation and the maintenance of moral spirit. To achieve this, the main approaches to the study of identity and national identity were analyzed, various sociological and cultural concepts were examined, and an empirical survey was conducted.

It was established by the author that, in wartime conditions, contemporary Ukrainian songs serve as an important factor in strengthening national identity, consolidating society, and supporting its moral spirit. The research demonstrated that music, by integrating historical codes and current values, promotes the formation of collective consciousness, reinforces patriotic sentiments, and expresses shared experiences. It was revealed that the emotional impact of songs and the use of the Ukrainian language enhance the connection with cultural traditions, ensuring generational continuity. Thus, music proves to be an effective instrument for understanding and affirming national values, preserving cultural distinctiveness, and fostering identity in the current context.

The scientific novelty lies in highlighting music as a distinct component in the formation of national identity, which acquires particular significance amid armed conflict. The results of the study complement the sociological discourse by outlining the mechanisms through which musical art influences the cultural dynamics of Ukrainian society.